

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FRIEDRICH NIETZSCHE

Şen Bilim

Ana Metin 1

16

BÜTÜN
YAPITLARI

3. BASKI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rante.org>

say

ŞEN BİLİM

(ANA METİN 1)

Friedrich (Wilhelm) Nietzsche

(d. 15 Ekim 1844, Röcken – ö. 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya)

Alman asıllı İsviçreli filozof, ilkçağ uzmanı, kültür eleştirmeni ve şair. Babası da, dedesi de papaz olan Nietzsche, klasik öğrenimini ünlü din okulu Schulpforta'da yaptı. 1869'da Basel Üniversitesi klasik filoloji profesörlüğüne atandı. Nietzsche, eski metinlerin okunmasından kaynaklanan felsefi sorunlara açık tutumuyla zaman içinde öbür filologlardan ayrıldı. Özellikle trajedi konusunda, Yunanlılarda sanatla dinin ve sanatla sitenin birliğini kavramak gerektiğini gösterdi. Ocak 1872'de yayımlanan ve Yunanlıların Dionysosçu yanını ilk kez ortaya koyan *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* adlı ilk yapıtı, onun Alman filoloji çevrelerince dışlanmasına yol açtı. Yapıt, özgün karakteri ve özellikle yazarın, çağdaş kültüre ilişkin sorunlar üzerindeki kişisel görüşleriyle sarsıcı bir nitelik taşıyordu. Yapıtta filolog, giderek bir estetikçi, hatta bir filozof ve bir ahır zaman peygamberi halini alıyordu.

1874'ten itibaren Nietzsche, sürekli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Aynı yıl, iki yıllığına fakültesinin dekanlığına atandı. Mayıs 1879'da sağlık nedenleriyle istifa etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, on yıllık öğretim görevinden dolayı kendisine bağlanan emekli aylığı ile kanton yönetiminin bağışları tek geçim kaynağını oluşturdu. *Menschliches, Allzumenschliches* (İnsanca, Pek İnsanca) adlı yapıtının ilk iki cildini tamamladı. 1873-1876 arasında *Unzeitgemäße Betrachtungen* (Çağa Aykırı Düşünceler) adlı dört ciltlik yapıtını yayımladı. Daha sonra yaşamı, bir kentten öbürüne göçmekle geçti; Marienbad, Rapallo, Roma, Nice, Venedik, Torino, Sils-Maria. Yapıtlarını bu göçebeliği sırasında yazdı. Wagner'le olan dostluğu, bestecinin *Menschliches, Allzumenschliches*'in ilk cildini, filozofun da *Parsifal*'i yermesi üzerine son buldu (1878). Tüm aldatmacaları açığa vurmak ve tüm önyargıları yıkmak isteyen Nietzsche, 1881'de *Morgenröte*'yi (Tan Kızıllığı), 1881-87'de *Die fröhliche Wissenschaft* (Şen Bilim), 1883'te *Also sprach Zarathustra*'nın (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ilk bölümünü yayımladı. 1885'e kadar bu sonuncu yapıtını yazmaya devam etti. 1886'da *Jenseits von Gut und Böse* (İyinin ve Kötünün Ötesinde), 1887'de de *Zur Genealogie der Moral*'i (Ahlakın Soykütüğü Üstüne) yazdı ve yayımladı. 1888'de *Götzen-Dämmerung*'u (Putların Alacakaranlığı, kitap ertesi yıl basıldı), *Der Fall Wagner* (Wagner Olayı, Eylül 1888'de basıldı) ve *Der Antichrist*'i (Deccal, 1888'de basıldı) yayıncıya gönderdi. 1889'da, Torino'nun bir sokağında aniden yere yıkıldı. Jena'da hastaneye yatırıldı. Önce annesi onu yanına aldı, sonra kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche, kardeşini Weimar'daki evine götürdü. Nietzsche, yaşamının sonuna kadar hiç konuşmadı. Yalnız zaman zaman zekâ belirtileri gösterdi. 1888'de *Nietzsche contra Wagner* (Nietzsche Wagner'e Karşı);

1888'de *Ecce Homo* adlı yapıtları yayımlandı. 1886'dan beri yazmakta olduğunu arkadaşlarına söylediği *Der Wille zur Macht* (Güç İstenci) adlı yapıtından taslaklar, aforizmalar ve parçalar kalmıştır.

Nietzsche'nin özgün yanı, Batı uygarlığının temel felsefi sorunlarını köktenci bir kuşkuyla ele almasıdır. Nietzsche, bilginin (bilim), varlığın (Batı'ya özgü apaçık hakikatler) ve nihayet eylemin (ahlak ve siyaset) yeniden sorun haline getirilmesine olanak sağladı. Kantçı eleştirinin sonucunu daha ilerilere vardırarak Nietzscheci eleştiri, giderek Kantçı eleştirinin kendisine yöneldi; aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek bunların, bedensel ve sosyoekonomik kökenli, salt 'yaşamsal' zorunluluklardan başka bir şey olmadığını ileri sürdü. Nietzsche, bilimsel hakikat de dahil olmak üzere, her türlü hakikatin içyüzünü ortaya çıkardı; insanın ayırt edici özelliği olan icat gücünü ve aynı zamanda yeniliğe karşı direnişini (yabancı olduğu şeyi 'barbarca', kendi aklına uyduramadığı şeyi 'akıldışı' diye niteleyen o değil midir?) göstermeye çalıştı.

Nietzsche'den yoğun biçimde etkilenen düşünür ve sanatçılar arasında, edebiyat alanında Thomas Mann, Hermann Hesse, André Gide, D. H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault sayılabilir. Psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud olmak üzere Alfred Adler ve Carl G. Jung, birçok görüşünü Nietzsche'ye borçlu olduklarını belirtirler.

Başlıca Yapıtları:

Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, 1872,); *David Strauss, İtirafçı ve Yazar* (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller, 1873); *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874); *Eğitimci Olarak Schopenhauer* (Schopenhauer als Erzieher, 1874); *Richard Wagner Bayreuth'da* (Richard Wagner in Bayreuth, 1876); *İnsanca, Pek İnsanca* (Menschliches, Allzumenschliches, 1878); *Tan Kızılığı* (Götzen-Daemmerung, 1881); *Şen Bilim* (Die fröhliche Wissenschaft, 1881-1887); *Böyle Buyurdu Zerdüşt - dört bölüm* (Also sprach Zarathustra, 1883-85); *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Jenseits von Gut und Böse, 1886); *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (Zur Genealogie der Moral, 1887); *Dionysos Dithyrambosları* (Dionysos-Dithyramben, 1888); *Wagner Olayı* (Der Fall Wagner, 1888); *Putların Alacakaranlığı* (Götzen-Daemmerung, 1888); *Nietzsche Wagner'e Karşı* (Nietzsche contra Wagner, 1888); *Deccal* (Antichrist, 1888); *Ecce Homo* (Ecce Homo, 1888).

Friedrich Nietzsche'nin Say Yayınları'ndaki Öteki Yapıtları:

1) *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*; 2) *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*; 3) *Putların Alacakaranlığı*; 4) *Tan Kızılığı*; 5) *İyinin ve Kötünün Ötesinde*; 6) *İnsanca, Pek İnsanca* (1. Kitap); 7) *Şen Bilim (Şiirler)*; 8) *Wagner Olayı/Nietzsche Wagner'e Karşı*; 9) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*; 10) *Eğitimci Olarak Schopenhauer*; 11) *Ecce Homo* 12) *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz- Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*; 13) *Richard Wagner Bayreuth'da*; 14) *Dionysos Dithyrambosları*, 15) *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*; 16) *Şen Bilim* (Ana Metin 1); 17) *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*; 18) *David Strauss-İtirafçı ve Yazar*; 19) *Böyle Buyurdu Zerdüşt*; 20) *Deccal*; 21) *İnsanca Pek İnsanca* (2. Kitap).

Friedrich Nietzsche

Şen Bilim

(Ana Metin 1)

Almanca aslından çeviren:

Ahmet İnam

Say Yayınları

Friedrich Nietzsche / Bütün Yapıtları 16

Şen Bilim (Ana Metin 1)

Özgün Adı: *Die fröhliche Wissenschaft*

ISBN 978-975-468-507-7

Sertifika No: 10962

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Alınancadan Çeviren: Ahmet İnam

Sayfa Düzeni: Mehmet İlhan Kaya

Ön Kapak Resmi: *Friedrich Nietzsche*

Baskı: Kurtiş Matbaası

Topkapı/ İstanbul

Tel.: (0212) 613 68 94

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2004

2. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2009

3. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2011

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

web: www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul ,

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Bilimin Şenliği İçin Şen Bilim	7
--------------------------------------	---

Çeviri Üzerine Kısa Bir Not	9
-----------------------------------	---

ŞEN BİLİM

Şen Bilim (La Gaya Scienza)	12
-----------------------------------	----

İkinci Baskıya Önsöz	13
----------------------------	----

Birinci Kitap	21
---------------------	----

İkinci Kitap	65
--------------------	----

BİLİMİN ŞENLİĞİ İÇİN ŞEN BİLİM

Ortaçağ Provence kültürünün ozanları Troubadourların kendi şiir sanatlarına verdiği La Gaya Scienza (Şen Bilim) adını, Alınancada “Fröhliche Wissenschaft” olarak felsefe gündemine katan Nietzsche’dir. Nedir Şen Bilim? Nasıl bir “bilim”dir? Neden “şen”dir?

Gerçeklik, hep bir tavır içinde yaşanır. “Şenbilim” tavrı, hem “şen” oluşu hem bilimselliği içerir. Bir yaşam bilgeliğidir. Yoksunluğun ve güçsüzlüğün deneyiminden gelir. Yaşanan dünya karşısındaki yetersizliğin, güçsüzlüğün, uyumsuzluğun ardından gelir. Derdi, sıkıntısı olanların, egemen görüşten “rahatsız” olan, onun yaşamı engelleyici boyutuna başkaldıranların tavrıdır. Bilim şendir, çünkü yaşamdan yanadır; yaşamdan yana olmak sağlıklı olmak demektir. Beden ve ruhça hastalıkların yol açtığı zorluklardan gelen sağlık: Hastalıklardan geçmiş, onları değerlendirebilen bir sağlık.

Neresi “bilim”, şenbilimin? Şenbilim, “bilim”e yöneltilmiş eleştirel bakışın ardından gelen, deyim yerindeyse, bir “üstbilim” (Metascience!). İnsanın gerçekliği bilme çabaları üstüne yönelmiş bir çaba. Hastalıklardan geçmiş, sağlıklı varılan gerçeklik ilişkisi: Parodi. Parodi, Eski Yunanca bir sözcük; köken olarak para ve aoidê sözcüklerinden oluşuyor. Para edatı, yanında, boyunca, nazar, hilâfına, tarafından... anlamlarına geliyor. Aoidê: Türkü, şarkı demek. Eğlenceli, alay eden, şaka dolu şarkıları parodiler. Edebi, “ciddi” bir eserin gülünç biçimde taklidi de olabilirler. Eski dilde buna hezl ya da hezel denirdi. Bir şaka, bir karikatür olarak betimler gerçeği şenbilim. Bilimin bir karikatürü. Alay mı eder bilimle? Aşağılayıcı, iğneleyici bir kopyasını mı çıkarır?

Şenbilim, “düz” bilime saygı duyar. Onunla eğlenmez. Eğlenmez. Hakikat üzerine gerçekleştirdiğimiz her araştırmanın, her kuramın, hakikatin bir kötü taklidi, karikatürü, parodisi olduğunu bilir. Hakikati bulanlara, bulmuş olduğunu savunanlara eleş-

tiri oklarını yöneltir. Mizah yoluyla, hakikat yolculuğu yapanların gözlerini açar. Bir şenliktir hakikat yolculuğu ona; sıkıntılar, hastalıklar, yoksunluklar, uyumsuzluklar yaşamış şenbilimciye hakikat yolculuğu bir şölendir. Bir “hezliyat”tır şenbilim, bir şakadır, latifedir. Hicivdir, taşlamadır. Bu parôidia, parodia demektir: Yol boyunca yürüyüş. (para +hodos! Hodos: Yol!)

Şenbilimi postmodernist bir eğlence, bir “yapısöküm” (deconstruction) olarak anlamamalı. Nietzsche’yi postmodern düşüncenin babası olarak görenlerde böyle bir eğilim olacaktır.

Şenbilim bir “sağlık” arayışıdır. Bu arayış sürekli bir yenilenmeyi, doğuruşu, yaratışı öngörür. Acılardan, sıkıntılardan, doğurarak kurtulmak. Acılardan düşünceler doğurarak. Şenbilim, iyileşenlerin bilimidir; iyileşenlerin sanatı.

Şenbilim, bilginin sağlık içinde, yaşamla bütünleşerek yaşanmasıdır. Bilginin, dar bir çevrede, belli insanların çıkarlarına hizmet eden, insanları uyutan, onların sırtına ağır bir yük olan, onları belli bir düşünme, yaşama alışkanlıkları içine sokan, bu alışkanlıkların gözlerine ördüğü perde yüzünden, onları kör eden, bu gezegendeki yaşamın gelişip serpilmesine ket vuran bir anlayışla yaşanmasına başkaldıran bir anlayıştır. Şendir, çünkü ciddidir; sendir, çünkü içtendir, sorumludur. Her türlü tembelliğe, kolaycılığa, sığlığa, dargörüşlülüğe karşı çıktığı için sendir. Hayattan, sağlıktan yana olduğu için, iyileşmekten yana olduğu için.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Nietzsche’nin gördüğü şenbilim ile yirmi birinci yüzyılın başlarındaki şenbilim anlamca farklıdır. “Şen” olmak, bilgiyle, bilimle, şen olmak, acılar hastalıklar, yoksunluklar içinde şen olmak, değişim gerektirir. Şenbilim, dallanıp budaklanan teknolojiye, piyasa ekonomisine giderek bağlı olan bilimi, hayatı, hayatın bütünlüğüne, genişliğine, yüksekliğine, derinliğine yaklaştırmada, bilim insanlarının tavırlarının oluşmasına katkıda bulunacak. Bilim olanca ciddiliğiyle sürerken, şenbilim, bir “meta” düzeyde, “üst” düzeyde tavır olarak, bilimle yaşamını güzelleştirecek insanın önemli bir sırdaşı, yardımcısı dostu olacak.

Ahmet İnam
Çanakkale, Eylül 2004

ÇEVİRİ ÜZERİNE KISA BİR NOT

Beş kitaptan oluşan *Şen Bilim*'in ilk iki kitabı, 107 bölümüyle, çevrilmiş bulunuyor. *Şen Bilim*'i üç ayrı kitap olarak çevirmek zorunda kaldım. Önce, Say Yayınları'ndan yayınlanmış olan şiirleri [Bütün Yapıtları 7, *Şen Bilim (Şiirler)*] Türkçeye aktardım. Şimdi *Şen Bilim*, (Ana Metin 1) çalışmanın ikinci cildini oluşturuyor. Yoğun çalışmalarım arasında ayırabildiğim zamanlarda, son üç kitabı, elimden gelen en kısa sürede çevirerek *Şen Bilim*'i bütünüyle Türkçeleştirmiş olacağım.

Çevirirken öğrenmesem, cehennemî yaşamış olurdum. Yanlışlarım, gözümünden kaçmış sürçmelerim olmuştur. Onları da öğrenmem, Nietzsche'ye olan saygının da bir gereğidir.

Ahmet İnam
Antalya, Eylül 2004

ŞEN BİLİM
La Gaya Scienza

(Ana Metin 1)

ŞEN BİLİM *

(La Gaya Scienza)

*Şair ve bilgeye her şey dostça ve kutsan-
mış; tüm yaşantılar yararlı, her gün
kutsal, tüm insanlar Tanrısaldır.*

Emerson

(1882 baskısındaki alıntı)

*Öz evimde yaşarım
Benzemem hiç kimseye.
Kendine gülmeyen ustaya şaşarım,
Güler geçerim ona işte.*

Evimin Kapısının Üstünde

(1887 baskısındaki alıntı)

Şen Bilim, Almancada *Fröhliche Wissenschaft*, bir olasılıkla, Nietzsche'nin Güneydoğu Fransa'da, Kuzey İtalya ve Sicilya'da 12-14 yüzyıllarda gelişen Provence dilindeki "La Gaya Scienza" deyiminden esinlenerek ortaya attığı bir kavram. Provence kültürünün ozanları olan Troubadourlar bu sözü "şiiir sanatı" anlamında kullanıyormuş. *Ecce Homo*'da Nietzsche bu deyimini, türkücü, şövalye ve özgür düşünürün bir birliği olarak kullandığını söyler. Kitabın ilk baskısı 1882'de yapıldı, dört kitaptan oluşuyordu, önsöz yoktu. İkinci baskısı 1887'de beşinci kitap ve şiirler eklenerek yapıldı. Bu iki baskı arasında *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (1883-1885) ve *İyinin ve Kötünün Ötesinde* kitapları çıktı. (Çev. n.)

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

1.

Bu kitaba belki de birden fazla önsöz gerek, benzer yaşantıları Basla yaşamamışların önsözler yardımıyla, bu kitabın y a ş a n - t ı s ı n a yaklaştırılıp yaklaştırılmayacağı konusunda, sonunda hâlâ kuşkuya yer kalabilir. Buzu ve karı eriten rüzgârın diliyle yazılmışa benziyor: Taşkınlık, huzursuzluk, çelişki, insan havası var onda; sürekli olarak kışın yakınında olanları da hatırlatıyor, gelen, gelmesi gereken, belki de çoktan gelmiş olan kışa karşı z a - f e r i de... Şükran duygusu fışkırıyor sürekli, sanki tam da beklenmeyen olup bitiyormuş gibi, iyileşmeye duyulan şükran bu – çünkü iyileşme, beklenmeyendir. “Şen Bilim”: Dehşetli, uzun bir baskıya sabırla direnmiş – sabırla, sıkı bir biçimde, istifini bozmadan, teslim olmadan, ama aynı zamanda umutsuzca – şimdi apansız umuda, sağlık umuduna ve iyileşmenin sarhoşluğu na yakalamış bir ruhun S a t u r n a l i a ’sı* demek. Birçok akıldışı ve aptalca olanın güneş ışığına kavuşması; dikenlerle kaplı, okşanmaya, ayartılmaya uygun olmayan sorunlara bol bol harcanan birçok kötü niyetli sevecenlik: İşte şaşırtıcı olan bu. Bütün bu kitap, uzun bir yoksunluğun ve güçsüzlüğün ardından gelen şenlikten; geri gelen güce, yarının, yarından sonrasının yeniden uyanmış inancına, geleceğin apansız duyulup sezilmesine yaklaşan serüvenlere, yeniden açılan denizlere, yeniden izin verilen, inanılan amaçlara atılan çılgınlardan öte bir şey değil. Ne bulunmuyordu ki artık benim ardımda! Bu çöl parçası, tükenmişlik, inançsızlık, bu gençliğin ortasındaki buz kesme, bu yanlış yerde araya giren yaşlılık, bu acının zulmü, işte, acının s o n u ç l a r ı n ı –sonuçlar tesellilerdir– yadsıyan g u r u r u n zulmü tarafından da

* *Saturnalia*, Eski Roma’da Tanrı Saturnus onuruna düzenlenen şenliklerdir. (Çev. n.)

aşılmış; insanı aşağılanmalara karşı bir kendini savunma olarak bu yalnızlığa kaçış, bu temelden acı, mayhoş ağrı verici bilgiyle kısıtlanma, tedbirsiz ve şımarık tinsel diyetten yavaş yavaş ortaya çıkmış bir tiksintinin düzenlediği – adına Romantizmin denen –, Ah kim bütün bunları benim duyduğum gibi yeniden duyabilir! Oysa duyacaksa eğer biri, kesinlikle bir ufak budalalıktan, şamatadan, “şen bilim”den daha fazlasını affetmiş olacak –örneğin bir avuç türkü eklenmiş bulunuyor bu kitaba şimdi– bir ozanın bütün bu ozanlarla bağışlanması zor biçimde eğlendiği türküler. –Heyhat! Bu yeniden ayağa kalkmış yazarın içindeki şeytanca enerjiyi boşaltmak zorunda olduğu, yalnızca ozanlarla onların “ lirik duyguları” değil: Kim bilir, o ne kurbanlar arıyor, parodi konusu olacak nasıl bir canavar yakında tahrik edecek onu? Incipit tragoedia* diye okuyoruz bu kaygı verici-kaygısız kitabın sonunda. Sakının! Tam da fenalık ve kötülük örneği bir şey duyuruyor kendini burada: Incipit paradoia** kuşkusuz...

2.

–Ama bırakalım Bay Nietzsche’yi burada: Ne anlama geliyor Bay Nietzsche’nin sağlığına kavuşması?.. Çok az soru, felsefeyle sağlık arasındaki ilişkiyi konu eden soru kadar bir psikoloğun ilgisini çekmiştir; üstelik hasta kendisi ise, bütün bilimsel merakını hastalığına yöneltecektir. Diyelim ki o bir kişi olsun, zorunlu olarak da o kişinin felsefesi olacaktır: Oysa burada büyük bir fark var. Kimilerinde eksiklikleridir felsefe yapan, kimilerindeyse zenginlikleri, güçlülükleri. Birincilerin kendi felsefelerine gereksinimleri vardır, felsefeleri bir destek, bir sakinleştirici, bir ilaç, bir kurtuluş, bir yüceltme, bir kendilerine yabancılaşma olsa da; ikinciler içinse felsefe güzel bir lükstür, en iyi durumda, kozmik harflerini kavramlar göğüne yazmak zorunda oldukları zafer coşkusu dolu bir minnettarlığın şehvetidir. Üstelik daha bir alışıldık durum olan diğerinde, felsefe olağanüstü bir hal olarak ortaya çıktığında, bütün felsefecilerde olduğu gibi – belki de hasta

* Trajedi başlıyor. (Çev. n.)

** Parodi başlıyor. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’ün başlangıcı. Parodi: Ciddi bir yapıtın alaylı bir benzeri, alaycı biçimde yazılmış yapıt. (Çev. n.)

düşünürler diğerlerine oranla daha ağır basıyor felsefe tarihinde: Düşüncenin kendisine ne olacak hastalığın baskısı altında? İşte psikoloğu ilgilendiren soru bu: Tam da burada deney yapma olanağı var. Tıpkı kendini uykuya bırakmadan önce kalkacağı saati belirleyen bir gezgin gibi: Biz filozoflar da, bırakıyoruz kendimizi bir süre hastalığa, bedeni ve ruhu – tıpkı gezginin uykuya olmayan bir şeyi bildiği gibi, saatleri sayan ve onu uyandıran şeyi; biz de karar anıyla uyanırken karşılaşacağımızı, –bir şeyin ile-ri doğru sıçrayıp ruhu* eylemi içinde yakalayacağını– biliyoruz; demem o ki zayıflığı içinde ya da pişmanlığı ya da geri çekilmesi ya da sertleşmesi ya da iç karartıcılığı içinde; sağlıklı günlerde, ruhun kibri diye karşı çıkılan, ruhun hastalıklı durumuna ilişkin ne denli farklı adlar varsa (Eski günlerden kalma şu söz hâlâ geçerli: “Kibirli ruh, tavuskuşu ve at yeryüzünün en kibirli üç hayvanıdır”). Bu kendini sorgulamanın, kendini araştırmanın ardından, bugüne dek, felsefe yapma üstüne daha ince bir bakış kazanıyor insan; eskisinden daha iyi bulup çıkarıyor gönül-süzce yoldan sapmaları, yan yolları, dinlenme yerlerini; hani, mustarip düşünürlerin ıstırapları yüzünden yollarının düştüğü ya da yoldan çıkarak geldikleri düşüncenin güneşli yerlerini, artık insan hasta bedeninin ve onun gereksinmelerinin, bilinçsizce tini kıskırtıp kıskırtmadığını, itip itmediğini, çekip çekmediğini biliyor – güneşe doğru, sessizliğe, yanlışlığa, yumuşaklığa, sabra, ilaca, bir anlamda canlandırıcıya doğru. Barışı savaşın üstünde gören her felsefe, mutluluk kavramını tersinden kavrayan her ahlak öğretisi, bir çeşit son durumu, bir ereği tanıyan her metafizik ve fizik, bir çeşit ayrımı, öteyi, dışı, üstü her egemen dinsel ve estetik biçimde arzulama, “hastalık felsefecinin esin kaynağı değildir, değil mi?” sorusuna izin verir. Fizyolojik gereksinimlerin bilincine varılmaksızın, nesnel, ideal, tümüyle tinsel bir kılıkta ortaya çıkışı, korkutucu ölçülerde almış başını gidiyor – geniş açıyla bakıldığında, felsefenin yalnızca bedeninin bir yanlış anlaşılması ve yorumu olup olmadığını sık sık soruyorum kendime. Şimdiye dek felsefe tarihine önderlik etmiş en yüksek değer yargılarının ardında bireylerin ya da sınıfların, hatta tüm ırkların fiziksel yapısı hakkında gizli kalmış yanlış anla-

* Geist. (Çev. n.)

malar bulunur. Metafiziğin o tüm cesur çılgınlıkları, özellikle insanının değeri sorusuna verilen yanıtlar, her şeyden önce, her zaman için belli bedenlerin bulguları olarak görülebilir; bu dünyaya evet demeler ve hayır demeler tümüyle, bilimsel olarak ölçüldüğünde en ufak bir anlamdan yoksunsa, tarihçi ve psikolog için daha değerlidirler, bedenın başarısının ya da başarısızlığının, bereketinin, gücünün, tarihteki egemenliğinin, düş kırıklığının, yorgunluğunun, yoksullaşmasının, sonu hakkındaki sezgilerinin, sona erişmeyi istemesinin ipuçları ya da bulguları olarak. Hâlâ bir felsefi doktor bekliyorum kelimenin alışılmadık anlamıyla – bir halkın, bir çağın, bir ırkın ya da insanlığın tüm sağlık sorunlarının peşini bırakmayacak biri – kuşkusunu doruklarına ulaştırıp, şu önermeyi ileri sürme gözü pekliğini bana sağlayacak bir doktor: Şimdiye dek tüm felsefe yapımlarda söz konusu olan “hakikat” değil başka bir şeydi, diyelim ki sağlık, gelecek, büyüme, güç ve yaşam..

3.

–Görüyorsunuz ya, yararını tümüyle henüz bugün bile tüketemediğim bu hayatı yavaş yavaş kemiren ağır hastalık çağıyla vedalaşmak istemiyorum: Bu gidip gelen hastalığımın hamhalat ruhlara karşı bana kazandırdıklarını çok iyi fark ediyorum. Çeşitli sağlık durumlarından geçmiş, geçmekte olan bir filozof, eşit sayıda felsefelerden de geçmiş demektir. Her değişimde içinde bulunduğu durumu en tinsel biçime ve uzaklığa dönüştürebilmekten gayrısı gelmez elinden, – bu dönüştürmenin sanatıdır felsefe. Biz filozoflar, halkın yaptığı gibi bedeni ruhtan ayırmada özgür değiliz; hatta ruhu tinden ayırma özgürlüğümüz daha az. Bizler düşünen kurbağalar değiliz, ne de kalbi etkisiz hale getirilmiş, nesneleştirici, kayıt edici mekanizmalar, –acılarımızdan sürekli düşünceler doğurmak zorundayız analar gibi; onları tüm kanımızla, yüreğimizle, ateşimizle, hazzımızla, tutkumuzla, acımızla, vicdanımızla, yazgımızla, felaketlerimizle donatmalıyız. Hayat – ki biz filozoflar için neyimiz varsa onu sürekli ışığa ve ateşe dönüştürmek demektir; bizi yaralayan her şeydir de, başkası elimizden gelmez. Hastalığa gelince: Onsuz yapabilir miyiz sorusunu sormaya kıskırtılmıyor muyuz? Yalnızca büyük

acılar ruhun son kurtarıcıları olabilir, büyük kuşkunun öğretmeni, her U'yu X'e, gerçek X'e, sondan bir önceki harfe dönüştüren kuşkunun öğretmeni...^{*} Ancak o büyük acı, uzun, ağır, zaman alan acı, sanki yaş odunlarla içinde yanıp tutuştuğumuz acı, biz filozofları en derin yanlarımıza inmeye zorlar, bütün tutunduğumuz dalları kırar, iyi huylu, örten, yumuşak, orada olan her şeyi –eskiden insanlık adına yakıştırdığımız her şeyi– fırlatır bir yana. Bu acının bizi “daha iyi” kılacağından kuşkum var; ama bizi daha derin bir hale getireceğini adım gibi biliyorum. Kibri-mize, alaylı küçümsemelerimize, isteme gücümüze karşı çıkmayı öğrenip öğrenmediğimiz, tıpkı Amerikan Kızılderililerinin ne denli işkence görseler de, bunu işkencecisine dilinin şeytanlığıyla iade edişi gibi ya da acıdan kaçarak Doğulu –Nirvana denen– Hiçliğe, dilsiz, katı, sağır boyun eğmeye, kendini unutmaya, kendini yok etmeye geri çekilip çekilmeyişimiz: Bu uzun ve tehlikeli, kendinin efendisi olma çabasından insan, farklı bir insan olarak çıkar, birkaç soru işaretiyle – her şeyin üstünde bundan böyle daha önceki sorunlardan daha fazla, daha derin, daha ciddi, daha haşın, daha şeytanca ve sessizce sormayı isteme ile. Yaşama güven yok olup gitti: Yaşamın kendisi sorun oldu – yine de bunun insanı zorunlu olarak karamsar kılacağı sonucuna varılmamalı hemen! Hâlâ yaşama sevgisi olanaklı, yalnız farklı sevillecek artık, bizde kuşku uyandıran bir kadına duyduğumuz sevgidir bu... Sorunlu olan her şeyin kışkırtıcı çekimi, bir X'ten keyif alış, yine de bu daha tinsel, daha tinselleştirilmiş insanlarda çok büyük; bu keyif, tekrar tekrar alevleniyor, parlak bir kor gibi, sorsalsal olanın tüm sefaleti, belirsizliğin tüm tehlikesi, hatta âşğın kıskançlığı üzerine düşen. Yeni bir mutluluk tanıyoruz...

4.

Sonunda, en önemli olan söylenmeden kalmasın diye: Böyle bir uçurumdan, böyle bir ağır hastalıktan, üstelik böyle bir derin kuşku hastalığından, yeni doğmuş olarak geri dönülür; teni yenilenmiş, daha gıdıklayıcı, daha şeytanca, sevinçler için daha

^{*} Burada U yerine X'i koyarak gerçekleştirilen bir aldatmadan söz ediliyor. U Roma rakamıyla V'i, (5'i); X, 10'u gösteriyor olabilir. 5 koyup 10 almayı simgeliyor harfler. X, ayrıca bir bilinmezliğin de simgesi! (Çev. n.)

ince beğeniyle, bütün iyi şeyler için daha yumuşak bir dille, sevinçteki bir ikinci tehlike masumiyetiyle, daha çocuksu; yine de daha önce olduğumuzdan yüz kez daha incelmış biçimde. Ah ne itici bir haz bu; şimdi kaba, boğucu, kahverengi haz, şu “eğitilmiş”, zengin yöneticilerimizin yaşadığı! Nasıl da kötülükle dinliyoruz şu koskoca panayır güm-gümünü, “eğitilmiş” kişinin ve kentlinin bugün kendisinin ırzına geçmesine izin verdiği sanat, kitaplar ve müzikle, “tinsel hazlar” sunan, tinsel içkilerle! Nasıl da tutkunun yapmacık çığlığı tırmalıyor kulaklarımızı, nasıl da bu bütün çabalarıyla yüceltilmiş, yükseltilmiş, abartılmış olanının ardında giden eğitilmiş yığınların sevdiği tümüyle romantik kargaşa ve gürültü patırtı beğenimize tuhaf geliyor! Hayır, biz iyileşenlerin hâlâ bir sanata gereksinimi varsa, bu a y r ı bir sanat olacak – alaycı, hafif, uçucu, Tanrısal, can sıkmayan, Tanrısal yapay bir sanat, parlak bir alev gibi bulutsuz gökyüzünde yükselen! Her şeyden önce: Sanatçılar, sanatçılar için yalnızca! Ardından bunun için her şeyden önce neler gerektiğini daha iyi anlıyorum, neşe herhangi bir neşe dostlarım! – sanatçılar olarak da –: Kanıtlayayım hemen, biz bilenlerin iyi bildiği birkaç şey var: Ah! Nasıl da unutinayı öğreniyoruz şimdi, bilmemede ustayız sanatçılar olarak! Geleceğimizle ilgili olarak: Tapınakları geceleri güvenilmez kılan, heykelleri kucaklayıp her ne yolla olursa olsun, örtülerini açmak, gizlerini anlamak ve makul gerekçelerle gizli tutulan her ne varsa onlara ışık tutmak isteyen o Mısırlı gençlerin yolunda bizi artık zor bulurlar.* Hayır! Bu kötü beğeni, bu hakikati isteme, “ne pahasına olursa olsun hakikati” isteme, bu hakikat aşkına gençlik çılgınlığı, artık bizim için çekiciliğini yitirdi: Bunun için çok deneyimli, çok ciddi, çok ateşli, çok yanık, çok deriniz... Artık örtüleri çıkarıldığında hakikatin hakikat olarak kaldığına inanmıyoruz; inanamayacak kadar çok yaşadık. Bugün çıplak olan her şeyi görmek istememeyi bir edep meselesi sayıyoruz ya da her şeyde bulunmayı ya da her şeyi anlamayı ve “bilmeyi”. “Tanrının her yerde bulunması doğru mudur?” bir küçük kız soruyor annesine; “sanırım bu edepsizce” – bir ipucu filozoflara! Doğanın bilmecelerin ve alacalı bulacalı belirsizliklerin ardına gizle-

* Eski Mısır’ın Sais kentinde üzeri örtülü bir Tanrıça Isis heykeli varmış. Plutarkhos’un bize söylediğine göre, kaidesinde şöyle bir yazı yazıyormuş: “Ben, olan; olmuş, olacak olan her şeyim, hiçbir ölümlü kaldıramadı örtüm” Ayrıca bkz. 57. bölüm. (Çev. n.)

diği edep yerlerimize daha fazla saygı gösterilmeli. Belki de hakikat, gerekçelerini görmememiz için gerekçeleri olan bir kadındır? Belki de onun adı -Yunanca konuşursak- *Baubo*'dur...^{*} Ah! Şu Yunanlılar! Nasıl yaşayacaklarını biliyorlardı: Bunun için gereken, cesurca yüzeyde durmak; kıvrımda, tende, görünüşe hayranlık. Formlara, seslere, sözcüklere, görünüşün tüm Olympos'una inanmak. Bu Yunanlılar yüzeyseldi - derinlikten *uzak*! Ve tam da buradan geri dönüp gelmiyor muyduk, biz gözü pek ruhlar, en yükseğe, şimdiki düşüncenin en yüksek doruğuna, tırmanıp da oradan etrafa bakanlar - biz oradan *aşağı* bakanlar? Bizler tam da bu bakımdan Yunan değil miyiz? Formların, seslerin, sözcüklerin hayranları? Bundan dolayı da *sanatçılar* değil miyiz?

Cenova yakınlarında *Ruta*
Sonbahar, 1886

^{*} İlkel, müstehcen, dişi bir cin, kadın cinsiyet organlarının kişileştirilmiş bir biçimi.
(Çev. n.)

BİRİNCİ KİTAP

1.

İnsan varlığının amaçlarını öğretenler. – İnsanlara durup şöyle iyi ya da kötü yanlarıyla bir bakmak istesem onları daima tek bir ödevle ilgilenirken bulurum, tümünü ve özellikle teker teker hepsini: İnsan türünü korumak için iyi olanı yapmak. Türlerini sevdikleri için değil elbette, yalnızca basit bir nedenden, içlerinde bu dürtüden daha eski, daha güçlü, daha ödün vermez, daha üstesinden gelinmez bir şey yok, – çünkü bu dürtü türümüzün ve sürümüzün özünü oluşturuyor. Komşularımızı alışlagelen basiretsizlikle sınırları çok belirgin beş parçaya, yararlı, zararlı, iyi, kötü diyerek bölmek kolay; oysa geniş bir açıdan bakıldığında, bütün üzerine biraz düşündüğümüzde bu sınırları çok belirgin ayırımın güvenilmezliğini anlar ve bu ayırmıdan vazgeçeriz. Türün korunmasına gelince, en zararlı insan bile, en yararlı olabilir, çünkü ya kendi ya da diğerleri üzerinde etkili olarak insanlığın onlar olmadan taşıyıp gevşeyeceği ya da kokuşacağı dürtülerin oluşmasına katkıda bulunur. Nefret, başkalarının acılarından keyif duymak, soyup egemen olma şehveti ve kötü diye bildiğimiz her ne varsa: Türü korumanın en şaşırtıcı ekonomisine aittir, yüksek bedellerden, sahtecilikten çekinmeyen, tümüyle son derecede budalaca bu ekonomi – şimdiye dek türümüzü koruduğu kanıtlanabilen ekonomi. Sevgili komşum, insan kardeşim, artık bilemez oldum sizlerin türü yok edecek tarzda, “akılsızca,” “berbat bir biçimde” yaşama gücünüz var mı? Türe zararlı olabilecekler, binlerce sene öncesinden yok olup gitmiş olabilir, belki de Tanrının bile artık başaramayacağı şeyler arasındadır, türün yok olması. En iyi ve en kötü arzularımızın ardından git de gör: Nasıl yok oluyorsun! –İki durumda da büyük olasılıkla bir biçimde insanlığa karşı hayır işleyen, onu ileri götüren bir durumdasın; bundan dolayı, kendinin övgücüsü, şakşakçısı – ama aynı zamanda kendini tiye alansın! Oy-

sa, seninle birey olarak, bütün varlığıyla alay edecek birini asla bulamayacaksın, en iyi niteliklerinde sınırsız, sineksi ve kurbağamsı perişanlığını adam edecek biri hiç olmayacak! İnsanın kendine gülebilmesi, hakikatin bütününden dolayı gülmek için, gülmesi gereken biri olarak, şimdiye değin, en iyiler gerçek anlamından yoksun kaldı bunun, en yetenekliler ise bu konuda bir deha göstermediler! Bir kahkahanın bile, kim bilir, hâlâ bir geleceği vardır! İşte, ‘tür her şeydir, birey hiçtir’ önermesi, insanlığın bir parçası olduğunda, bu aşırı özgürlük ve sorumsuzluk bütün çağlar için geçerli olduğunda kahkahaların geleceği vardır! Belki de kahkaha bilgelikle birleşecek, geriye yalnızca “şen bilim” kalacaktır. Şu anda gidiş çok farklı, insan varlığının komedisinin henüz “bilincine varılmış” değil, şimdilik biz hâlâ trajedi çağında törelerin ve dinlerin çağında yaşıyoruz. Nedir anlamı bu hep yeniden oraya çıkan din ve töre kurucularının, ahlak değerleri üstene savaş başlatıcılarının, bu vicdan azabı, din savaşları öğretmenlerinin? Bu sahnedeki kahramanlarının anlamı nedir?– Şimdiye dek kahramandılar, geriye kalan her şeydiler, zaman zaman yalnızca görünüyordılar, çok yakındılar bize, her zaman yalnızca bu kahramanlar için sahneyi hazırlamaya yardım ettiler, sahnenin ayak işlerini yaptılar, kulise çalıştılar; güvenilenlerin, oda hizmetçilerinin rolünü oynadılar. (Şairler örneğin, daima bir törenin oda hizmetçileri oldular!) – bu trajik insanlar da t ü r ü n çıkarına çalıştılar, Tanrı adına, Tanrının sözcüleri adına konuştuklarını söyleseler de bu çok açık. Onlar türün yaşamına, yaşama olan inancı destekleyerek, destek verdiler. “Yaşam, yaşamaya değer” diye bağırıyordu her biri; “yaşamda bir şey var; ardında, altında bir şey var yaşamın; dikkat!” Zaman zaman bu en yüksek ve en alçak insanda eşit ölçüde işleyen dürtü, türü koruma dürtüsü, tinin akı ya da dürtüsü olarak ortaya çıkar; şatafatlı bir sebepler zincirine bürünür, tüm gücüyle bir dürtü, bir itki, bir ahmaklık, bir akıldışı güç olduğunu unutturmaya çabalar. Yaşam sevilmelidir, çünkü! İnsan kendini ve komşusunu ileri götürmelidir, çünkü! Bütün bu “meli”ler ve “çünkü”ler ne söylemektedir, gelecekte ne söylenecektir! Zorunlu ve her zaman olanın, kendiliğinden belli bir amacı bulunmayanın belli bir amaçla ortaya çıkması, insana, akla uygun, son buyruklar gi-

bi görünmesi için ahlak hocası ortaya çıkar, insan varlığının amaçlarının öğreticisi olarak; bu amaçla ikinci, farklı bir insan varlığını icat eder, bu yeni mekanikle eski ve sıradan insan varlığını ele geçirir. Evet! İnsan varlığına ya da kendimize ya da kendisine gülmediğimizden emin olmak ister; onun için, birey her zaman bireydir, ilk, son ve dehşetli bir şey; onun için ne türler ne toplumlar ya da sınıflar vardır. Buluşları ve değerlendirmeleri son derece ahmakça, ham hayalci olabilir; doğanın akışını yanlış yorumlamış, koşullarını yadsımış olabilir – ve şimdiye dek bütün etik düzenler o denli zavallı, o denli doğa dışı ki eğer insanlığın üzerinde egemenlik kurmamış olsalardı, insanlık onları birer birer yok ederdi – Ne de olsa ne zaman “kahraman” sahneye çıksa, yeni bir şeye ulaşılır, kahkahanın tüyler ürpertici parçasına, birçok bireyin düşüncelerinde duyduğu derin, yerle bir edici sarsıntıya: “Evet, yaşamaya değer! Evet yaşmaya değerim!” Yaşam, ben, sen ve tümümüz birlikte, kısa bir süre için yeniden kendimize ilgi çekici geliyoruz. –Elbette yadsınamaz, uzun vadede bu amaç öğretenler, gülme, akıl, doğa tarafından ele geçirilecektirler: Kısa trajedi her zaman eninde sonunda insan varlığı ebedi komedisine geri dönecek; ve “sayısız kahkaha dalgaları” –Aiskhylos’tan okursak– sonunda bu trajedicilerin en büyüğünü bile mağlup edecek. Gerekli düzeltmeleri yapan bütün bu kahkahaya rağmen, insan doğası yine de sürekli olarak ortaya çıkıp duran insan varlığının amacını öğretenlerce değiştirilmekte – şimdi bir ihtiyacı daha da var insan doğasının: Sürekli olarak ortaya çıkmakta olan bu “amaç” öğreticilerine ve öğretilerine. Giderek insan diğer hayvanlardan farklı olarak bir varolma koşulunu daha yerine getirmek zorunda olan fantastik bir hayvana dönüşüyor: İnsan zaman zaman niçin varolduğuna inanmak, niçin varolduğunu bilmek zorunda, türü yaşama periyodik güven olmaksızın gelişim gösteremez! Yaşamdaki akla inanimaksızın! Tekrar tekrar insan türü arada şöyle buyurur: “Gülünmesi kesinlikle yasak olan bir şey var.” En dikkatli insan, insan dostu şunu ekleyecektir: “Yalnızca kahkaha ve şen bilgelik değil trajik olan da, bütün yüce akıldışlılığıyla, türün korunması için gerekli araç gereçlerin ve ihtiyaçların oluşturduğu gruba aittir! –Demek ki! Demek ki! Demek ki! Oh! Beni anlıyor musunuz kar-

deşlerim? Bu gel-gitin yeni kanununu anlıyor musunuz? Bizim zamanımız da gelecek!

2.

Entelektüel vicdan. –Her zaman aynı tecrübeye sahip olup durmaktayın, her zaman da direnç gösteririm ona, inanmak istemem, gözle görülür, elle dokunulur olmasına karşın: İnsanların çoğunda entelektüel vicdan eksiktir; böyle bir vicdan ihtiyacı duyan insan bana sık sık kalabalık bir kentte, çöldeymişçesine yapayalnız kalan biri gibi görünür. Herkes sana tuhaf bir gözle bakar; kendine göre ölçer biçer, bu iyi, bu kötü der; kimsenin yüzü kızarmaz, bu ağırlıkların tam ağırlıklar olmadığını söylediğimizde – sana kızmazlar bile: belki de kuşkuna gülerler. Şunu demek istiyorum: Öncesini sonrasını düşünmeden, lehte, aleyhte dayanılan temellerin bilincine varmaksızın, sonradan bile olsa, bu temelleri kendilerine dert etmed en, şuna ya da buna inanıp, inançlarına göre yaşamayı insanların çoğu aşagılayıcı bulamazlar – en yetenekli erkeklerle en soylu kadınlar hâlâ bu “çoğunluğa” aittirler. Oysa, iyi kalpliliğin, inceliğin, dâhiliğin bana göre anlamıdır, bu erdemleri taşıyanının inançlarında ve yargılarında gevşek düşüncelere göz yumduğunda, kesinlik arzusu onun en içten isteği, en derin derdi olmadığında – alçak insanları yükseklerden ayıran şey olarak! Belli dindar insanlar arasında akıldan duyulan nefreti, bu nefrete duyulan yatkınlığı gözledim. En azından bu onların kötü entelektüel vicdanını su yüzüne çıkarır! Oysa bu rerum concordia discors* ortasında, bu tümüyle muhteşem belirsizliğin ve insan varlığının zengin çokanlamlılığının ortasında, soru sormadan, böyle bir sorgulamanın esrikliği ve tutkusuyla titremeksizin, en azından soru soran insandan nefret etmeksizin, hatta onu pek tat vermeyen eğlenceli biri gibi görerek – işte benim aşagılayıcı bulduğum, herkeste öncelikle aradığım duygu bu: –Bir budalalık benim peşimi bırakmıyor, beni ikna etmeye çalışıp, insanın insan olduğu için bu duyguya sahip olduğuna. İşte benim tipik haksızlığım!

* “Şeylerin uyumsuz uyumu” (Horatius, *Mektuplar*, I 12.19). (Çev. n.)

3.

Soylu ve sıradan. -Sıradan yaradılıştaki olanlar, tüm soylu, yüce gönüllükle donanmış duyguları, elverişsiz, dolayısıyla da her şeyden önce inanılmaz bulurlar: Böyle şeyleri duyduklarında gözlerini kırıp da şöyle söylemek isterler sanki: "Bunlarda kazançlı bir şeyler olmalı, insan ucunu bucağını göremese de." -Soyluların belli etmeden kazanç peşinde koştuklarını düşünerek onlardan kuşku duyarlar. Bencil niyetlerin, çıkarların olmadığı konusuna karşı çıkmayacakları biçimde ikna edildiklerindeyse, soylu bir insanı bir tür budala olarak görürler: Onu güle oynaya aşağılarlar, ısıltılı gözlerle. "İnsan nasıl olur da kazançlı olmamaktan keyif alır, nasıl olur da insan göz göre göre kazançsız olmayı ister? Bu soylu duyguda bir akıl bozukluğu olsa gerek." -Böyle düşünür ve hafife alırlar: Deli bir adamın kafasına taktığı düşüncelerden aldığı zevki hafife almış gibi. Sıradan yaradılıştaki olanların belirgin özelliği, bir an olsun çıkarsız yapamamaları, bu amaç ve çıkar düşüncesinin en güçlü dürtülerden daha güçlü olmasıdır. Bu dürtülerin çıkar gözetmeyen eylemlere yol açmasına izin vermemek - budur bilgelikleri ve gururları. Bunlarla karşılaştırıldığında daha yüksek yaradılıştaki olanlar daha akıldışıdır - çünkü, soylu, yüce gönüllü, özverili olanlar, gerçekten dürtülerine yenik düşerler, en iyi anlarında akılları durur. Hayatı pahasına yavrusunu koruyan ya da kızışma dönemlerinde dişisini ölümüne izleyen bir hayvan tehlikeyi ve ölümü düşünmez; akli işlemez olur; çünkü yavrusundan ya da dışısından alacağı zevk ve bu zevkten yoksun kalma korkusu egemen olur ona tümüyle; hayvan her zamankinden daha aptal olur; tıpkı soylu ve yüce gönüllü gibi. Aldıkları kimi zevkler, yaşadıkları tatsızlıklar o denli güçlüdür ki akıl susar ya da köleleşir. Tam bu noktada kafanın yerini kalp alır ve "tutkular"dan söz edilmeye başlanır. (Zaman zaman bunun tam zıttına rastlıyoruz, "tutkuların tersine dönüşü"ne, örneğin biri Fontenelle'nin* kalbine elini koyup, ona şöyle diyor: "Burada olan, kıymetli efendim, bir başka beyin") Sıradan yaradılışın soyluda aşağıladığı akıldışılık ya da akla karşı çıkıştır; özellikle, tutku, değeri uyduruk ya da rasgele nesnelere yönelmişse. Midesinin tutkularına teslim olanlara kızılır, ama en

* Bernard le Bovier de Fontenelle (1657-1757), bir Fransız fabl yazarı. (Çev. n.)

azından bu durumlarda, elimizi kolunuzu bağlayan cazibenin de hakkı verilir. Oysa cazibenin bilgi tutkusuyla insanın nasıl -olup da sağlığını ve onurunu tehlikeye attığı bir türlü anlaşılmaz. Daha yüksek yaradılıştaki olanın zevki, sıradışı olana, birçok insanın kanını donduran şeylere, tatlılığın olmadığı sanılanlara yönelmiştir; daha yüksek yaradılıştaki olanların tek tek olana yönelik değer ölçüsü vardır. Üstelik zevkinin kendine özgü niteliğinin tekil değer ölçüsü olmadığına inanır; değerlerin değersiz, gördüklerinin çoğunlukla genel geçer olduklarını ileri sürer; bundan dolayı da anlaşılmaz ve uygulanamaz hale gelirler. Çok seyrek olarak bir daha yüksek yaratılışlı, bu sıradan insanları anlamaya, onlarla ilişki kurmaya kafa yorar; çoğu zaman bu insan, kendi tutkusuna, bu tutkunun her insanda gizli çalıştığına, ateşli, anlamlı bir biçimde inanır. Peki, bu sıradışı insanlar, kendilerini sıradışı görmezlerse, nasıl olacak da sıradan olanları anlayıp, yönetimi hakça değerlendirebilecekler! -Böylece onlar, insanların ahmaklıklarından, amaçlarına aykırı yollar izlemelerinden, boş düşlerinden söz ederler; dünyanın gidişinin böylesi çılgın oluşundan, "zorunlu olanın" bir türlü ortaya çıkmayışından şaşkın. -Bu soylunun ölümsüz haksızlığıdır.

4.

Türleri koruyan. -En güçlü ve şeytani ruhlar, insanlığı en fazla ileri götürenler onlar: Tekrar tekrar hiç durmadan uyuyan tutkuları tutuşturmuşlardır -tüm düzenli toplumlar tutkuları uyutur-, tekrar tekrar hiç durmadan, karşılaştırma, çelişme duygusunu, yeni, tehlikeli, hiç denenmemiş olandan zevk alma duygusunu uyandırır; insanı düşünceye karşı düşünce, örneğe karşı örnek koymaya zorlar. Çoğunlukla, silah zoruyla, sınır taşlarını yerinden oynatarak, dini inançları zedeleyerek: Ama hiç kuşkusuz yeni dinler ve ahlaklarla yeniliğin öğretmenlerinde ve vaizlerinde aynı şeytaniliğe rastlıyoruz, yeniliği ele geçirenin adını kötüye çıkaran, - dile getirilişi ince olsa da kasları hemen harekete geçirmediklerinden, insanın adını kötüye çıkarmasa da. Yeni olan, yine de her zaman kötüdür, onu ele geçirmeyi, eski sınırlar çizgilerini ve inançları değiştirmeyi isteyenlerin kötülüğüdür bu; yalnız eski iyidir. İyi insanlar, çağlar boyunca eski düşüncele-

ri kazanlar, derin kazıp onlardan meyve alanlardır – ruhun çiftçileridir. Oysa sonunda, tüm toprak, sonuna kadar kullanılır, kötülüğün pulluk uç demirinin zamanı hep gelir.* –Bugünlerde, özellikle İngiltere’de değer gören yanlış bir ahlak öğretisi var: Bu öğretisi, “iyi”, “kötü” yargılarının, “amaca uygun” olan, “amaca uygun olmayan” yaşantıların toplamı olduğunu ileri sürüyor. İyi denen, türü koruyandır, kötüyse türe zarar verendir. Aslında, yine de kötü dürtüler, yüksek ölçüde amaca uygundurlar, iyiler kadar türü koruyucu ve kaçınılmazdır; yalnızca işlevleri farklıdır.

5.

Koşulsuz ödevler. – En güçlü sözcüklere ve seslere en ikna edici tavırlara ve konumlara tümüyle etkinlik kazanmak için gereksinim duyan tüm insanlar, devrimci politikacılar, sosyalistler, tövbe ve istiğfara çağıran Hristiyan ya da Hristiyan olmayan rahipler, hiçbiri yarı başarıya tahammül edemez. Hepsisi “ödev”den, koşulsuz ödevden dem vurur – onsuz büyük pathoslarını** haklı kılamazlar; bal gibi de bilirler böyle olduğunu! Böylece mutlak buyruklarla donanmış, onların övgüsünü yapan ahlak felsefelerinin ardına düşerler ya da örneğin Mazzini’nin*** yaptığı gibi dinsel kokan görüşler geliştirirler. Çünkü, diğer insanların koşulsuz güvenini kazanmak isterler, her şeyden önce, en yüksekte, tartışılmaz yüce bir buyruğa dayalı, koşulsuz bir kendine güven geliştirme gereksinimi içindedirler, kendilerini bu buyruğun kölesi ve aracı gibi duyup, göstermek isterler. İşte burada en doğal ve genellikle çok etkili karşıtlarını görüyoruz ahlak aydınlanmasının ve kuşkuculuğunun: Ama sayıları çok az onların. Yine de bu karşıtları oldukça kuşatan bir topluluk, çıkarların boyun eğmeyi gerektirip, ünün ve onurun boyun eğmeyi yasaklıyor görüldüğü yerlerde bulunmalıdır. Kim bir prensin ya da bir partinin, bir grubun, daha kötüsü parasal gücün –diyelim ki eski ve soylu, mağrur bir aileden geliyor olabilir– aracı olmayı onur kırıcı bulursa, ama yine de kendi nazarında ya da

* Kötülük, pulluğun ucundaki demir olarak insan ruhunun tarlasını sürmeyi sürdürecektir. (Çev. n.)

** Duygusal atmosfer. (Çev. n.)

*** Giuseppe Mazzini (1805-72). İtalyan devrimcisi. (Çev. n.)

halk nazarında araç olmayı istiyorsa ya da araç olma zorunluluğu içindeyse, herhangi bir anda dile getirilebilecek sıkı ilkelere, utanmadan boyun eğeceği, koşulsuz yükümlükle bağlı olduğu ilkelere gereksinimi vardır. Bütün incelmış kölelikler mutlak buyruklara* gelir dayanır, ödevi koşulsuzluk özelliğinden yoksun bırakmak isteyenlerin ölümcül düşmanıdır: Edebin onlardan istediği de budur, yalnız edebın değil ama.

6.

Onur kaybı. – Düşünme bütün biçimsel onurunu yitirdi, düşünmenin törensel, vakur tavırları gülünçleşti, eski tip bilge insan çekilmez oldu. Çok telaşlı düşünüyoruz, yürürken, yolculukta ya da diğer şeylerle uğraşırken, konu ne denli ciddi olursa olsun; çok az hazırlığa gereksinimimiz var, çok az sessizliğe hatta – sanki kafamızda en uygunsuz koşullarda bile çalışmayı sürdüren, durdurulamaz bir makine taşıyoruz. Eskiden düşünmek isteyen insana bakıp –böyle insanlar çok nadirdi!– onun daha bilge olmak istediğini, bir düşünce için kendini hazırladığını söyleyebilirdiniz; yüzü dua eden bir insanın yüzüne dönüşür, yürümesini durdururdu; evet; insan saatlerce yolun ortasında dururdu, düşünce “gelince” ona;** tek ayak ya da çift ayak üstünde. İşte böyle, ayağa düşmeden önce, düşünmenin bir onuru vardı!

7.

Hamaratlar için bir şey. – Ahlak konularını çalışmak isteyen birinin önüne müthiş bir çalışma alanı açılır. Her çeşit tutku tek tek inceden inceye gözden geçirilmeli, çeşitli çağlarda, toplumlarda, büyük ve küçük bireylerde bu tutkuların izi sürülmeli, tüm dayanakları, değerlendirmeleri, olup bitenleri nasıl açıkladığı gün ışığına kavuşturulmalı! Şimdiye dek insana (Dasein) rengini veren hiçbir şeyin tarihi olmamış: Nerede aşkın, açgözlülüğün, kıskançlığın, vicdanın, sofuluğun, taşıyürekliğin tarihleri peki? Hukukun ya da en azından cezalandırmanın karşı-

* *kategorische Imperative*, burada Kant ahlakına bir gönderme var! (Çev. n.)

** Sokrates'i ima ediyor olsa gerek! (Çev. n.)

laştırmalı tarihinden şu ana dek hep yoksun kaldık tümüyle. Gü-nü farklı biçimlerde bölmeyi ya da düzenli çalışma saatlerini, fes-tival ve dinlenme programlarını biri çıkıp da, inceledi mi? Fark-lı besin maddelerinin ahlaksal sonuçlarını biliyor muyuz? Bir beslenme felsefesi var mı? (Et yemezliğin* lehine ve aleyhine ya-pılan sürekli gürültülü kışkırtmalar, böyle bir felsefenin olmadı-ğını kanıtlıyor!) Bir arada yaşama deneyimlerini, örneğin manastırlarda, birileri topladı mı? Evlenme ya da dostluk diyalektiği hiç ortaya kondu mu? Akademisyenlerin, iş adamlarının, sanat-çıların, el işçilerinin adabı** – çalışıldı mı hiç, üzerinde kafa yo-ruldu mu? Bunlar üstüne düşünülecek o denli çok şey var ki! Şimdiye dek insanların “varolma koşulları” olarak gördüğü ne varsa, hani bütün akıl, arzu ve heves*** batıl inançlar gibi, baştan sona incelendi mi hiç? Çok hamarat insanlar insan dürtülerinin farklı moral iklimlerde gelişmiş ve gelişebilecek olduklarını göz-lemenin çok çalışma gerektirdiğini göreceklendir; bakış açılarını ve malzemeleri tüke-nmeleri için bir arada çalışabilecek akade-misyenlerin kuşaklar boyu sürecektir araştırmalarına gerek var. Moral iklimlerin farklılıklarının sebeplerini göstermede aynı şey geçerlidir. (“Niçin bir temel ahlak yargısının, temel değer ölçüle-rinin güneşi burada parlıyor da bir diğeri ki orada parlıyor?”) Bugüne kadarki tüm bu sebeplerini, ahlak yargılarının doğasının yanlışlığını göstermek ise bambaşka bir iştir. Tüm bu uğraşlar gerçekleştirildiğinde, tüm sorunların en zor, en nazık olanı çıka-cak su yüzüne: Bilim eylemlerini amaçlarını belirleyecek mi, bu amaçların bir kenara konup, yok edilebileceği kanıtlandıktan sonra? Deney yapmaya gelecek sıra, doyum sağlamak için her türlü kahramanlığa izin veren deneye, şimdiye dek tarihin bü-tün büyük kurbanlarını ve büyük çalışmalarını gölgede bıraka-cak yüzyıllarının deneyine. Şimdiye dek bilim tek gözlü dev ya-pılar**** yapmadı, ama bunun da zamanı gelecek.

* Vejetaryenizm. (Çev. n.)

** *Sittlichkeit*, Törelere, geleneksel, toplumsal davranış kalıpları. (Çev. n.)

*** *Leidenschaft*. (Çev. n.)

**** *Zyklopen-Bauten*, Zyklop, Kuklôps, Eski Yunan mitolojisinde alnında tek gözü olan dev. (Çev. n.)

8.

Bilinçdışı erdemler.- İnsanın bilincine vardığı tüm nitelikleri -özellikle çevresindekilere çok açık ve gözle görülür geldiğini var saydıkları-, incelikleri sayesinde oldukça titiz bir gözlemcinin gözlemlerinden bile kendini saklayan, arkalarında bir şey yok bilinenlerden tümüyle farklı gelişim yasalarına bağlıdır. Sürüngen pullarının ince heykellerdeki durumuna benzer: Onları süs ya da silah sanmak hatadır - çünkü onlar ancak mikroskop altında, yapay olarak keskinleştirilmiş gözle görülür, oysa hayvanlardaki pulların süsle ya da silahla ilgisi yoktur.* Görülebilen ahlak niteliklerimiz, özellikle görülebildiğine inandıklarımız kendi yollarında giderler - aynı adı taşıyıp da ötekilere süs ya da silah gibi gelmeyen görünmeyenler de kendi yollarından giderler: Bir olasılıkla tümüyle farklı yoldan; bu yoldaki çizgiler, incelikler, heykeller ilahi bir mikroskopa bakan bir Tanrıya keyif verebilir. Örneğin hamaratlığımız, ilerleme tutkumuz, kavrama gücümüz: Tüm dünya bilir bunları-, oysa bunların yanında belki de bir de bizim hamaratlığımız, bizim ilerleme tutkumuz, bizim kavrama gücümüz var ama bu sürüngen pullarını görebilecek mikroskop icat edilmedi daha! - İşte burada dürtüsel ahlak dostları** diyecekler ki: "Helal olsun! En azından, bilinç dışı erdemlerin olanaklı olduğunu savunuyor - bu da yeter bize!" Ah! Ne kadar da azla yetiniyorsunuz!

9.

Patlamalarımız.- Önceki dönemlerde insanların kazandığı sayısız şeyler, ama çok zayıf ve ancak tohum olarak, çok sonraları birdenbire gün ışığına çıkıverir, belki de yüzyıllar sonra: Bu arada güçlenir ve olgunlaşırlar. Bazı çağlar bize tümüyle yetenek ve erdemlerden yoksun gibi görünür, tıpkı kimi insanlarda olduğu gibi: Çocuklarını ve torunlarını beklerler, eğer bekleyecek zamanları varsa - büyükbabalarında bulunup da büyükbabalarının bile fark etmediğini gün ışığına çıkarırlar. Çoğunlukla oğuldur babasını gösteren*** baba, oğlu oldu mu kendini daha iyi an-

* Bu tümceyi yorumlayarak çevirdim. (Çev. n.)

** Freunde der instinktiven Moralität. (Çev. n.)

*** Verräter Seines Vaters: Babasına ihanet eden olarak da anlaşılabilir. (Çev. n.)

lar. Hepimizin gizli bahçeleri ve bitkileri var içinde; bir benzetmeyle hepimiz patlama noktasına gelmekte olan etkin yanardağlarız – ama patlamaya ne kadar kaldı, elbette kimse bilmiyor bunu, hatta sevgili Tanrı bile.

10.

Bir tür atavizm.* – Bir çağın az rastlanır insanlarını geçmiş kültürlerin ve güçlerin apansız ortaya çıkan geç kalmış filizleri gibi anlamaktan yanayım: Bir halkın ve töresinin atavizmi gibi – böylelikle onlar hakkında bir şeyler anlayabiliriz! Şimdi onlar, yabancı, az rastlanır, olağan dışı görünüyor: Bu güçleri kendinde duyan, onlara direnen dünyaya karşı, onlara bakım göstermeli, saygı duymalı, onları savunmalı, geliştirmeli: Böylece o ya büyük bir insan olur ya da deli, sıradışı, tuhaf biri; erkenden yok olup gitmezse eğer. Önceleri bu nitelikler yaygındı ve sıradan niteliklerden sayılıyordu. Belki de gerekliydi, yaşam onlar üstüne kuruluyordu, onlar sayesinde büyük olunması olanaksızdı çünkü onlarla yaşayanların deli ya da yalnız kalma tehlikesi yoktu. – İlkece bu dürtülerin canlandırılmasıyla halkın tutucu kuşaklar ve kastlarında karşılaşırız; öte yandan ırkların, alışkanlıkların, değer biçmelerin hızla değiştiği durumlarda atavizm olasılığı yok. Müzikte olduğu gibi halkların gelişmesinde de tempo anlamlıdır; bizim durumumuzda tümüyle bir andante** gelişim gereklidir; tutkulu ve yavaş işleyen ruhun temposu olarak – her şeyden önce tutucu kuşakların ruhu böyle bir şeydir.

11.

Bilinç. – Bilinç, organik alanın en son ve en geç gelişim ürünüdür dolayısıyla en bitmemiş, en zayıf durumdadır. Bilinçten, insan ve hayvanı Homeros'un dediği gibi “yazgılarının ötesinde” gereksiz yere yerle bir edecek yanlışlar, falsolar çıkar. İçgüdüler*** arasındaki koruyucu birlik, bilinçten bu denli güçlü olmasaydı da bütünüyle bir düzenleyici gibi hizmet etmeseydi: İnsanlık, çarpık yargıları ve gözleri açıkken gördüğü düşleri yüzün-

* Atavismus: En eski ataların özelliklerine dönüş. (Çev. n.)

** Oldukça yavaş. (Çev. n.)

*** Instincte. (Çev. n.)

den, temelsizliği, safdilliği yüzünden yıkılıp gidecekti. Belki de daha güçlü bir olasılıkla bilincine kavuşmadan çoktan yok olup gitmiş olacaktı. Bir işlev tümüyle gelişip olgunlaşınca dek bir tehlike oluşturur: İyidir, eğer bu sürede belli bir baskı altında tutuluyorsa! Bilinçse baskı altındadır – Gururumuz zerre kadar böyle düşünmese de! Onu insanın merkezinde duran çekirdek olarak düşünürüz; kalıcı, edebi, en sonda ve en başta olan ne varsa ondan gelir. Bilinci, verilmiş belirlenmiş, belli bir büyüklük olarak kabul ederiz. Onun gelişimini, belli aralıklarla oluşumunu yadsınız! Aklınızda hep bir “organizmanın birliği” düşüncesi vardır! – İşte bu, bilincin gülünç biçimde abartılı değerlendirmesinin, yanlış anlaşılmasının sonunda büyük yararları olur, bilincin birdenbire çok hızla büyümesi engellenir. Bilince çoktan sahip olduğuna inandığı için insan, onu elde etmek için çok çaba harcamadı – böylece olduğu yerde kalakaldı! İnsanın tümüyle yeni, ilk kez gözlerinin önüne doğan, ama açıkça fark edemediği bir görevi var, bilgiyi bir araya getirici bütünlüğe ulaştırmak ve içgüdüsel kılmak, öyle bir ödev ki bu, onu ancak şimdiye dek, sadece yanlışlarımızı bir araya getirdiğimizi ve tüm bilincimizin yanlışlarımızla ilişki kurduğunu kavrayabilenler görebilir.

12.

Bilimin amacı üstüne. – Nasıl? Bilimin en son amacı insana olabildiğince çok haz, olabildiğince az rahatsızlık verecek, ha? Nasıl olacak peki, ya haz ve rahatsızlık birbirine sıkı biçimde bağlıysa, birini olabildiğince edinmek isteyen, diğerini de olabildiğince edinmek zorunda ise, – “göklere yükselme coşkusunu” öğrenmek isteyen, aynı zamanda “ölüm üzüntüsüne” hazırlaması gerekiyor? Belki de durum böyledir! En azından Stoacılar böyle olduğuna inanıyorlardı, hayattan olabildiğince az rahatsızlık duymak için olabildiğince az haz alma arzusu taşırlarken, tutarlıydılar, (“Erdemli insan en mutlu insandır” sözü ağızlarından çıktığında, bu söz hem okulun kalabalıklara karşı onları kendine çeken bir sloganı hem de ince insanlar için akli dayanakları olduğu duygusu yaratan bir incelik oluyordu). Bugün de önümüzde bir seçim duruyor: Ya olabildiğince az rahatsızlığı, kısaca

acı yokluğunu –aslında sosyalistlerin ve tüm partili politikacıların bundan fazlasını vaat etmeye hakları yoktur– ya da ola bil-
diğince çok rahatsızlığı, henüz çok nadir tadılan ince
hazların ve keyiflerin bollaşmaya doğru gidişinin bedeli olarak
seçeceksiniz. Eğer ilkinin seçer de insan acısını azaltmak ve aşağı
çekmek isterseniz, aynı zamanda onun sevinç duyma yeti-
sini azaltıp aşağı çekmiş olursunuz. Gerçekten, insan bilimle iki
amacı da gerçekleştirebilir. Belki de bilimin şimdiye dek, insanın
sevinçlerinden alıkoyma, onu daha soğuk, heykel gibi, daha sto-
acı kılma gücü daha iyi biliniyor. Oysa büyük acı getirici
yanı da açığa çıkabilir! –Ve o zaman belki de karşı kuvveti görü-
lebilir, bilimin; yeni sevinç gök adaları yaratacak görkemli gücü!

13.

Güç duygusu öğretisi üstüne.– İyilik yapma ve can yak-
ma, insanın diğer insanlar üzerine uyguladığı güçtür– insan bun-
dan fazlasını istemez! Böyle bir can yakma ile gücümüzü duyur-
mak isteriz; çünkü acı hazdan daha etkilidir bu amaç için: – Acı
daima kaynağını sorar; oysa haz, kendisinde kalıp, geri dönme-
me eğilimi taşır. İyilik etmek ve böyle bir iyi niyet göstermek, bir
biçimde bize zaten bağlı olanlara karşı yapılır (bu da onların bizi
iyiliğin nedeni olarak görme alışkanlığı taşımaları demektir); on-
ların güçlerini artırmak isteriz, çünkü bu yolla kendimizinkini
artırırız ya da gücümüz altında olmalarının, yararlarına olduğu-
nu göstermek isteriz, – böylece durumlarından daha memnun,
gücümüzün düşmanlarına karşı daha düşman, daha savaşçı
olurlar. İyilik yapma, can yakmanın bizim için özveri gerekti-
rip gerektirmediği, eylemlerimizin en son değerlerini değiştir-
mez, şehitlerin kiliseleri için yaptıkları gibi, yaşamımızı öne sür-
sek bile, bu özveri, bizim güç arzumuz ya da güç duygumuzun
korunması içindir. “Hakikatin sahibiyim” duygusuna sahip olan-
lar, sahip olduklarının ne kadar da azını terk edeceklerdir; bu
duygularını korumak için! Üstte kalmak için güverteden atacak
bir şeyleri olmayacaktır,– hakikate sahip olmayanların üstün-
de! Can yaktığımız durumların katışıksız bir biçimde iyilik yap-
tığımız durumlar kadar kabul görmediği kesindir,– bu bizim hâ-
lâ güç eksikliğimizin bir işaretidir ya da bu eksiklik karşısındaki

düş kırıklığımızı gösterir; sahip olduğumuz güçle ilgili yeni tehlikeler ve belirsizlikler getirir ve ufkumuzu intikam, cezalandırma, başarısızlıkla karartır. Güç duygusunun yalnızca öfkeli ve tutkulu insanları için gücün mührünü karşı koyana vurmak daha zevkli olabilir; onlar için zaten boyunduruk altına alınmış olanların (iyilik yapılan kişilerdir bunlar!) görünüşü, yük ve can sıkıntısı yaratır. Asıl belirleyici olan, insanın hayatındaki t a d a nasıl alıştığıdır; bir zevk sorundur bu, ya yavaş olanı ya da aniden olanı seçeriz; garantili olanı ya da tehlikeli olanı ve cesurca gücü artıranı; insan şu ya da bu tadı arayabilir yaradılışına* bağlı olarak. Kolay av, gururlu insanlar için aşağılayıcı bir şeydir; iyilik duygusunu ancak düşmanları olabilecek yılmaz insanlar ve edinilmesi zor mülk karşısında duyabilirler. Acı çekene karşı çoğunlukla serttirler, çünkü acı çeken, onların gayret ve gururları karşısında bir hiçtir,– oysa zamanı geldiğinde şerefle savaşabilecekleri eşitlerine kibardırlar. İyilik duygusu içinde bu acıdan bakarak, seçkinler sınıfı birbirlerine incelmış bir kibarlıkla davranırlar. – Acıma, azıcık gururu olup, büyük fetihlerin ardında olmayanlar arasında en rahat, en uygun duygudur: Onlar için kolay bir av –bütün acı çekenler böyle kolay avdır– büyüleyici bir şeydir. Acıma, yosmaların erdemi olarak yüceltilir.

14.

Herkesin aşk dediği.– Ağgözlülük ve aşk: Bu iki sözcüğün uyandırdığı duygular arasında nasıl da fark var!– Yine de bu, aynı dürtünün** iki kez adlandırılmasından olabilir; ilki ona sahip olanların, içlerindeki dürtünün belli ölçüde şiddetini yitirdiği, “sahip olduklarından” korkanların gözünde aşağılanınca; ikincisi, doyuma erişmemiş ama hâlâ susuz olup da bundan dolayı da dürtüyü “iyi” diyerek göklere çıkaranların açısından görüldüğünde. Komşu sevgimiz –yeni mülkler edinme hırsı değil midir o? Benzer biçimde, bilgi sevgimiz, hakikat sevgimiz, hep birlikte yeniyi tutkulu biçimde arzulama değil midir? Yavaş yavaş eskiden bıkeyoruz, güvenle sahip olduklarımızdan; elimizi yeniden

* Temperamente. (Çev. n.)

** Trieb. (Çev. n.)

açıyoruz sonra; en güzel manzara bile artık aşkımızı güvenli kıl-
mıyor, üç ay yaşadktan sonra; uzak kıyılar aç gözlülüğümüzü
uyandırıyor: Sahip olduklarımız, onlara sahip oldukça, azalıyor.
Bizdeki haz kendini tekrar tekrar koruyor, ekseriya içimizde-
ki, yeni bir şeye dönüşerek, – buna işte, sahip olmak diyoruz. Sa-
hip olduğumuzdan bıkmak, kendimizden bıkmak demektir.
(Fazla olandan da rahatsız olunur,– atma ya da dağıtma* arzusu
da “aşkın” şerefli adını taşıyabilir.) Birini acı çekerken gördüğü-
müzde, bu fırsattan yararlanarak acı çekene sahip olmak isteriz;
ona iyilik yapanlar ve acıyanlar örneğin, böyle yaparlar ve onun
içlerinde uyandırdığı yeni mülk edinme arzusuna “aşk” derler;
duydıkları haz, yeni bir fethin yarattığı coşkuyla karşılaştırılabil-
rir. Cinsel aşk kendini sahip olma tutkusunda en açık biçimiyle
gösterir: âşık, arzuladığı kişinin tek ve mutlak sahibi olmak ister;
eşit biçimde sevdiğinin ruhunun ve bedeninin üzerinde koşulsuz
bir güç ister; yalnız o sevmek ister, en büyük ve en güçlü biçim-
de arzulanabilir olarak gördüğü diğer ruhta yaşayarak onu yö-
netmek ister. Bütün dünyayı değerli bir iyinin, mutluluğun, key-
fin dışında bırakmaktan başka bir şey olmadığı enine bo-
yuna düşünülürse: Âşğın tüm rakiplerini yoksun edip yoksullaş-
tırmayı amaçladığı, tüm “fethedenlerin” ve sömürenlerin en du-
yarsız ve bencili olduğu ve altın hazinesini korumaya çalışan ca-
navar olmayı istediğı düşünülürse: Sonunda düşünülürse ki âşı-
ğın kendisine dünyanın geri kalanı kayıtsız solgun ve değersiz
görünüyor ve herhangi bir düzeni bozmak, diğer tüm ilgileri bas-
tırmak için her türlü özveriyi göstermeye hazır: İşte o zaman ger-
çek bir keyif duyulmaya başlanır: Bu vahşi cinsel aşkın vahşi aç-
gözlülüğü ve haksızlığı çağlar boyunca yüceltilmiş ve kutsallaştı-
rılmıştır; evet, gerçekten böyle bir aşk, bencilliğın karşıtı olarak
bir aşk kavramı oluşturmuştur; oysa gerçekten bencilliğın en ta-
rafsız ifadesidir. Bu noktada dilsel kullanım, açıkça, sahip olma-
yıp da arzulayanlarca oluşturuluyor, – belki de bunlardan her za-
man gereğinden fazlası vardır. Bu alanda sahiplenmeyi ve tıka
basa doymayı güvenceye almışlar orada burada “kuduran
cin”den söz ederler, tüm Atinalıların sevgilisi ve değerlisi Sop-
hokles’in yaptığı gibi: Ama Eros her zaman günahkârlara gül-

* auszatheilen: Bölüşürme. (Çev. n.)

müştür, – onlar onun en büyük, değişmez gözdeleliydi. – Yeryüzünün orasında burasında aşkın sürekliliğine rastlayabiliyoruz, iki insanın birbirlerine sahip olma arzularının yeni arzu ve mülklenme hırsı doğurduğuna. Üstlerindeki ideale kavuşmak için paylaşılan daha yüksek susuzluğa. Peki, kim biliyor böyle aşkı? Kim yaşıyor? Doğru adı onun: Dostluk.

15.

Uzaktan. – Bu dağ, egemen olduğu bölgeyi, her bakımdan çekici ve anlamlı kılıyor: Bunu yüz kez kendimize söyleyerek, o denli akıldışı bir duruma getirir, o denli etkisinde kalırsınız ki; bu denli çekicilik gücüne sahip olanın o bölgenin en çekici şeyi olması gerektiğine inanırsınız – tırmanırız dağa ve hayal kırıklığına uğrarsınız. Apansız dağın kendisi, altımızdaki tüm manzara büyüsunü yitirir, unutmuşuzdur çünkü bazı büyüklükler, bazı iyilikler gibi uzaktan görülmelidir, tamamen alttan, üstten değil, – ancak böyle etkili olabilir. Kendilerini katlanılabilir ya da çekici ve güç verici bulmak için kendilerine belli bir uzaklıktan bakması gereken yakınındaki kimi insanları tanırıyorsunuzdur. Böylelerine kendimiz hakkındaki bilgi asla tavsiye edilmez.

16.

Küçük Yayaköprüsünden. – Duygularına karşı çekingen insanlarla ilişkimizde, yapmacıklı davranmayı başarabilmeliyiz; onları yumuşak, hülyalı, havalara uçuran duygular içinde yakalayan herhangi birine karşı, sanki o gizli saklı şeylerini görmüş gibi apansız nefret duyarlar. Böyle zamanlarda kendilerini iyi hissetmeleri istenirse, onları güldürmek ya da eğlendirici soğuk muziplikler yapmak gerekir: O zaman duyguları donar, yeniden güçlerine kavuşurlar. Şimdi size bir öykü anlatmadan önce öğüt vermiş oldum. – Hayatımızda öyle zamanlar olur, öyle yakınızdır ki birbirimize, hiçbir şey dostluğumuzu ve kardeşliğimizi engellemiyordur, yalnızca küçük bir yaya köprüsü vardır aramızda. Sen tam köprüye adımını atarken, sordum sana: “Köprüyü geçerek gelmek istiyor musun bana?” Oysa artık istemiyorsunuzdur; yeniden sorduğumda, sessiz kaldın. O zamandan beri dağlar ve deli gibi akan coşkulu ırmaklar ve her ne ayırıp

yabancılaştırıyorsa, tümü girdi aramıza; bir araya gelmek istediyseniz de gelemeyin! Şimdi bu küçük yaya köprüsünü düşün-
duğunda sözcükler boğazında düğümlenir, – yalnızca hıçkırı-
klar ve şaşkınlık kalır.

17.

Yoksulluğuna sebep göstermek.– Elimizde hiçbir si-
hirli değnek yoktur, yoksul bir erdemi zengin, bereketli bir er-
deme dönüştürmek için ama onun yoksulluğunu zorunluluk
içine sokarak öyle yeniden yorumlayabiliriz ki artık görünüşü
bize sıkıntı vermez olur, onun yüzünden kaderimize küsüp, so-
murtmayız. Kurumaya yüz tutmuş dereciği bir kaynak perisi-
nin kollarından akıtarak, derenin yoksulluğuna sebep bulan
bilge bahçıvanın yaptığı budur, onun gibi, kimin böyle perile-
re ihtiyacı yok ki?

18.

Eski Yunan gururu.– Soyluluğun Eski Yunan rengi eksik
bizde, çünkü duygularımız Eski Yunan köleliğini duymuyor.
Soylu bir aileden gelen Yunanlı, böylesi muazzam ara basamak-
lar ve kendi yüksekliği ile son derece aşağılık durum arasındaki
uzaklığı buldu ve köleyi açık biçimde görmekte zorlandı. Platon
bile bütün yüzleriyle göremedi. Bizim için durum değişik, bizler
eşitliğin kendisi olmasa da insanların eşitliği öğretisine alış-
mışız kendi kendine yönetmeyen ve kendine ayıracak zamanı
olmayan biri, – bize hiç de aşağılanacak biri gibi gelmiyor, belki
de bu anlamda çok fazla “kölelik” yapışık her birimize, Eski Yu-
nanlılardan tümüyle farklı olan etkinliklerimizin, toplumsal dü-
zenin koşullarına göre. –Yunanlı filozof yaşamı boyunca, sanıldı-
ğından daha fazla köle olduğu gizli duygusuyla yaşadı – Şu an-
lamda: Filozof olmayan herkes köledir; “dünyadaki en güçlü in-
sanlar köleler arasındadır” düşüncesi ile böbürlendiler. Bu gurur
da bize yabancı ve imkânsız bizim için; metaforik anlamda bile
“köle” sözcüğünün üstümüzde tam bir gücü yok.

19.

Kötü. – En iyi ve en verimli insanların ve halkların hayatını in-
celeyip sorun kendinize; gurur verici bir yüksekliğe dek büyü-

mesi gereken bir ağaç, kötü havasız ve fırtınasız yapabilir mi: Ak-silikler, dıştan gelen dirençler, nefret, kıskançlık, inatçılık, güven-sizlik, sertlik, aç gözlülük ve şiddet, onsuz erdemli büyük gelişme-lerin çok zor olduğu olumlu koşullar arasında mıdır? Zayıfları öl-düren zehir, güçlüleri güçlendirir – güçlüler zehir demezler ona.

20.

Dangalaklığın Onuru. – Geçen yüzyılın yolunun birkaç bin yıl ilerisinde!– ve insanın yaptığı her şey en yüksek akıllılığı-nı gözler önüne serecektir: Oysa, bu yol tüm onurunu kaybetmiş olacaktır. O zamana dek akıllı olmak gerekecektir; ama aynı za-manda tiksintili zevkin, bu zorunluluğu bir sıradanlık ola-rak duyması, alışılmış, sıradan bir şey olacaktır. Benzer biçimde, hakikatin ve bilimin zulmü, yalana saygıyı artıracaktır, akıllılı-ğın zulmü, yeni bir soyluluğu destekleyecektir. Soylu olmak şu anlama gelecektir belki: Dangalak olmayı kafaya koymak.

21.

Özgecilik Öğretmenine – İnsanın erdemlerine kendisi için değil de bizim için, toplum için olası etkileri açısından iyi de-niyor: – Erdemlerin övgüsü her zaman “özgecilik”ten, “bencil ol-mayıştan” uzak kalıyor! Yoksa, onları çok şiddetli, çok arzulu bi-çimde yönlendiren ve diğer dürtülerle denge halinde tutmaya çalışan akla direnen dürtü olarak erdemlerin (çalışkanlık, söz dinleme, cinsel ilişkiden uzak durma, dini inançlara saygı, adalet gibi) genellikle, onlara sahip olanlara zararlı olduğu fark edilirdi. Bir erdeme, gerçek, bütün bir erdeme ama, sahip olduğunuzda, (sadece herhangi bir erdeme yönelmiş küçük bir dürtüye değil), onun kurbanı olursunuz! Oysa komşunuz erdeminizi de tam bu yüzden över! Gözlerine ya da ruhunun kendiliğinden-liğine ve tazeliğine zarar verse de çalışkanın çalışkanlığı övülür, kendini helak edecek denli çalışkan olan genç onurlandırılır, onun için üzüntü duyulur, şöyle düşünülür çünkü: “Toplumsal bütünü için en iyi birey bile yalnızca küçük bir kurbandır. Feci şekilde ihtiyaç vardır, böyle kurbanlara! Ama ondan da feci ola-

nı, birey kendi varlığı ve gelişiminin toplumun yararına yapacağı hizmetten daha önemli olduğunu düşünüyorsa ortaya çıkar.” Böylece genç için üzüntü duyulur, kendisi için değil, boyun eğmiş bir araç olduğu, kendisine karşı acımasız olduğu için – “iyi insan” denen – ölümüyle toplum için kayıp olan. Kendisine karşı daha az acımasız olup, kendini daha uzun süre koruduğunda, toplum için daha yararlı olup olmayacağı belki de enine boyuna düşünülmeli – Evet, bunun yararı olacağı kabul edilebilir ama başka bir yararı da düşünülebilir: Kurban verilmeli, bu kurban hayvanı inancı, bir kez daha herkesin gözlerinin önüne konmalı, daha büyük ve daha kalıcı anlamıyla, böylece erdemler övüldüğünde gerçekten neyin övüldüğü ortaya çıkıyor, önce araçsal değeri sonra bireyin bütün bir yararını denetlemesini engelleyen dürtü, kısaca: bireyi, bütünü sadece bir işlevi olarak dönüştürmesine izin vermeye götüren erdemdeki, akıldışılık. Erdemin övgüsü mahrem olarak zararlı* bireyin övgüsüdür, –insanı en soylu bencilliğinden ve yüksek kendini koruma gücünden yoksun bırakan dürtülerin övgüsü.– Elbette: Eğitim amacıyla insanı erdemli alışkanlıklara yöneltmek için, erdemın etki alanına vurgu yapılır; erdemle özel çıkar sanki iki kız kardeşmiş gibi bir görüntü yaratılır, – böyle bir ilişki gerçekten vardır. Dişlerini sıkı sıkıya öfkeyle girişilen çalışkanlık, örneğin bu tipik alet edevat erdemi, zenginliğe, onura giden bir yol, can sıkıntısını ve tutkuları en iyi tedavi eden bir zehir olarak dile getirilir: Yine de tehlikeleri, en yüksek tehlikeleri karşısında susulur. Eğitim her zaman böyle yürütür: Birey, baştan çıkarıcı etkiler ve sunulan kazançlarla bir düşünceye ve davranışa koşullandırılır, bunlar bir kez alışkanlık, dürtü, tutku haline gelince, en zararlı olacak biçimde, “ama herkesin yararına” bireye egemen olur. Ne denli sık görmüşümdür, dişlerini sıkı sıkıya öfkeyle girişilen çalışkanlığın, zenginlik ve onur yarattığını; aynı zamanda da onları zenginliğinin ve onurunun tadını çıkaracak incelik organlarından yoksun bıraktığını; üstelik bu can sıkıntısı ve tutkuların ana ilacının aynı zamanda duyguları köreltip yeni çekiciliklere karşı ruhta direnç oluşturduğunu. (Tüm çağların en çalışkanı –çağımız– bunca çalışkanlığı ve parası içinde, daha fazla para, daha fazla çalışkanlık el-

* Privat-Schädlich. (Çev. n.)

de etmekten başka bir şey bilmiyor: Çünkü harcamak, kazanmaktan daha fazla deha ister! – Artık, “torunlarımıza” sahip olacağız!) Eğer bu eğitim başarılı olursa, her bireyin erdemi kamusal yaşamda bir yarar ve özel yaşamda en yüksek özel yaşam amaçları açısından bir zarar olur, – belki de herhangi bir tinsel-duyusal zayıflama ya da erken gelen bir çöküş: Bu açıdan, boyun eğme, cinsel ilişkiden uzak durma, dinsel inançlara saygı duyma erdemleri bir bir gözden geçirilebilir. Gönlü tok olana, fedakâra, erdemiyle övgü – tüm gücünü ve aklını kendini korumaya, geliştirmeye, yükseltmeye, ilerletmeye, erkini genişletmeye verene değil de kendileriyle ilgili olarak alçakgönüllü bir biçimde, düşüncesizce, belki de kayıtsızlıkla ya da ironiyle yaşayana – bu övgü kesinlikle gönül tokluğundan doğmuyor! Komşu gönül tokluğunu över çünkü bu onun yararınadır! Eğer komşu düşüncelerinde “gönlü tok” biri ise, bu güç küçültmeyi, bu çıkarlarının zarara uğratılmasını kabul etmeyecektir, böyle eğilimlerin gelişimini engellemeye çalışacak, her şeyden önce gönül tokluğunu ona iyi dememekle ortaya koyacaktır! – Bu, bugünlerde çok saygın olan, temel ahlak çelişkisini gösteriyor: Bu ahlakın ilkeleriyle itici güçleri* taban tabana zıttır! Bu ahlak, kanıtlarını kendi ölçütleriyle çürütüyor! “Kendinden vazgeçip, kendini feda et” buyruğu, kendi ahlakına ters düşmemek adına, yalnızca, kendi çıkarlarından vazgeçmiş, gerçekleştirecekleri bireysel fedakârlıklarla belki de kendi sonlarını hazırlayanlar tarafından ileri sürülecektir. Oysa, komşu (ya da toplum), özgeciliği** yararı için önerir önermez, tümüyle karşıtı olan buyruk “Çıkarını, ne pahasına olursa olsun, gözetmelisin” çıkacaktır ortaya; aynı anda hem “yapmalısın” hem de “yapmamalısın” öğütlenecektir.

22.

L'ordre du jour pour le roi*** – Gün başlıyor: Bugüne, hâlâ istirahat etme tenezzülünde bulunan en merhametli en lütufkâr efendimizin işlerini ve şenliklerini düzenlemekle başlayalım. Majesteleri kötü bir havayla karşı karşıya bugün: dikkat edelim de kötü demesin havaya; iyisi mi hava hakkında konuşma-

* Motive. (Çev. n.)

** Altruismus. (Çev. n.)

*** Kral için günün düzeni. (Çev. n.)

yalım,- oysa gerekenden azıcık daha ağırbaşlı olmalıyız işlerimizde, şenliklerimizde de daha şenlikli. Belki de bakarsınız majesteleri hastadır. Kahvaltıda geçen akşamın en son iyi haberlerini sunalım, mösyö, Montaigne'in, hani o hastalığı hakkında rahat şakalar yapan kişinin, - gelişini, taş düşürdüğü için çok ıstırapı varmış. Birkaç kişiyi kabul edebiliriz (Kişiler! Bu sözü işittiğinde, aralarındaki o gurdur ve kibirden şişmiş ihtiyar kurbağa ne diyecek! "Ben bir kişi değilim" diyecek, "ben daima özün kendisiyim" - ve verdiğimiz resepsiyon alışlagelenden daha uzun sürecek: Kapısına şu sözleri yazan şairden söz etmek, yeterli sebep de bu: "Giren buraya onurlandırır beni, girmeyense sevindirir! - Nasıl da kibarca anlatıvermiş kabalığını! Belki de şair tümüyle haklı, kabalığında: Şiirlerinin şairden daha iyi olduğu söyleniyor. Bırakalım, daha birçoğunu yazsın da başarabildiğince çekilsin dünyadan - her şeyden önce bu onun terbiyeli terbiyesizliği olur. Tersine bir prens daima "şiir"den daha değerlidir, ne olursa olsun - ama ne diyorum ben? Gevezelik yapıyoruz, bütün saray da sanıyor ki çalışıyoruz, kafa patlatıyoruz: Kimse penceremizde yanan ışığı bizden önce göremez- İşitin! Çan değil mi o? Lanet olsun! Gün ve dans başlıyor da programdan haberimiz yok! O halde uyduralım hemen şimdi bir program - Tüm dünya, gününü arında uydurup planlıyor. Bugün de tüm dünyanın yaptığı gibi yapalım! - Bununla benim şaşırtıcı sabah rüyam yok olup gitti, belki de alışılmış ağırlığıyla beşi vuran kuledeki saatin kurbanı oldu. Bana öyle geliyor ki bu kez rüyalar Tanrısı benim güne plan yaparak başlamamla alay etmekten hoşlandı da günü benim için çekilebilir kıldı; kim bilir belki de kimi zaman bunu çok ciddi yapıyorumdur, sanki bir prensmişim gibi.

23.

Çürümenin işaretleri. - Şu "çürüme"* sözcüğü ile dile getirilen zaman zaman zorunlu toplum durumlarının belirtilerine dikkat edelim. Çürüme bir yerde başladı mı hemen alacalı bulacalı bir kör inanç gücü eline alır, halkın öncelki inançları solar gider, bu kör inanç karşısında çaresiz kalır: Kör inanç ikinci derecede özgür ruhtur çünkü, - onun eline düşenler, kendilerine uy-

* Corruption. (Çev. n.)

gun formlar, formüller seçer, kendilerinin seçme özgürlükleri olduğunu düşünürler. Kör inançlı biri, dindar bir insanla karşılaştığında, her zaman bir “kişi”den çok daha fazladır, kör inançlı toplum, birey oluşundan keyif alan birçok bireyin olduğu bir toplumdur. Bu açıdan bakıldığında, kör inanç her zaman bir ilerleme, zihin daha bağımsız olup haklarını talep ettiği bir işaret olarak görülür. Çürümeden yakınanlar eski dinin, dindarlığın savunucularıdır, – üstelik, tutar şimdiye dek gelen dilin kullanımını belirlerler, kör inancı en özgür ruhlar arasında bile kötülerler. Bunun bir aydınlanma belirtisi* olduğunu anlayalım artık. – İkinci olarak, çürümenin yayıldığı bir toplum bitmiş tükenmişlik le suçlanır: Savaş saygısı, savaşıma keyfi azalırken, şimdi, yaşama rahatlığı, eskinin savaşı, spor alanında yarışmacı yüksek değerleri kadar ateşli bir biçimde arzulanır. Oysa genellikle gözden kaçırılan savaşta görkemli bir biçimde görünür olup, şimdi de sayısız özel kişisel tutkulara dönüşen ve sadece azıcık görünür olan eski halk enerjisi ve halk tutkusudur, evet, “çürüme” zamanlarında harcanan halk enerjisi belki de her zamankinden daha büyüktür; birey bu enerjiyi eskiden yapamayacağı bir biçimde hesapsızca harcar, – O zamanlar yeterince zengin değildi elbette! Böylece tam da bitmiş tükenmişlik” zamanlarında, trajedi evler arasında yollar boyunca koşturur, büyük aşkı ve büyük nefret doğar, bilginin alevi göğe doğru yükselir. – Üçüncü olarak, sanki kör inancı ve bitmiş tükenmişliği ayıplamayı telâfi etmek ister gibi, alışkanlıkla denir ki çürüme zamanları daha yumuşak yaşanan zamanlardır, zulüm önemli ölçüde azalmıştır eski, daha çok inanan, daha güçlü çağla kıyaslandığında. Ama ben ne bu övgüyü ne de ayıplamaları kabul ediyorum: yalnızca şu kadarını teslim ediyorum ki zulüm şimdi daha ince yollarla yapılıyor, eski biçimleri zevkimize ters düşüyor; hele sözlerle, bakışlarla başkalarını yaralayıp onlara işkence etme sanatı çürüme zamanlarında doruğa ulaşır, ancak şimdi kötülük ve kötülükten alınan keyif doğuyor. Çürüme insanları zeki, esprili ve iftirci; ne hançer ne de saldırı gerektiren öldürme yolları biliyorlar,– şunu da biliyorlar: Güzel söyleyene inanılır. – Dördüncüsü: “Ahlak çöküntüsü”*** oldu-

* Symptom. (Çev. n.)

*** die sitten verfallen. (Çev. n.)

ğunda tiran dediğimiz insan çıkar ortaya: Tiran, sanki erken gelişmiş, turfanda ürünüdür bireyin, öncüdür. Ancak kısa bir süre sonra: Bu meyvelerin meyvesi, sararmış ve olgunlaşmamış olarak sarkar bir halk ağacının dallarından, – ve ağaç, bu meyvelerin yüzü suyu hürmetine vardır ancak! Bir kez çöküntü doruğuna ulaştı mı her tür tiranın savaşıyla birlikte; Sezar, o son tiran çıkar ortaya; o, tek başına yönetimi ele geçirebilmek için o bıktırıcı, mücadeleye son noktayı koyan, bıkkınlığı kendi çıkarı için kullanan. Onun zamanında birey genellikle en olgun durumdadır, bundan dolayı “kültür” en yüksek ve verimli aşamasındadır ama bu, ne tiran sayesinde ne de tiran için olmuş bir durumdur: Yüksek kültürün insanların Sezarlarına övgüler düzmelerine, onun ürünleri olduklarını ileri sürmelerine karşın. Aslında, bu yüksek kültürlü insanların dış dünyada barışa, huzura ihtiyaçları vardır çünkü kendi iç dünyalarında yeterince huzursuzluk ve yapacak işleri vardır. Bu zamanlarda rüşvet ve ihanet doruğa ulaşır: Yeni keşfedilmiş benliğe* olan sevgi, artık o eski, kullanıp tüketilmiş, öldüğü dedikodusu çıkarılan “ana vatan” sevgisinden daha güçlüdür, kaderin ürkütücü iniş çıkışlarına karşı güvende olma ihtiyacı, güçlüler ve zenginler ellerindeki altını akıtmaya hazır olduklarını bir kez göstermeye görsünler, daha soyluların ellerini ceplerine atmaya götürür. Pek güvenilir gelecekleri kalmamıştır önlerinde: Gününü yaşar artık insan: Bu ruh hali, oyunu tüm baştan çıkarıcılar için kolaylaştırmıştır, – çünkü bugün baştan çıkartılacak, bugün rüşvet alınacaktır, gelecek ve erdem saklı tutulmaktadır! Bireyler, gerçekten kendilerinde ve kendileri için olanlar,** bilindiği gibi, şimdilik kendi karşıtlarından daha çok özen gösteriyorlar sürü insanına; çünkü kendilerini, geleceğin belirlenemeyişi kadar belirlenemez sayarlar; üstelik zorlu insanlara bağlanınayı severler çünkü yığınların ne anlayıp ne de bağışlayabildiği eylem ve bilgilere sahip olmanın güvenini taşırlar, – oysa tiran ya da Sezar birey haklarını abartarak anlar, bir ilgi gösterir savunmak için, bir gözü pek özel*** ahlaka destek verir. Çünkü kendisi hakkında ne düşündüğü, diğerlerinin de düşünmesini istediği, bir zamanlar Napolyon’un

* ego. (Çev. n.)

** diese wahren An und Für-sich's. (Çev. n.)

*** privat. (Çev. n.)

kendi klasik tarzı ile dile getirdiği şu sözlerle anlaşılabilir: “Bana karşı yapılan bütün suçlamalara karşı cevap hakkım var ebedi bir ‘Ben buyum’la. Ben bütün dünyadan ayrım, hiç kimsenin koşulunu kabul etmem. Fantezilerime bile boyun eğmenizi istiyorum; ister şöyle isterse böyle dağıtım, insanlar bunu doğal karşılamalıdır.” İşte Napolyon’un bir zamanlar karısına verdiği yanıt budur; karısı, kocasının sadakatini sorgulamak için dayanaklara sahip olunca. – Çürüme dönemleri elmaların ağaçtan düştüğü dönemlerdir: Bireyleri kastediyorum, geleceğin tohumlarını taşıyanları, manevi sömürünün, yeni devletlerin ve toplumların yazarlarını. Çürüme, bir halkın son baharı için aşağılayıcı bir sözdür.

24.

Farklı Memnuniyetsizlik.– Zayıf ve kadınımsı memnuniyetsiz, yaşamı güzelleştirme ve derinleştirme duyarlılığına sahiptir; güçlü memnuniyetsiz –erkektir bunlar, resmi tamamlamak için– ise yaşamı iyileştirme ve güvenli hale getirme duyarlılığı taşır. İlki, zaman zaman seve seve aldanarak, biraz sarhoşlukla, coşkunu eğilim haline getirip, zayıflığını ve dişiliğini gösterir, oysa asla doyuma ulaşamaz, memnuniyetsizliğin şifa bulunmazlığından dolayı acı çeker; üstelik afyonla, uyuşturucuyla gelen avantajı sağlamayı bilenleri destekler, hekimleri rahiplerin üzerinde görenlere öfkelenir,– böylece gerçek felaketin devamını üstelenmiş olur! Eğer Avrupa’da bu memnuniyetsizlerden Ortaçağdan bu yana gereğinden çok sayıda bulunmasaydı, belki de Avrupalının o ünlü sürekli değişme yatkınlığı gerçekleşmeyecekti: Çünkü güçlü memnuniyetsizlerin talepleri çok kaba ve temelinde çok iddiasızdı, böylece elbette sonunda hareketsiz kılabilirler. Çin, örneğin, yüzyıllar önce değişim yetisini yitirmiş, büyük ölçüde memnuniyetsizliğin olduğu bir ülkedir; sosyalistler ve Avrupa’nın devlete tapanları, hayatı daha iyi ve güvenli yapmak için aldıkları tedbirlerle Avrupa’da kolayca Çin’in koşullarının oluşturup, bir Çin “mutluluğu” kurabilirler; yeter ki önce, burada gereğinden fazla bulunan şu hastalıklı, yumuşak, kadınımsı memnuniyetsizliğin ve romantizmin köklerini kurutabilirler. Avrupa hasta ama şifa bulmazlığına ve yakalandığı hasta-

lıktaki ebedi değişimlere son derece teşekkür borçlu; bu sürekli yeni koşullar, bu sürekli yeni tehlikeler, ağırlar ve medyanın yarattığı hava sonunda sanki bir deha gibi, ama her durumda tüm dehaların annesi olabilecek bir entelektüel hırçınlık yarattı.

25.

Bilgiden uzak düşenler. – Hiç de seyrek rastlanmayan bir alçakgönüllülük ahmaklığı var, ona kapılanlar, kendini vererek bilgiyi izleyen biri olmaya bir türlü yakışmıyor. Diyeceğim şu: Diyelim ki böyle biri, apansız, şaşırtıcı bir nesneyle karşılaşsa, topuklarının üzerinde dönerek sanki şöyle söyler kendine: “Yanlıyorsun! Ne oluyor senin duyu organlarına? Bu gerçek olamaz!” – O zaman, yeniden daha dikkatli bakıp dinlemek yerine, o şaşırtıcı nesneden kaçar, sanki o korkutucu bir şeymiş gibi, olabildiğince hızlı bir biçimde onu kafasından silip atmaya çabalar. İçindeki yasanın* sesi der ki: “Önceki düşüncelerinizle çatışan hiçbir şey görmek istemiyorum. Benim işim mi yeni gerçekler bulmak? Çok fazla eski gerçek var, yeter de artar bile.”

26.

Nedir yaşam? – Yaşam şudur: Ölmek isteyen bir şeyden sürekli ayrılma; yaşam şudur: İçimizde, yalnız içimizde de değil, zayıf olan ne varsa, onlara karşı acımasız ve ödün vermez olan. Yaşam şudur öyleyse: Ölene ve sefile, eskimişe hiç saygı duymamak? Daima bir katil olmak? – Yine de yaşlı Musa demiş ki: “Öldürmeyeceksin!”

27.

Vazgeçen. – Ne yapar vazgeçen? Daha yüksek bir dünyaya erişmek için çabalar, daha ileri, daha uzağa, daha yükseğe uçmak ister, evet diyen tüm insanlardan– uçuşunu ağırlaştıran birçok şeyi atar üstünden, örneğin hiç de değersiz, hiç de sevimsiz olmayan şeyleri: Yüksekliklere çıkmak arzusu için onları feda eder. Bu özveri, bu ağırlıkları atma, yalnızca bunlar görünür insanların

* innerlich Kanon. (Çev. n.)

gözüne: Böylece ona vazgeçen derler, böylece dikilir karşımıza, sanki kıldan bir gömleğin ruhuymuşçasına, kukuletasına sarılmış. Üzerimizde yarattığı etkiden oldukça memnundur: Bizden arzusunu, gururunu, çıkıp öteye uçuşa niyetini saklar, – Evet! Bizim düşündüğümüzden daha kurnazdır, işte bundan dolayı kibardır bize karşı – bu evet diyene karşı! Çünkü vazgeçişinde bile bizim gibidir.

28.

En iyi yanına zarar vermek. – Zaman zaman gücümüz bizi öyle uzağa, ileriye doğru ateşler ki zayıflığımıza artık tahammül edemez, ona yenilmeyiz: Hatta bu sonucu, başka türlü olmasını istemeden, önceden görebiliriz. Böylece, içimizde korunmayı isteyen yanımıza karşı katı oluruz, büyüklüğümüz aynı zamanda acımasızlığımız olur. – Sonunda, yaşamımızla ödemek zorunda olduğumuz böyle bir yaşantı, bütün gerçek büyük insanların diğer insanlara ve çağlarına etkisi için bir örnek oluşturur: – Tam da bu en iyi yanlarıyla, bu tek yapabildikleriyle, zayıf güvensiz, hâlâ oluşum sürecinde olan, isteyen birçoğunu yok ederler, bunun için de zararlıdırlar. Bütün her şey göz önüne alındığında, onların tek zararlı olduğu da söylenebilir, çünkü onlardaki en iyi yan yalnızca, onları sanki çok güçlü bir içkiymişçesine içip etkilenenlerce kabul görür, böylece anlayışları ve bencillikleri yitip gider: Öyle sarhoş olurlar ki sarhoşlukla daldıkları yollarda kollarını bacaklarını kırmak zorunda kalırlar.

29.

Katmerli Yalancılar. – Fransa'da Aristoteles'in birliğine* saldırdıklarında, diğerleri de savunmaya geçti, yine de çok sık görülen, ama görmekten de tiksnilen bir şeyle karşı karşıyayız. – İnsan kendine yalan söylüyor, bu yasalar için sebepler icat ediyor, bu yasalara alıştığını, artık dünyanın başka türlü

* 17. yüzyıl Fransa'sında, Aristoteles'in *Poetika*'sında trajedinin zaman, yer ve kurgu birliği taşıması gerektiğini söylediği tartışılıyordu. Bu konuda *Poetika*'nın 8. bölümüne (1451a. 16-35) bakılabilir. (Çev. n)

olmasını istemediğini kabul etmekten kaçıyor. İşte her egemen ahlakın ve dinin içinde yapılan, her zaman yapılmış olan budur: Biri çıkıp da alışkanlıklara saldırıp arkalarındaki sebep ve niyetleri sormaya başlayınca sebep ve niyetler icat edilir. İşte bütün çağların muhafazakârlarının büyük namussuzluğu: – Tümü de katmerli yalancı onların.

30.

Ünlünün Komedi si.– Ünlüleri ihtiyaçları olan ünlüler, örneğin politikacılar, yandaşlarını ve arkadaşlarını asla art düşünce taşımadan seçmezler: Birinden erdemini yansımalı parlıtısını isterler, diğerinden herkesin onda olduğunu bildiği korku uyandırıcı belli kuşkulu özellikleri, bir ötekenden aylaklığının ününü çalarlar güneşte uzanıp yatmasının; çünkü, dikkatsiz ve aylak olmak arada bir amaçlarına uyar: – Bu onların yalan söylemek için pusuya yattıklarını gizler; kâh bir hayalci isterler yanlarında, kâh bir uzman, kâh bir kuruntulu, kâh aşırı titiz biri, sanki bunların her biri şu anki kendi benliğiymiş gibi; ama birdenbire onlardan vazgeçebilir de! Böylece, ünlülerin dış dünyaları ve çevreleri sürekli olarak ölür, oysa her şey onların çevresine itiliyor da kendi “karakterini” vermek istiyor gibidir. Bu yönüyle büyük kentlere benzer. Ünlüleri karakterleri gibi değişir durur, çünkü değişen ortamın bu değişikliklere gereksinimi vardır; bazen bunu, bazen şunu gerçek ya da kurmaca bir karakteri sahneye iter: Arkadaşları ve yandaşları, dediğim gibi, bu sahne karakterlerine aittir. İstedikleriye daha sağlam ve sarsılmadan durmalı, parlıtısı uzak-tan görülmelidir, – bu da kimi zaman komedi ve sahne oyunları için gereklidir.

31.

Ticaret ve soyluluk.– Alıp satmak şimdiye dek sıradandır tıpkı okuma ve yazma sanatı gibi, herkes yapar bunu, bir tüccar olmasa da bu teknikte her gün biraz daha fazla deneyim kazanır. Tam da eskiden olduğu gibi insanların daha ilkel olduğu çağlarda herkes avcıydı ve günbegün bu sanatı yapardı. O zaman av, bi-

lindik, sıradandı, oysa sonunda, güçlü ve soylunun bir ayrıcalığı oldu; gündelik, olağan özelliğini yitirdi – çünkü zorunlu olma özelliği kalmamıştı; artık bir keyif ve lüks işi olmuştu: – Aynı şey, bir gün alıp satmanın da başına gelebilir. Alıp satmanın olmadığı, bu sanatın giderek gereksiz hale geldiği bir toplumsal ortam düşünülebilir: Belki kimi genel koşulların yasalarına daha az boyun eğme durumunda olan bireyler, alıp satmayı, lüks bir duygu olarak yaşamayı uygun görebilirler. Bu noktada ticaret bir soyluluk kazanacak, soylular ticaretten tıpkı savaş ve politikadan hoşlandıkları gibi hoşlanacaklar: Tersine politikaya olan saygı tümüyle değişecek. Şimdi soyluların sanatı olamıyorsa da: Mümkündür ki bir gün o da sıradan bulunacak, bütün politik edebiyat ve gazetecilikle birlikte “ruhun fahişeliği” olarak sınıflandırılacaktır.

32.

İstenmeyen Öğrenciler.– Ne yapmalıyım bu iki gençle! Haykırdı öfkeyle, Sokrates’in bir zamanlar yaptığı gibi gençleri “baştan çıkaran” filozof – Bunlar makbul olmayan öğrencilerdir. Bu “Hayır” diyemez, şu da her şeye “yarı yarıya” der. Eğer benim öğretilimi uygulasalardı, ilki çok acı çekecekti çünkü benim düşünme yolum savaşçı bir ruh gerektirir, bir incitme isteği, hayır demekten alınan keyif, kalın deri, – açık ve derin bir yaradan dolayı hasta düşecekti. Diğeri ise temsil ettiği her şeyden ödün verecek, her şeyi ortalama haline dönüştürecek, – işte böyle bir gencin tam da benim düşmanım olmasını istiyorum.

33.

Dersliğin dışında.– “Size insanın aslında iyi huylu bir hayvan olduğunu kanıtlamak için, bunca süredir nasıl kolay kandırılabilir olduğunu hatırlatmam gerek. Ancak şimdi, oldukça geç bir zamanda, muazzam bir kendini yenmenin ardından, güçlü ve nilmez bir hayvan oldu, – Evet! İnsan eskisinden daha kötü.” – Bunu anlamıyorum işte: Neden insan eskisinden daha güvenilirmez daha kötü olsun ki? “Çünkü şimdi insanın bilimi var, – muhtaç ona!” –

34.

*Historia abscondita.** – Her büyük insan geçmişe doğru çeken bir kuvvet uygular. Onun sayesinde tüm tarih yeniden denge-lenir, geçmişin bin bir izi saklandıkları yerlerden sürünerek çıkar-lar- gün ışığına. Neyin tarihinin bir parçası olabileceğini söyle-menin yolu yoktur. Belki de geçmiş aslında hiçbir zaman keşfedil-mez. Geçmişe doğru çeken birçok kuvvete daha ihtiyacımız vardır!

35.

Sapkınlık ve Büyücülük. – Geleneksel olandan farklı dü-şünmek – üstün zihinlerin bir başarısı olmaktan daha çok kuv-vetli kötü eğilimlerin, söküp çıkaran, yalıtan, dik kafalı, asık su-ratlı, başkalarının zararlarına sevinen eğilimlerin bir sonucudur. Sapkınlık, büyücülüğün bir parçasıdır; zararsız ve saygıdeğer olan her şeyden daha aşağı değerdedir. Sapkınlar ve büyücüler kötü insanların iki türüdür: Onlarda ortak olan, kendilerinin kö-tü olduklarını hissetseler de içlerinde dizginlenemez bir şehvetle egemen olana (halka ve görüşlere) zarar vermek istemeleridir. Reform, artık temiz bir vicdanın eşlik etmediği bir zamanda Or-taçağ ruhunun şiddetinin iki katına çıkarıldığı dönem, işte bu ikisini de** bol miktarda üretti.

36.

Son sözler. – İmparator Augustus'un, hani şu korkunç ada-mın, şu bilge Sokrates gibi kendini denetleyebildiği kadar sessiz olabilen insanın, son sözlerini söylediğinde istememesine rağ-men nasıl kepaze olduğunu bir anımsayalım: Maske takıp kome-di oynadığını açık ettiğinde ilk kez maskesini düşürmüştü, – ana yurdunun babası, tahttaki bilge rolünü oynadı, yanılsama yarat-mak için bu kadar yeterliydi! *Plaudite amici, comoedia finita est!**** Ölen Neron'un fikri – *qualis artifex pe-reo!***** ölen Augustus'un fikriydi de: Aktörün kendini beğen-

* Gizli tarih. (Çev. n.)

** Sapkınlığı ve büyücülüğü. (Çev. n.)

*** Alkışlayın arkadaşlar, komedi bitti! Augustus'un ölüm döşeğindeki son sözleri. (Çev. n.)

**** Ölüyorum, sanat için ne kayıp! (Çev. n.)

mişliği! Aktörün lafazanlığı! Gerçekten de ölen Sokrates'in tam tersi! Oysa Tiberius sessizce öldü, o kendine acı verenlerin en fazla acı çeken, sahici biriydi, oyuncu değildi! Sonunda aklından ne geçmiş olabilir? Belki de şu: "Hayat uzun bir ölümdür. Ne aptalım ben bu denli çok hayatı kısaltırken! Hayırsever mi yapıldım yoksa? Onlara ebedi bir hayat vermeliydim: Böylece onların ebediyen öldüklerini görebilirdim. Çünkü o denli iyi gözlemlerim var: qualis spectator pereoi!" "Ölümle uzun bir mücadelede sonra gücünü yeniden toplamış göründü, onu yastıkla boğmak uygun bulundu, – çifte ölümle öldü.

37.

Üç hata yüzünden. – Geçen yüzyıllarda bilim gelişti, bunun bir sebebi de bilim sayesinde Tanrının iyiliğinin ve bilgeliğinin en iyi biçimde anlaşılacağı umudu idi –büyük İngiliz (Newton gibi) ruhundaki ana itici güç bu idi–, diğer bir sebepse bilgini- nin mutlak yararına inanılmasıydı, ahlak, bilgi ve mutluluk arasındaki en içten bağa –büyük Fransız (Voltaire gibi) ruhundaki ana itici güç bu idi–, üçüncü sebepse bilimde bencil olmayan, zarsız, kendi kendine yeter, insanının kötü dürtülerinin genellikle yer almadığı, gerçekten masum bir şeye sahip olunup sevildiği düşüncesi idi – bilgi elde ederken Tanrısal olanı duyan Spinoza'nın ruhundaki ana itici güç bu idi: – kısaca üç hata yüzünden oldu bilimdeki ilerleme.

38.

Patlayıcı insanlar. – Genç insanların enerjilerinin nasıl patlama gereksinimli olduğu göz önüne alındığında, onların şu ya da bu konu üzerinde böyle incelikten uzak, böyle az seçici bir biçimde karara vardıklarını görmek şaşırtıcı olmaz: Onları çeken, konuyu saran coşkunun görünüşüdür, sanki yanan bir fitilin görünüşü gibi, – konunun kendisi değil, ince bir baştan çıkartıcı bundan dolayı patlama umudu yaratmayı bilir, konunun sebebi- ni bir yana bırakıp: Sebepler sunarak kimse barut fıçısını kazanamaz ki!

* Ölüyorum ya ne iyi gözlemciydim ben! (Çev. n.)

39.

Değişen Beğeni - Genel beğenin değişmesi kanıların değişmesinden daha önemlidir kanılar, tüm kanıtlar, çürütmeler tüm entelektüel maskeliler alayı ile birlikte sadece değişen beğenin belirtileridir, öyle çoğunlukla sanıldığı gibi hiç de sebebi değildir. Genel beğeni nasıl değişir? Bireylerle güçlü, etkin, utanma duygusu olmayan, tiranca bir güçle hoc est ridiculum, hoc est absurdum* diye bilenlerce, beğenilerinin ve nefretlerinin yargılarına dayanarak: - Böylece çoğu insanı baskı altına alırlar, yavaş yavaş yeni bir alışkanlık oluşur, sonunda da herkesin ihtiyacı olur. Bu bireylerin niçin farklı bir biçimde duyup, beğendiğinin sebebi, onların yaşam biçimlerinin, beslenmelerinin, sindirimlerinin özelliklerinde ve çokluğunda bulunabilir, kısaca onların physisinde.** Onların kendi physislerinin yanında olma cesareti vardır, en ince tonlarına dek doğalarının taleplerini dikkate alırlar: Estetik ve ahlaki yargıları işte böyle bir physisin “en ince tonları”dır.

Yolunda gitmeyen bir şey için kızmak ya da pişmanlık duymak - bunu emir aldıkları için eylemde bulunanlara bırakır, merhametli efendisi bir sonuçtan memnun kalmadığında sopa bekleyenlere.

40.

Soylu tarzın yoksunluğu üstüne. - Askerler ve liderler birbirleriyle her zaman işçiler ve işverenlerden daha iyi bir ilişki halindedirler. Şimdiye dek en azından, askeri temelli tüm kültürler, endüstriyel kültür denen kültürlerin üstünde olmuştur: endüstriyel kültür şu haliyle, genel olarak söylersek, şimdiye kadarki en kaba varoluş biçimidir. Burada basitçe bir ihtiyaç yasası işlemektedir: İnsan yaşamak ister, kendini satmak zorundadır, oysa bu ihtiyacı sömürenleri küçük görür ve işçi satın alır. Tuhaftır, güçlüye, korkutucu olana; evet, tiranlar ve generaller gibi korkunç kişilere boyun eğmek, endüstrinin bütün yükleri olan bu bilinmeyen ve ilginç olmayan kişilere boyun eğ-

* Bu gülünç, bu saçma. (Çev. n.)

** physis; eski Yunancada “doğa” demek. (Çev. n.)

mek kadar utanç ve acı verici biçimde yaşanmaz: İşçilerin işverende gördüğü şey, genellikle yalnızca aldatıcı, tüm sıkıntılardan çıkar sağlayan, kan emici bir köpek insandır, işverenin adı, vücut yapısı, davranışları, ünü işçinin ilgisini çekmez. Şimdiye dek fabrikatörler ve büyük ticari girişimciler, bir kişiyi tek başına ilginç kılacak bütün o daha yüksek ırkın işaretlerinden, tarzlarından belki de çok fazla yoksun kaldılar; doğuştan gelen soyluluk, gözlerinde ve davranışlarında görünseydi, yığınların sosyalizmi belki de olmayacaktı. Çünkü yığınlar temelde her çeşit köleliğe boyun eğmeye hazırdırlar, yeter ki üstlerindeki sürekli olarak daha yüksekte oldukları, doğuştan emir verme gücü taşıdıkları konusunda kendilerini haklı gösterebilirler – kibar davranışlarla! En sıradan insan, kibarlığın birdenbire kendiliğinden oluşmadığını, onun meyvesine erişme şerefine uzun bir zaman dilimi içinde kazanılacağını sanır, – oysa yüksek yaşam biçiminin eksikliği ve kıpkırmızı tombul elleriyle ünlü fabrikatör kabalığı, onları şu düşünceye getirir: Ancak kazara, ancak şans eseri, bir insan diğeri üstünde yükselir. İşte o zaman, diye düşünür, deneyelim biz de şansımızı öyleyse! Atalım zarlarımızı! İşte böyle doğar sosyalizm!

41.

Pişmanlığa karşı. – Bir düşünür, kendi eylemlerini araştırmalar, sorular, bir şeyin açıklanması çabaları olarak görür: Onun için başarı ve başarısızlık her şeyden önce yarıtlardır. Yolunda gitmeyen bir şey için kızmak ya da pişmanlık duymak – bunu emir aldıkları için eylemde bulunanlara bırakır, sopa bekleyenlere, merhametli efendisi bu sunuştan memnun kalmamışsa.

42.

İş ve can sıkıntısı. – Ekmek parası için iş aramak – bugün, bu açıdan uygar ülkelerin bütün insanları benzer durumdadır; hepsi için, iş amaç değil araçtır; bundan dolayı iş seçiminde incelenmişlerdir, kazançlarının yerinde olması yeter onlara. Oysa, seyrek de olsa, zevk almadan çalışmaktansa ölmeyi seçen in-

sanlar vardır. Seçicidirler, zor beğenirler, yüksek kazançların peşinde değillerdir, işin kendisi kazançların kazancı değilse. Sanaatçılar ve her çeşit derin düşünen insan bu seyrek bulunanlar arasındadırlar, ayrıca bu grupta yaşamını avlanma, seyahat etme, aşk ilişkileri ya da macera ile geçiren, boş zamanı bol olan insanlar da vardır. Bu insanların tümü de zevkle birleştiği sürece iş ve sıkıntı isterler; en ağırından, en zorundan, gerekirse. Yoksa tembelliklerinde kararlıdırlar, tembellik onlara yoksulluk, onursuzluk, sağlık ve yaşam tehlikesi getirse bile. Can sıkıntısından zevk almadıkları bir işten korktukları kadar korkmazlar: İşlerinde başarılı olmaları gerekiyorsa, aslında can sıkıntısına da gereksinimleri vardır. Düşünürler ve bütün yaratıcı ruhlar için, can sıkıntısı, mutlu bir yolculuğu ve sevinçli rüzgârları önceleyen ruhun kabul edilemez “sütliman” halidir; ona katlanmalı ve üzerlerindeki etkiyi beklemelidirler: – Kesinlikle bu, hiçbir biçimde küçük ruhluların başarabileceği bir şey değildir! Ne pahasına olursa olsun can sıkıntısını durdurmaya kalkmak basitliktir: Nasıl zevk alınmayan bir işi yapmak basitlikse. Belki Asyalılar, daha uzun, daha derin bir huzuru yaşayabilmeye yatkınlıkları açısından Avrupalılardan daha seçkindirler, Avrupa zehri olan alkolün nefret verici çabukluğunun zıddına, afyonlarının yavaş etki yapmasına, sabır gerektirmesine rağmen.

43.

Yasaların ihaneti.– Bir halkın karakterini yansıtacağını düşünerek o halkın ceza yasasını incelemek, büyük bir yanlış olur; yasa bir halkın ne olduğunu göstermez; görünen, yabancı, tuhaf, kepaze, dışarılıklı bir şeydir. Yasalar, törelerin töresinin istisnalarıyla ilgilenirler; en sert cezalar komşu halkın törelerine uyan şeyler içindir. Örneğin, Vahabilerin yalnızca iki ölümcül günahı vardır: Vahabilerin Tanrısından başka bir Tanrısı olmak ve tütün içmek (onlar buna “içki içmenin utanılacak biçimi” diyor). “Cinayet ve zina için ne diyorsunuz?” – diye sordu, bunu şaşırtıcı bulan İngiliz. “Allah rahman ve rahimdir” dedi kabile reisi– Böylece Eski Romalılar da bir kadının iki ölümcül günahı oldu-

ğunu düşündüler: Öncelikle zina- sonra da şarap içmek. Yaşlı Cato, akrabalar arasındaki öpüşmenin töre olmasının ardında, kadının bu konuda denetim altına alınması amacı bulunduğunu düşünüyordu, öpüşmeyi kast ederek: Şarap kokuyor muydu? Şarapla yakalanan kadınlar, gerçekten de ölümle cezalandırılıyordu. Kesinlikle, yalnızca kadının şarabın etkisi altında “hayır” demeyi unutacağından değil, şarabın Avrupa’da daha yeni olduğu dönemlerde Romalıların bütün korkusu, zaman zaman Güney Avrupalı kadınların kanına girebilecek Dionyssosçu cinsel taşkınlıklardı, onlardan Roma duyarlılığını temelinden söküp atacak yabancı canavarlarmış gibi korkuluyordu, Roma’ya ihanet, yabancılarla işbirliği olarak görülüyordu.

44.

İnanılan itici güç.- Şimdiye dek insan eylemlerini hareket geçiren gücü bilmek önemli olabilir: Belki de, insan eylemlerinin gerçek kaldırıcı olarak haksız yere görülen, tasarlanan, şu ya da bu itici güce inancının bilinmesi çok daha önemli olabilir. İnsanın iç mutluluğu ve sefaleti, şu ya da bu itici güce inandığı için başına gelir,- gerçek itici güçlerden dolayı değil! Bu gerçek itici güçlerin ancak ikinci dereceden önemi olabilir.

45.

Epikuros.- Evet, Epikuros’un karakterini belki de herkesten farklı algıladığım için gurur duyuyorum, onunla ilgili işitip okuduğum her şeyde geçmişin ikinci mutluluğunu tadarım: Güneş ışığında yıkanan kıyıdaki kayaların arasından, geniş, beyaz bir denize bakışını görürüm; onun gözleri ve ışık gibi güvenli ve sessiz, büyük ve küçük yaratıklar güneş ışığında oynarken. Ancak acı çeken biri tarafından icat edilebilirdi böyle bir mutluluk, önünde varoluş* denizinin sükûn içinde kımıldadığı, bıkıp usanmadan seyreden gözün mutluluğu: Daha önce hiç böyle alçakgönüllü bir şehvet olmamıştı.

* Dasein. (Çev. n.)

46.

Hayretimiz.- Bilimin soruşturmalar karşısında ayakta kalan şeyler keşfetmesi ve bunların yeni keşifler için tekrar tekrar temel oluşturması:- Her şeyden öte, bu, başka türlü de olabilirdi! Gerçekten de yargılarımızın hayali niteliği ve belirsizliğinden, insan yasalarının ve kavramlarının edebi değişkenliğinden o denli emin olmuşuz ki bilimin sonuçlarının nasıl böyle ayakta kaldığını görmek, bizi hayrete düşürüyor! Eskiden insanla ilgi her şeyin değişkenliği hakkında hiçbir şey bilinmiyordu; törelerin töresine tutunma alışkanlığı, insanın tüm iç yaşamının ebedi çengellerle şaşmaz bir zorunluluğa bağlandığı inancını pekiştiriyordu. Belki de birbirlerine hikâyeler ve peri masalları anlatıklarında, insanlar benzeri bir şehvet dolu hayret yaşıyorlardı. Mucizevi olan, orada kurallardan ve ebedilikten bıkanlara çok büyük iyilik yapmıştı. Sağlam temeli bir defalık olsun yitirmek! Yüzmek! Yanılmak! Delirmek! - Bunlar önceki çağların cennetine ve sefahatına ait: Oysa mutluluğumuz tıpkı karaya çıkarak iki ayağıyla sağlam toprağa basan gemisi kazaya uğramış insana benziyordu - şaşırtıcıydı çünkü hiç yalpalamıyordu.

47.

Tutkuların bastırılması üstüne. - Tutkuların ifadesi süreli olarak yasaklanırsa, sanki onlar "bayağı", kaba, burjuva ya da köylü tiplerle bırakılacak şeylermiş gibi,- tutkuların kendilerini değil de yalnızca dilsel ifadelerini, jestlerini bastırmak: Yine de istenmeyen bir sonuca ulaşılır: Tutkuların kendilerinin, en azından zayıflatılmış, değiştirilmiş biçimlerinin bastırılması:- En öğretici örneği XIV. Louis sarayınca ve saraya bağlı olanlarca verildi. Onun ardından gelen dönem, ifadenin bastırılması konusunda eğitildi, artık tutkuların kendileri yerine sevimli, yüzeysel, oyuncu olanları geçmişti, - görgüsüzlüğe yatkın olmayan bir çağdı: Bir hakaret bile nezaketle karşılanıp, nezaketle iade ediliyordu. Belki de çağımız, en dikkat çekici karşı örneğini; oluşturuyor. Her yerde, yaşamda ve tiyatrodan, hiç de az olmayan bir biçimde yazılı olan her şeyde, daha kaba patlamalardan, tutku dolu davranışlardan keyif alındığını görüyorum. Bugünlerde is-

tenen, kesin bir tutkusallık uzlaşımı, – tutkunun kendisi değil! Yine de sonunda tutkunun kendisine bu yolla ulaşılacak; bizden sonra gelecek gerçek vahşiler olacaklar, sadece vahşi ve kural tanımaz insanlar değil.

48.

Sefaletin bilgisi. – Belki de hiçbir şey insanları ya da çağları, sefalet bilgilerindeki derece farkı kadar derin bir biçimde birbirinden ayırmaz: Hem ruhun hem bedenın sefalet hakkında bilgilerdeki fark. İkinci sefaletle ilgili olarak şu söylenebilir: Sakatlık ve zayıflığımıza karşın, daha zengin ilk elden deneyimlerimizin eksikliği yüzünden, biz bu çağda yaşayanlar, hepimiz acemi ve düşüyoruz. Bireyin kendisini şiddete karşı korumak zorunda kaldığı, bu amaçla da şiddet uygulayan bir insan durumuna geldiği, bütün çağların en uzununu olan bir korku çağı ile karşılaştığında. O günlerde, bedensel işkencelere ve mahrumiyetlere karşı zengin bir eğitim alınıyor, gönüllü bir acı deneyimi olarak kendine zulüm uygulamanın, insanın varlığını koruması için gerekli bir araç olduğu bile düşünülüyordu; o günlerde insan çevresini acıya nasıl dayanacakları konusunda eğitiyordu; o günlerde insan diğer insanlara isteyerek acı veriyor, bu en belalı şeylerin onların başına gelmesi karşısında, kendi güvenliğinden başka bir şey hissetmiyordu. Ruhun sefaletine gelince, bugün her insana bakıyor da soruyorum kendime: Bunu deneyimlerinden mi yoksa betimlemelerinden mi biliyor? Bu bilgiyi, diyelim ki çok ince bir terbiyenin işareti olarak uydurmak zorunluluğunu hâlâ duyuyor mu? Ruhunun derinliklerinde büyük acıların olduğuna artık inanmıyor da onlardan söz edilmesini, diş ağrıları ve mide ağrılarını düşündürecek biçimde bedenın acılarından söz edilmesi gibi mi görüyor? Bugünlerde işte birçok insan bana böyle görünüyor. Bu iki türlü, ruhsal ve bedensel acının yaşanmayışı, acı çeken insanların, belli bir biçimde, ortalıkta pek seyrek görülmesi, önemli bir sonuca yol açıyor: Bugün acıdan eskiden olduğundan çok daha fazla nefret ediliyor, hatta daha kötü konuşuluyor; bir düşünce olarak bile acının varlığına tahammül edilemiyor, bir vicdan konusu yapıp bü-

tün varoluşa* sitem ediliyor. Karamsar filozofların** ortaya çıkışı, büyük ve korkunç bir sefaletin hiç de göstergesi değildir; tersine, yaşamın değeri hakkındaki soru işaretleri ancak varoluşun inceltilmesi ve hafifletilmesinin, ruhun ve bedenin kaçınılmaz sivrisinek ısırtıklarını oluşturup, çok kanlı ve kötü görüldüğü; gerçek acı deneyimlerinin eksikliğinin acı veren genel tasarımlar,*** en yüksek ıstırap olarak görmeye yol açtığı zamanlarda oluşur. – Yaşadığımız çağın gerçekten büyük sefaleti olarak gördüğüm karamsar filozoflara ve aşırı duyarlılığa karşı reçete var: – Ama bu reçete çok zalimce gelebilir, belki de bu reçete insanların şöyle yargılaması için bir işaret sayılabilir: “Varoluş kötü bir şeydir.” Evet! Bu “sefalete” karşı reçete: Sefalet.****

49.

Yüce gönüllülük ve ilgili konular.– Şu paradoksal olaylar, duygulu bir insanın apansız soğukluğu ya da melankolik birinin şakası ya da her şeyden önce birdenbire bir intikam yadsınması ya da kıskançlığın doyurulması olarak yüce gönüllülük gibi – bunlar çok güçlü, içsel merkezkaç kuvveti olanlarda, ansızın doyuma ulaşanlarda, ansızın tiksinti duyanlarda görülür. Doyumları o denli hızlı, o denli güçlüdür ki ardından hemen bıkkınlık ve tiksinti oluşur; tümüyle zıt bir duyguya doğru uçulur. Bu zıt olanda, duygu krampı çözülür; birinde apansız soğuklukta, diğerinde kahkahada, bir üçüncüsünde ise gözyaşları ve fedakârlıkta. Yüce gönüllü insan –en azından en güçlü izlenime sahip yüce gönüllü insan tipi– bana intikam ateşiyle yanan; doyumu, hemen yanı başında olanca zenginliği, yetkinliği ile gören, tasarımlarında zaten onu son damlasına dek, dolu dolu içmiş biri gibi görünür; bir muazzam, hızlı tiksinti, bu hızlı ölçüsüzlüğü izler; böylece o, söylendiği gibi “kendi üstüne” yükseilmiş olur; düşmanını bağışlar, onu kutsar ve onurlandırır. Bu, kendi kendinin ırzına geçmesi, bu intikam dürtüsünü alaya al-

* Dasein. (Çev. n.)

** Örneğin, Schopenhauer. (Çev. n.)

*** Vorstellungen. (Çev. n.)

**** Sefaleti yaşamayıp da onun üstüne düşünceler oluşturanların. (örneğin Schopenhauer gibi!) gerçek sefaleti yaşaması gerekir, onu anlayabilmek için! (Çev. n.)

ması, onda, yalnızca bir başka yeni dürtünün güçlenmesine yol açar (nefret); bunu da bir dakika öncesi sanki intikam zevkini önceleyip aynı zamanda tüketmiş gibi, sabırsızca ve abartılı yapar. Yüce gönüllülük, intikamla aynı bencillik derecesine sahiptir, yalnız burada bencilliğin niteliği farklıdır.

50.

Yalnızlaşmanın Dayanağı.– Vicdan sızlaması, en vicdanlılarda bile, duyguyla karşılaştırıldığında zayıf kalır: “Bu ve şu, toplumumuzun törelerine aykındır.” Onlar için ya da onlarla eğitildiği insanların yüzlerindeki bir soğuk bakış, bir alaycı gülüş, en güçlü insanları bile korkutur. Gerçekten neden korkmaktadır o? Yalnızlaşmadan! Bir kişi ya da şey için en iyi dayanağı yikan bir dayanaktır bu.– Böyle konuşur içimizdeki sürü dürtüsü.

51.

Hakikatin anlamı.– Kuşkuculuğun yanıtlayabileceğim herhangi bir biçimini kabul ederim: “Haydi sınavalım!” Oysa, artık denemeye izin vermeyen şeyleri ve soruları duymak istemiyorum. Benim gözümden hakikatin anlamının sınırı burada, çünkü cesaret, hakkını kaybediyor.*

52.

Diğerlerinin hakkımızda bildiği.– Kendimiz hakkın da bildiklerimiz ve anımsadıklarımız, öyle sanıldığı gibi, mutluluğumuz için can alıcı bir önem taşımaz. Gün gelir, diğerlerinin hakkımızda bildikleri (ya da bildiklerini sandıkları) üstümüze gelir – o zaman anlarız ki bu bilgi daha güçlüdür. Kara vicdanla baş etmek kötü bir şöretle baş etmekten daha kolaydır.

53.

İyinin başladığı yer.– Gözlerin zayıf görme gücü, kötü dürtülülere, çok çok incelmekte oldukları için, artık kötü dürtü-

* Denememe cesareti olamaz! Denememe hakkım olamaz! (Çev. n.)

ler olarak göremez olunca, insanlar iyilik dünyasını ortaya atarlar; iyilik dünyasına girdiğimiz duygusu, kötü dürtülerce sınırlandırılıp, tehdit edilen, güvenlik, huzur, temiz yüreklilik duyguları gibi tüm dürtüleri uyarır. Böylece: Göz ne denli körse, iyilik o denli yayılır! İşte bundandır halkların ve çocukların bitimsiz dertsizliği! İşte buradan gelir, kasveti ve kara vicdanla yakınlığa olan üzüntüsü büyük düşünürlerin!

54.

Görünenin Bilinci. – Nasıl da harika ve yeni, aynı zamanda da ürkütücü ve ironik; tüm varoluş hakkında, bilgimle, hissettiklerim! Kendi kendime keşfettim, geçmişteki insanlığın ve hayvanlığın, evet tüm tarih öncesinin ve duyumsayan varlıkların geçmişinin içimde şiir söylemeyi, nefret etmeyi, akıl yürütmeyi sürdürdüğünü, – ansızın bir düşün ortasında uyandım, anladım ki düş görüyorum, düş görmeliyim yok olmayayım diye: Uyurgezer gibi, düşünmemek için uyumak zorunda olan. Nedir, şimdi, “görünüş” bana! Doğrusu, bir özün zıddı değil, – bir öz hakkında, görünüşün yüklemelerini adlandırmaktan başka ne diyebilirim! Gerçekten de bir ölü maskesi değil, bilinmeyen X’e giydirilip, bilinmeyen X’den çıkarılacak. Bana göre görünüş, etkin olanın ve yaşayanın kendisidir; kendinle alay etmeye kadar giden ve bana şunları hissettiren: Burada bir görünüşten, bir yanlıştan, ruhların dansından başka bir şey yoktur, – Bütün bu düşçüler arasında, ben bile, ben bilen, dansımı ediyorum; bilen dünyayla ilgili dansı uzatmanın aracıdır, böylece de varoluş şenliğinin ustalarına aittir; bilginin yüce tutarlılığı ve bilgiler arası ilişkiler, belki de düşlerin evrenselliğinin, düşçülerin karşılıklı olarak birbirlerini anlamasının, böylece de düşün süresini korumanın en yüksek aracıdır.

55.

Son soylu karakteri. – Ne “soylu” kılar insanı? Kesinlikle yaptığı fedakârlıklar değil, şehvet dolu insanlar da fedakârlık yapabilir. Kesinlikle belli bir tutkuyu izlemek değil; tiksindirici tut-

kular da vardır. Kesinlikle, bencillik etmeksizin, diğer insanlar için bir şey yapmak değil: Belki de hiç kimse, soylulardan daha tutarlı bencil olamaz.- Aksine soyluları yere çalan tutkular özeldir, oysa onlar bunu anlamazlar: Az bulunur ve bireysel ölçüler ve hemen hemen delilik: Başka herkese soğuk gelen bir şeydeki sıcaklığı hissetmek: Henüz ölçüsünün bulunmadığı değerlerin keşfi: Sunaklarda bulunmayan bir Tanrıya kurban kesmek: Onur kazanmak istenmeyen bir cesaret: Taşan, insanlarla ve şeylerle haberleşen kendi kendine yeterlilik. Öyleyse şimdiye dek söylediklerimizden çıkan: Az bulunurluk, az bulunurluğun farkında olmayış, soyluyu soylu yapan bu. Oysa şu noktaya dikkat edilmesi: Bu ölçülerle, alışılan, yakında, onsuz edilemez olan, kısaca türü en çok koruyan, genel olarak şimdiye dek insanlar arasında kural olan ne varsa haksız yere yargılanıyor, kuraldışı olanın yararına tümüyle onlara kara çalınıyor. Kuralın savunucusu olmak - bu, soylu karakterinin yeryüzünde açığa vurduğu en son biçim ve incelik olsa gerek.

56.

Istırap Arzusu.- Ne zaman bir şey yapmak arzusu üstüne düşünsem, can sıkıntılarına ve kendilerine katlanamayan milyonlarca genç Avrupalıyı gıdıklan ve dürtten arzu gibi, - anlarım ki onların ıstırap çekme, ıstıraplarında eylemleri ve hareketleri için olası sebepler bulma arzuları olmalı. Sefalet gereklidir. Bundandır, politikacıların çığlıkları; bundandır, birçok yanlış, uydu-ruk, abartılmış, her çeşit “olağanüstü durum” ve onlara inanmaya bilinçsiz yatkınlık. Bu genç dünya, -mutluluğun değil demutsuzluğun dışarıdan gelmesini ya da görünür olmasını talep eder; hayalleri bu mutsuzluğu önceden bir canavara dönüştürmekle meşguldür ki sonradan bir canavarla dövüşebilsinler. Bu sefalet düşkünleri, kendilerine yarar sağlayacak, içsel olarak kendileri için bir şey yapacak gücü kendilerinde hissederlerse, o zaman kendileri için kendilerine özgü sefaleti yaratmayı bilecekler.* İşte o zaman buluşları daha ince, doyumları iyi bir müzik gibi ses verecek: Oysa bu arada onlar dünyayı sefalet çığlıkları ile sonunda da, sık sık sefalet duygusu ile dolduracaklar! Ken-

* Nietzsche böyle biriydi! (Çev. n.)

dileriyle ne yapacaklarını bilmiyorlar, – bu yüzden başkasının mutsuzluğunun resmini yapıyorlar duvara: Her zaman başkalarına muhtaçlar! – Bağışlayın, dostları, duvara kendi mutluluğunun resmini yapacak cesaretim var. *

* Almanların “şeytanı duvara resmetmeyin” sözünün tersi. Böyle yaparsak şeytanı harekete geçirmiş oluruz (Çev. n)

İKİNCİ KİTAP

Gerçekçilere. – Hayallere ve tutkulara karşı kendilerini donanımlı hisseden, boşluklarını bir gurur ve süs sorunu yapan, siz akli başında ayık insanlar, kendinize gerçekçi diyor; dünyanın size görüldüğü haliyle gerçek olduğunu ima ediyorsunuz: Ancak sizin önünüzde gerçeklik örtüsüz durur, belki de ancak siz onun en iyi parçalarısınız – siz Sais’in sevgili heykelleri!* Oysa siz de örtüsüz halinizle hâlâ en tutkulu en karanlık varlıklar değilsiniz, balıkla karşılaştırıldığınızda, hep tutkun bir sanatçıyla benzerliğiniz yok mu? – Nedir ki “gerçeklik” tutkun bir sanatçı için! Hâlâ geçmiş yüzyılların tutkularında ve aşklarında kökleri olan şeylere değer biçmenin yükü ile yüklüsünüz! Ayıklığınız hâlâ bir giz ve kökü kurutulmaz bir sarhoşluk içeriyor. Örneğin, şu “gerçeklik” aşkınız – ah, evet, eski, pek eski “aşk”! Her yaşantıda, her izlenimde, bu eski aşktan biraz bulunur: Biraz hayal, biraz önyargı, azıcık akılsızlık, biraz ihmal, biraz korku ve başka ne varsa işte; tümü de iş başındadır ve etkindir. Şuradaki dağ! Şu bulut! Nedir onda “gerçek” olan? Çıkarın bir bakalım ondan bir kez hayali, insanın tüm katkılarını, siz ayıklar! Evet, eğer becerbilirseniz! Unutabilirseniz, soyunuzu ve sopunuzu, geçmişinizi, ana okulunuzu, –tümünüle insanlığınızı ve hayvanlığınızı! Bizim için “gerçeklik” yok –sizin için de ayıklar– sizin sandığınız kadar birbirimize yabancı değiliz; belki de bizim sarhoşluğu aşma iyi niyetimiz, sizin hiç de sarhoşluğa yatkın olmadığınız inancı kadar saygıdeğerdir.

* Mısır’ın kuzeyinde Nil üzerinde Eski Mısır kültürünün önemli şehri. Aşağı Mısır’ın başşehri. Orada Tanrıça İsis’in bir örtülü heykeli varmış, şöyle yazıyormuş heykelin kaidesi üstünde: “Ben olmuş olan ve olacak olan her şeyim. Hiçbir ölümlü örtümü kaldıramaz.” Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*’nde bu sözü anar (49. paragraf). Schiller ve Novalis bu sözü yapıtlarında işlemişlerdir. (Çev. n.)

58.

Ancak yaratıcılar olarak! – Bende en büyük sıkıntıyı yaratmış, hâlâ da yaratmakta olan işte bunu anlamak: Bir şeyi adlandırmak, o şeyin ne olduğundan anlatılmaz biçimde daha önemlidir. Ünü, adı, görünüşü, değeri, alışılmış ölçüsü ve ağırlığı bir şeyin –kökeninde hemen her zaman yanlış ve gelişigüzel, o şeyin üzerine bir elbise gibi atılmış, doğasına, hatta tenine oldukça yabancı– ona ve kuşaktan kuşağa büyümesine inançla, yavaş yavaş o şeyin üstünü ve içini kaplar, artık onun bedeni olur: başlangıçta görünüş olan sonunda hemen hemen her zaman öz olur, öz olarak etkili olur! “Gerçek” sayılan “gerçek” denen dünyayı ortadan kaldırmak için, bu bulanık aldanma örtüsünü, bu kökeni göstermenin yeterli olduğuna hangi aptal inanır! – Ancak yaratıcılar olarak biz ortadan kaldırabiliriz! – Ama şunu unutmamalıyız: Uzun vadede yeni “şeyler” yaratmak için, yeni değer biçmeler, yeni hakikat görünüşleri yaratmak yeterlidir.

59.

Biz sanatçılar! – Bir dişiye âşık olduğumuzda, kolayca nefret duyarız doğaya, her dişinin karşılaşmak zorunda kaldığı itici doğal işlevleri anımsadığımızda; bunun hakkında hiç düşünmemeyi tercih ederiz, oysa ruhumuz bir kez bu konulara dokunmuşsa, sabırsızca atılır ortaya, dediğimiz gibi, doğaya nefret dolu bir bakış fırlatır: – İnciniriz, doğa sanki mülkiyetimize el koymuş gibidir, hem de hiç kutsanmamış ellerle. Böyle durumlarda insan fizyolojiye ait hiçbir şey duymak istemez, gizlice kendi kendine ilan eder: “İnsanın ruh ve biçimden fazla bir şey olduğu hakkında hiçbir şey duymak istemiyorum!” “Derisinin altındaki insan, bütün sevgililer için bir dehşet ve düşünülmez bir şeydir, Tanrıya ve aşka sövmedir.– Şimdi sevgililerin doğayı doğallığı duyushları eskiden Tanrıya ve onun “kutsal mutlak gücüne” tapınların duyushları nasılsa öyledir: Astronomların, jeologların, fizyologların ve doktorların doğa hakkında söyledikleri her şeyde, insan, en kıymetli mülküne bir el koyma, bir saldırı görüyor,– bir saldırıdan utanmazlık! “Doğa yasası” bile ona Tanrıya iftira gibi gelir, temelinde, tüm mekaniği, ahlak iradesine –seçme gücüne– in-

direrek görmek ister: Oysa kimse ona bu hizmeti yapmadığından doğayı ve mekânı elinden geldiği kadar kendinden gizler, bir düste yaşar. Ah! Şu geçmiş zaman insanları düş görmeyi biliyorlardı, bunun için düş görmeleri bile gerekmiyordu! – Biz bugünün insanları hâlâ onu çok iyi biliyoruz, güne ve uyanık kalmaya karşı iyi niyetimize rağmen! Yalnızca sevmeye, nefrete, arzulamaya, basitçe duymaya ihtiyacımız var, – ç a b u c a k düşle-
rin gücü ve ruhu üstümüze gelir, açık gözlerle tırmanırız, tüm tehlikelere karşı serinkanlı, en tehlikeli patikalara, damların üstüne, hayal kulelerine, hiç başımız dönmeden; sanki tırmanmak için doğmuşuz gibi – biz güpegündüz uyurgezerler! Biz sanatçılar! Biz doğallığı saklayanlar! Biz ay ve Tanrı bağımlıları! Biz usanmaz, yorulmaz gezginler; ölüm gibi sessiz, yükseklik olarak değil de ovamız, güvenliğimiz olarak gördüğümüz tepelerin üstünde.

60.

Kadınlar ve onların uzaktan etkileri. – Hâlâ kulaklarım var mı? Yoksa kulaktan başka bir şey değil miyim? İşte alev dalgaları arasında duruyorum ayakta, beyaz alevler ayaklarımı yalıyor: – Her yandan uluyor, tehdit ediyor, çılglık atıyor, kulaklarımı tırmalıyor, o eski dünya titreticisi,* o dipsiz derinliğinde böğüren boğa gibi boğuk sesiyle aryasını söylerken: Bu dünyayı titreten vuruşunu öfkeyle öyle gerçekleştirir ki kayalıkların hava döven canavarlarının yürekleri bile bedenlerinde titrer. Apansız, orada, hiç yoktan bu cehennemi dehlizin kapısının önünde, yalnızca birkaç kulaç uzağında, – kocaman bir gemi, bir hayalet gibi sessiz kayıp gider. Ne tüyler ürpertici bir güzellik! Nasıl da efsunlu dokunuyor bana! Nasıl? Mutluluğum bu sessiz yerde mi, benim daha mutlu kendim, benim şu ikinci merhum ölümsüzleştirilmiş kendim? Henüz ölmediği için artık yaşamayan? Hayal gibi, sessiz, dikkat kesilmiş, kayıp giden, yüzen, ortada bir varlık? Sanki ben karanlık denizde kocaman bir kelebek gibi beyaz yelkenliyle süzülen bir gemiyim! Evet! Doğru varoluş! İşte bu! İşte bu olacaktı! – Sanki buradaki gürültü mü beni düşçüye dönüştürmüştü? Bütün büyük gürültü mü beni düşçüye

* Denizlerde egemen olan, depremlerden sorumlu Tanrı Poseidon'u betimleyen sözlerden biri. (Çev. n.)

dönüştürmüştü? Bütün bu büyük gürültüler, mutluluğu sessizliğe, uzağa yerleştirmemize yol açar. Bir insan kendi gürültüsünün ortasında, projelerinin ve planlarının kırılan dalgalarının ortasında olduğunda: Orada sessiz, büyümlü bir varlık görür, önünden kayıp giden, onu mutluluğa ve geri çekilmeye özlemlili kılan, - kadınlarıdır bunlar. Orada kadınlar arasında daha iyi varoluşuyla yerleşip yaşayacağı kanısına varır: Bu sessiz yerlerde, en gürültülü dalga kırılması bile ölümcül sessizliğe, yaşamsa, yaşam hakkında bir düşünüş. Oysa! Oysa! Benim soylu coşku dolu hayalcım, en güzel yelkenlilerde bile çok fazla ses ve gürültü var; ne yazık ki, çok küçük çok sefil bir gürültü! Kadınların en güçlü etkisi ve büyümlü, filozofların sözleriyle uzaktan etkili olmalarından, *actio in distans*larından* gelir. Bu da her şeyden önce şunu gerektirir- Uzaklık!

61.

Dostluğun şerefine.- Dostluk duygusunun geçmişte en yüksek duygu sayılışı, kendi kendine yeten bilgenin o ünlü gururundan bile yüksek oluşu, sanki bu gururun tek ve daha kutsal kardeşiymiş gibi. Bu durum, dünyayı kötüleyen Atinalı filozofa yüklüce bir para verip hemen geri alan Makedonya kralının öyküsünde arkadaşı yok?" Bununla şöyle demek istemişti: "Ben bu bilge ve bağımsız insanın gururunu onurlandırıyorum, oysa insanlığını onurlandırmalıydın içindeki dost, gururunu onurlandırıyorum, oysa insanlığını onurlandırmalıydım, içindeki dost, gururuna karşı zafer kazanmış olsaydı bile. Filozof kendini benim önümde küçük düşürdü, en yüksek iki duygudan birini bilmediğini göstererek- üstelik bilmediği bu daha yükseği idi!

62.

Aşk.- Aşk âşığı affeder, onun şehvetini bile.

* Uzaktan etki. (Çev. n.)

63.

Müzikteki dişi.- Nasıl oluyor da ılık yağmurlu rüzgârlar müzikal bir heves, yaratıcı melodi sevinci getiriyor? Aynı rüzgârlar değil mi kiliseleri doldurup, kadınların kafalarına aşk düşünceleri sokan?

64.

Kuşkucu. - Korkarım, yaşlı kadınlar ruhlarının en gizli köşelerinde tüm erkeklerden daha kuşkucudurlar: Varoluşun yapaylığını onun özü sanırlar; tüm erdemler ve derinlikler onlar için bu "hakikat"ın üstünde yalnızca bir örtüdür, üstünde arzu edilmeye değer bir örtüsü olan pudendum*- anlayacağınız bir edep ve utanç nesnesi, daha fazlası değil!

65.

Fedakârlık.- Soylu kadınlar vardır, belli bir ruh yoksunluğu taşıyan, en derin fedakârlıklarını a çı k l a m a d a , erdemlerinden ve utanç duygusundan başka bir yol bilmeyen: Sahip oldukları en yüksek şeyler bunlardır. Çoğu zaman bu armağan, armağan verenin sandığının tersine, derin bir yükümlülük olmaksızın kabul edilir.

66.

Zayıfın gücü.- Tüm kadınlar zayıflıklarını abartmakta pek ustadırlar, gerçekten de onlar zayıflıkta yaratıcıdırlar, ufak bir toz lekesinden bile zarar görebilecek son derece kırılgan süsler gibi görünmek için: Bu dünyada varoluş nedenleri, erkeklere beceriksizliklerini hissettirmek, erkeklerin vicdanlarını bununla rahatsız etmektir. Böyle savunurlar güçlülere ve "zorbalığa" karşı kendilerini.

67.

Kendini başka türlü göstererek, aldatmak.- Şimdi o erkeği seviyor ve dingin bir güvenle bakıyor ileriye bir inek gi-

* Cinsel organ, özellikle kadın cinsel organı. (Çev. n.)

bi: Oysa boşuna! Onun büyüğü de burada, son derece değişken ve kavranamaz görünüşünde! Erkek kendinde gereğinden çok fazla durmuş oturmuşluk bulur! Oysa, kadın sanki değişmeyip, eski karakterine sahipmiş gibi davranırken iyi yapmıyor mu? Sevgisizmiş gibi davranarak karşısındakini aldatırken? Sevgi tavsiyesi değil mi bu? Vivat comoedia!*

68.

İsteme ve iyi niyet. – Bir genç, bilge bir insanın huzuruna getirildi ve şöyle dedi. “Bakın bu kişi kadınlar tarafından yoldan çıkarılıyor!” Bilge kafasını sallayıp, gülümsedi. “Erkeklerdir, kadınları yoldan çıkaran” dedi bilge; Kadınların tüm eksikliklerinin bedelini ödemeli ve onları doğru yola sokmalı, – çünkü erkek yapar kadının imgesini, kadın da bu imgeye göre oluşturur kendini.” Bu konuşmada bulunanlardan biri “Çok fazla şefkatlisiniz kadınlara karşı” dedi, “onları tanımıyorsunuz!” Bilge yanıtladı: “Erkeklerin tarzı istemek, kadınlarınsa iyi niyetli olmaktır, – Gerçekten de cinsiyet yasasıdır bu! Kadınlar için çok çetin olsa da! Tüm insanlar yaradılıştan masumdur, kadınsa iki kat masum: Onlara yetebilecek kokulu yağları ve şefkati kim sunabilecek?” Ne yağı! Ne şefkati! Kalabalıktan seslendi birisi, kadınların eğitime ihtiyacı var!– “Erkeklerin daha iyi eğitime ihtiyacı var” dedi bilge adam, gence ardından gelmesi için başıyla işaret yaptı.– Genç ardından gitmedi onun ama.

69.

İntikam alma yeteneği. – Birinin kendini savunamaması, dolayısıyla savunmak istememesi, onu gözümüzde bir yüz karası yapmaya yetmez: Aksine, ayıplarız, intikam alma yeteneği ve iyi niyeti olmayanı – kadın olsun erkek olsun. Bir dişi bağlayabilir mi (ya da dedikleri gibi “zincire vurabilir” mi) bizi kendine, eğer belli koşullar altında hançeri (herhangi bir türden hançeri) başarıyla bize karşı doğrultmayı bildiğine güvenmiyorsak? Ya da kendine karşı: Belli durumlarda daha etkin intikam olur, bu (Çin intikamı).

* Yaşasın komedi! (Çev. n.)

70.

Erkeklerin efendisi olan kadınlar. – Derin güçlü bir alto ses, tiyatrolarda zaman zaman duyulan türden, çoğu kez inanmadığımız olanaklar önündeki perdeleri apansız kaldırır: Birdenbire inanırız, dünyanın bir yerinde kadınlar olabilir, kahraman, kral soyundan, yüksek ruhlarıyla, büyük tepkilere, kararlara, fedakârlıklara hazır ve yetenekli; erkekler üzerinde egemenlik kurmaya hazır ve yetenekli, çünkü onlarda cinsiyetinden ayrı olarak erkeğin en iyi yanı bir cisimleşmiş ideal olmuştur. Elbette, tiyatronun niyeti, hiç de bu seslerin dışı kavramını ortaya koyması değildir. Çoğunlukla, ideal erkek âşığı, örneğin bir Romeo'yu temsil ederler; ama kendi deneyimlerimden yola çıkarak yargılasam tiyatro, oldukça düzenli bir biçimde bu noktada yanlış hesap yapıyor, tıpkı böyle bir sestten bu tür etki bekleyen müzisyen gibi. Bu âşıklara inanılmaz: Bu sesler hep anaç hep ev kadını renklerini taşırlar, hele hele aşk onların nağmelerinde ise.

71.

Dişilerin El Değmemişliği. – Soylu kadınların eğitiminde tümüyle şaşırtıcı, akıl sır ermez bir şey var, evet belki de bundan daha paradoksal olanı da yoktur. Tüm dünya ağız birliği etmişçesine onların erotik konularda olabildiğince bilgisiz kalacak biçimde yetiştirilmesi gereği üzerinde birleşirler; bu konular karşısında derin bir utanç yerleştirilmelidir ki ruhlarına, en ufak bir imada son derecede sabırsız davranıp kaçabilsinler oradan. Dişilerin tüm “onur”u, temelinde bu noktada ortaya çıkar. Yoksa yaptıklarından dolayı nasıl bağışlamazdık onları? Oysa bu noktada yüreklerinin derinliğine dek bilgisiz kalmalıdırlar: – bu karşılaşacakları “kötü” şeyler için onların ne gözleri ne kulakları ne sözleri ne de düşünceleri olmalıdır: Evet, bilgi bile bu noktada kötüdür. İşte, böylece! Nasıl da fırlatılırlar, acımasızca, bir yıldırım çarpmasıyla gerçekliğe ve bilgiye, evlilikle – kesinlikle sevdikleri, en fazla saygı duydukları erkekler tarafından: Aşk ve utanç çelişkisi içinde, şaşıracak, bir arada yakalamak, evet, tutkunluk, fedakârlık, görev, acıma, Tanrı ve hayvanın beklenmeyen yakınlığı

karşısında dehşet, kim bilir daha neler neler, tüm bunları bir arada yaşama zorunluluğu! – Burada gerçekten, eşi benzeri olmayan bir ruh düğümüyle bağlanıyor insan! Şu ya da bu kadının nasıl olup da bu bilmecenin çözümüne, çözümün bilmecesine uyum sağladığını kavramaya, insandan anlayanların en akıllılarının merhametli merakları bile yeterli değildir; ne korkunç ne zor kavramlar, kuşkular, onun yoksul, zıvanadan çıkmış ruhunda fırtınalar yaratmıştır, evet, nasıl da şen felsefesi ve kuşkusu bu noktada demir atmıştı!– Düşenin ardından, önceden olduğu gibi aynı derin seslik: Sıklıkla bir sessizlik çıkar karşısına. Kapar gözlerini kendine.– Genç kadınlar yapay ve düşüncesiz görünme çabasına girerler; içlerinden en süzölmüşleri bir tür pervasız görünme yapmacıklığı yaşarlar.– Kadınlar kocalarını, kolaylıkla, onurları ve çocuklarıyla ilgili olarak bir soru işareti gibi yaşarlar; bir savunma ya da kefarete gibi,– kadınların çocuklara ihtiyacı, onlar için istedikleri, erkeklerin istediklerinden tümüyle farklıdır.– Kısaca, yeterince yumuşak olunamaz kadınlara karşı!

72.

Anal ar. – Hayvanlar dişileri hakkında insandan farklı düşünürler, dişi onlar için üretken bir varlıktır. Onlarda baba sevgisi yoktur, sevilen birinin çocuklarına karşı sevgi ve alışkanlık gibi bir şey vardır. Dişiler çocuklarında egemenlik arzularını doyururlar, onlarda bir mülk, bir iş, onlara tümüyle anlaşılır gelen bir şey bulurlar, onlarla rahatlıkla çene çalınabilecek bir şey: Bunların hepsi birlikte ana sevgisidir, – sanatçının yapıtına duyduğu sevgiyle karşılaştırılacak bir sevgi. Gebelik kadını daha nazik yapar, daha sabırlı, daha ürkek, daha boyun eğmeyi seven, manevi gebelik de dişi karakteriyle akraba olan düşünen karakterler yaratır: – Erkek analardır bunlar.– Hayvanlar arasında erkek cinsi güzel kabul edilir.

73.

Kutsal zalimlik.– Elllerinde yeni doğmuş bir çocukla, bir adam kutsal adama yaklaştı: “Ne yapmalıyım, bu çocukla?” diye sordu; “zavallı, biçimsiz, çirkin, ölmek için yeterince yaşamışlığı

yok". "Öldür gitsin" diye bağırdı kutsal adam, korkunç bir sesle; "Öldür ve kollarında üç gün üç gece tut, kendine bir anı yaratmak için: - Böylece, bir daha zamanı gelmedikçe çocuk yapmayacaksın"- Adam bunları duyunca, düş kırıklığıyla yürüdü gitti; çoğu insan kutsal adamı, bir zulmü, bu çocuğun ölmesini önerdiği için ayıpladı; "Yaşamasına izin vermek daha zalimce olmaz mı?" dedi, kutsal adam.

74.

Başarısızlar. - Şu zavallı kadınlar her zaman başarıdan yoksunlar, sevdiklerinin yanında huzursuz, güvensiz olup çok fazla konuşanlar: Çünkü erkekleri kesinlikle belli bir gizli ve mız mız yumuşaklık baştan çıkarır.

75.

Üçüncü cins. - "Küçük erkek bir paradokstur, ama yine de erkektir - oysa küçük dişi, uzun boylu kadınlarla karşılaştırıldığında bana başka bir cinse aitmiş gibi gelir" dedi yaşlı dans ustası. Küçük bir dişi asla güzel değildir - dedi yaşlı Aristoteles

76.

En büyük tehlike. - İnsan çoğunluğu, her zaman kafa disiplinlerini - "akılsallıklarını" - gururları, yükümlülükleri, erdemleri olarak duymayan, düşüncenin her uyduruğu, her çılgınca ölçüsüzlüğü karşısında utanıp, incinen, "sağlıklı sağduyunun" dostu olan insan çoğunluğu olmasaydı: İnsanlık çoktan yok olup gitmişti! İnsanlığın üzerindeki geçmişte ve şimdi, en büyük tehlike, deliliğin patlamasıdır - görüşte ve duyuşta gelişigüzeğin patlaması; kafanın disiplin altına alınmamışlığından alınan keyif, insan anlayışsızlığından duyulan sevinç. Delinin dünyasının karşıtı hakikat ve kesinlik değil, bir inanca tümüyle bağlanmışlık ve genellemedir; kısaca yargılardaki rasgele olmayıştır. Üstelik insanın şimdiye dek en büyük çabası, birçok şey hakkında uzlaşma ulaşmak ve bir uzlaşım yasası koymaktır - bu şeyle-

rin doğru ya da yanlış olması bir yana. İnsanlığı koruyan kafa disiplini budur; – oysa karşı dürtüler, her zaman o denli güçlüdür ki temelinde çok az güvenle insanlığın geleceğinden söz edebilir. Şeylerin resmi hâlâ hareket ediyor, sürekli yer değiştiriyor, belki de bundan böyle eskisinden daha hızlı; sürekli olarak en seçkin zihinler bu evrensel bağlanmışlığa karşı koyuyorlar– her şeyden öte, hakikat araştırmacıları onlar! Sürekli bir biçimde bu inanç, herkes tarafından paylaşılan inanç olarak, daha incelmış zihinlerde bir tiksintiye, yeni bir şehveti besler: Ve bu inancın zorunlu kıldığı manevi süreç, bu yavaş tempo, örnek olarak alınan şu kaplum-bağa benzetmesi, sanatçıları ve şairleri inançlarını terk etmeye götürür: – Onlar delilikte usulüne uygun bir hazzın patladığı bu sabırsız ruhlardır, çünkü deliliğin böyle bir sevinçli temposu vardır! Öyleyse gereken, erdemli entelektüellerdir. – Ah! en belirsiz olmayan sözcüğü kullanacağım burada – gereken, erdemli budalalıktır, gereken, yavaş ruhun sağlam bir tempo tutucusudur; böylece, büyük ortak inanç sahipleri bir arada kalabilirler, danslarına devam edebilirler: Birinci derecede öneme sahip bir gerekliliktir bu, buyuran ve talep eden. Biz ötekiler, kuraldışıyız ve tehlikeyiz, –ebediyen korunmaya muhtacız!– Şimdi, kesinlikle bu kural dışı olan için söylenebilecekler var, yeter ki asla kural olmak istemesin.

77.

Temiz vicdanlı hayvan.– Güney Avrupa'nın hoşuna giden her bayağı şey – İtalyan Operası olsun (örneğin Rossini'nin, Bellini'nin) ya da İspanyol macera romanı olsun (bize en yakın olanı Fransız giysisiyle Gil Blas'dır.)* gözümünden kaçmaz, incitmez de beni, tıpkı Pompei kentini gezerken,** hatta bir antik kitap okurken rastladığımız bayağılıklar gibi: Nereden geliyor bu? Burada bir utancın eksikliğinden mi; her bayağı şeyin güven içinde, kendinden emin biçimde soylu, sevimli, tutkulu olanla aynı mü-

* Gil Blas, Alain- René Lesage'in (1668-1747) 1715-1735 yılları arasında yayımlanan dört ciltlik romanının kahramanıdır. Türü maceralardan sonra yoksulluktan varıllığa erişmiştir. (Çev. n.)

** Yanardağın lavları arasında kalan, sonradan temizlenip sergilenen bu kenti Nietzsche gezmişti. Bir olasılıkla evlerin duvarlarındaki porno resimleri kast ediyor. (Çev. n.)

zik yapıtında ya da romanda bulunması yüzünden mi? “Hayvanın tıpkı insan gibi hakkı var: Bırakalım özgürce çıkısın ortaya ve sen, benim sevgili insan kardeşim, her şeye karşın hâlâ hayvansın!”– Bu bana bu işten çıkarmamız gereken sonuç ve güney insanının özelliği gibi geliyor. Kötü beğeninini iyi beğeni kadar varolma hakkı var; öncelik hakkı bile var, büyük bir gereksinimi karşılıyor, güvenli doyumunu sağlıyorsa, tıpkı bir evrensel dil gibi, koşulsuz kavranabilir maske, el kol hareketi gibi; iyi, incelmış beğeni, tersine, her zaman biraz araştırmacı, tartan, nasıl anlaşılacağından tam da emin olmayandır – popüler değildir, asla olmamıştır! Popüler olan ve popüler kalan, maskedir! Öyleyse bırakalım devam etsin yollarına tüm melodiler ve kadanslardaki maskeli öğeler, bu operalardaki sıçramalar, ritim sevinçleri! Antik yaşam da öyle! Maskeli olan her şeydeki temiz vicdanı, maskeden alınan zevki anlamadıkça onu anlayabiliriz! İşte antik ruhun dinlenmesi ve banyosu: – Belki de eski dünyanın az bulunur ve yüce karakterleri, banyoya insandan daha fazla ihtiyaç duyuyordu.– Diğer yandan Kuzey yapıtlarındaki bayağıya dönüş, örneğin Alman müziğindeki, anlatılmaz biçimde incitir beni. İşte burada utanç, sanatçı kendini kendi gözünde aşağılıyor, yüzü bile kızarmıyor bundan dolayı: Utanıyoruz ondan, inciniyoruz, çünkü seziyoruz: O bizim için kendini aşağılaması gerektiğine inanıyor.

78.

Teşekkür borçlu olmamız gereken. – Yalnızca sanatçılar, özellikle tiyatro sanatçıları, her bir insana gözler ve kulaklar vermişler, belli bir zevkle kendisinin ne olduğunu, kendi başına gelenleri, kendisinin ne istediğini görsün, işitsin diye; yalnızca onlar öğretmişler bize her gün rastladığımız sıradan insanda gizli olan kahramanı değerlendirmeyi, kendini bir kahraman olarak görme sanatını, uzaktan ve sanki basitleştirilmiş ve yüceltirilmiş gibi – kendini kendi önünde “sahnede görme” sanatı. Ancak bu yolla kendimize ait bazı aşağılık ayrıntılarla ilişkiye geçebiliriz. Bu sanat olmasaydı, biz yalnızca ön plandan* başka bir şey olmayacaktık, tümüyle öyle bir görüş açısının etkisi altında

* vordergrund. (Çev. n.)

olacaktık ki bize en yakını, en bayağıyı muazzam büyüklükte ve gerçekmiş gibi gösterecekti. – Her bireyin günahını bir büyüteçle görmeye çağıran, günahkârı bir büyük ölümsüz suçlu haline dönüştüren şu dinde de belki de benzeri bir değer vardır: Onun etrafındaki ebedi bakış açılarını betimleyerek, insana, kendini belli bir uzaklıktan, geçmiş ve bütün bir şeymiş gibi görmeyi öğretir.

79.

Mükemmel olmayanın albenisi. – Burada bir şair görüyorum, kimi insanlar gibi, mükemmel olmayışıyla, elinin altında tamlığa, mükemmelliğe erişenlerin tümünden çok daha fazla albeniye sahip, – evet, gerçekten de üstünlüğü ve ünü, büyük gücünden çok, son derece yetersizliğinden geliyor. Yapıtı asla tümüyle anlatmak istediğini, görmüş olmayı istediğini anlatamaz: Sanki görüş* sahibi değil de görüş için bir ön beğeni** sahibidir: – Yine de bu görüş için muazzam bir karşı konulamaz arzu kalır ruhunda, buradan aynı ölçüde muazzam bir arzuyu ve açlığı ifade gücü edinir. Onunla dinleyiciyi yapıtlarının, “tüm yapıtların” üstüne doğru kaldırır, onu dinleyicilerin asla ulaşamayacağı yüksekliklere çıkabilmesi için kanatlandırır; böylelikle dinleyicilerin kendileri şair ve bilici olur, mutluluklarının yaratıcısına hakkı olan hayranlığı sunarlar; sanki onları kendileri için en kutsal en değerli görüşe birdenbire yönelmiş gibi; sanki gerçekten amacına ulaşmış, görmüş de görüşlerini paylaşmış gibi. Amacına gerçekten ulaşamayacak oluşu, ününe ün katar.

80.

Sanat ve doğa. – Eski Yunanlılar (ya da en azından Atinalılar) iyi bir konuşmayı dinlemeyi severdi. Evet, onların doymak bilmez eğilimleri vardı iyi konuşmaya, bu da onları Yunan olmayanlardan her şeyden daha fazla ayırıyordu. Tutkunun bile sahne de iyi konuşmasını isterlerdi, dramlarda okunan şiirin doğal

* vision. (Çev. n.)

** vorgeschmack. (Çev. n.)

olmayışına büyük bir sevinçle sabır gösterirlerdi. – Evet, doğada tutku öylesine sessizdi! Öylesine sağır, öylesine mahcup! Ya da sözcükleri bulduğunda, öylesine şaşkın, akıldışı, kendisinden utanan! Şimdi Yunanlılar sayesinde, sahnedeki doğal olmayan durumlara alıştık, tıpkı katlandığımız, memnuniyetle katlandığımız diğer doğal olmayış durumu, şarkı söyleyen tutku gibi, İtalyanlar sayesinde – Gerçeklikte doyuma ulaştıramayacağımız bir gereksinim geliştirdik: En zor durumlarda, insanların güzel ve uzun konuşmasını dinlemek: Hayat uçuruma yaklaştığı, gerçek insan genellikle kafasını ve kesinlikle güzel dilini yitirdiğinde, trajik kahraman hâlâ sözcükleri, sebepleri, anlamlı davranışları, tümüyle pırıltı bir ruh halini sergilemeyi sürdürdükçe, bizde şimdi hayranlık uyandırır. Bu tür doğadan sapış, belki de insan gururu için en hoş öğündür, onun aşkına insan sanatı, bir yüksek, kahramanca doğadışılık ve uzlaşım olarak sever. Haklı olarak dram şairini suçlarız, her şeyi akla ve sözcüğe dönüştürmeyip her zaman elinde bir sessizlik kalıntısı olarak tutarsa: Tıpkı operada en yüksek duygular için melodi bulamayıp, yalnızca bir duygusal “doğal” haykırma ve kekelemeyle yetinen müzisyenden memnun olmayışımız gibi: Bu noktada doğayla çeliştığımız düşünülür! Bu noktada yanılısamanın kaba albenisinin daha yüksek albeniye yol açtığı düşünülür! Yunanlılar bu yolda çok, ama çok pek çok uzağa gittiler – korkutucu bir biçimde uzağa! Sahneyi elden geldiğince dar yaptıkları gibi, derin arka plandan gelebilecek etkileri de kendilerine yasakladılar, nasıl yüz ifadelerini ve kolay hareketleri aktör için olanaksız hale getirip, onu ağır, katı, maskeli bir kuklaya dönüştürdüyse öyle yoksun bıraktılar tutkuyu her çeşit arka plandan, ona güzel konuşma yasasını dayattılar; evet, tümüyle korku ve merhamet uyandıran temel imge etkilerine ters düşecek her şeyi yaptılar: Korku ve merhamet istemiyorlardı, – Aristoteles, saygılarımız, en yüksek saygılarımız onundur, kesinlikle çiviye çakmadı, kafalarına olsun, Yunan trajedisinin en son amacını tartışırken.* Şöyle bir bakın Yunan trajedi şairlerine, neymiş en heyecan verici ça-

* *Poetika*'da (1449b 24 ve devamı) Aristoteles trajedinin acıma ve korku yaratarak etkili olacağını söyler. (Çev. n.)

alışkanlıkları, duyarlılıkları, birbirleriyle yarışma arzusu, – kesinlikle seyirciyi duygularla etki altına alma amacı yok onlarda! Atinalı tiyatroya güzel konuşmalar dinlemek için giderdi! Ve güzel konuşmalar Sophokles'in işiydi! – Bu ters düşüncelerimin kusuruna bakmayın! – Ciddi operada durum çok farklıdır: Onun hiçbir ustası, dinleyicinin karakterleri anlamasına izin vermez. Arada bir, sözcüğü yakalamak dikkatli bir dinleyiciye yardımcı olabilirse ne âlâ: Yoksa tümüyle durum kendi kendini açıklamalıdır, – sözler olmasa da olur! – Böyle düşünür tümü de sözcüklerle dalga geçerler. Belki de yalnızca sözcüklere hiç aldırmadıklarını açıklamaya cesaretleri yoktur: Biraz daha küstahlıkla, Rossini herkese la-la-la-la diye söyletebilecek – bunu da akla uygun bulacaktı. Operada karakterlerin sözlerine değil de seslerine inanmalı! Budur ayırım, güzel bir doğal olmayış halini, bundan dolayı gider insanlar operaya! *Recitativo secco** bile sözcük ve metin olarak işitilmek için değildir: Bu tür yarı müzik, başlangıçta kulağa kısa bir dinleme sağlamak için olmalıdır (melodiden alınacak huzur, en yüce, bundan dolayı da en zorlayıcı keyfidir bu sanatın) –, ama kısa bir süre sonra başka bir şey: Adını koymak gerekirse, sabırsızlık, büyüyen bir gönülsüzlük, yeni bir arzu, bütün müziğe, melodiye doğru. – Richard Wagner'de durum nasıl, bu açıdan bakıldığında? Farklı mı acaba? Sık sık bana öyle geliyor ki sanki insan, onun yapıtlarındaki sözcükleri ve müziği ezberlemeliymiş gibi temsilden önce: Yoksa –bana öyle geliyor ki– insan ne sözcükleri ne de müziği dinleyebilir.

81

Eski Yunan beğenisi. – “Nesi güzel bunun?” dedi kastro memuru Iphigenia'nın** temsilinden sonra – içinde hiç kanıt yok! Yunanlılar bu denli uzak mıydı bu beğeniden? Sophokles'te, en azından “her şey kanıtlanır”.

* Kuru resitatif. Resitatif, konuşur gibi okunan güfte. Kuru resitatif, müziğin çok az karıştığı resitatif. (Çev. n.)

** Buradaki *Iphigenia* Fransız dram yazarı Racine'indir (1639-1699). (Çev. n.)

82.

Eski Yunanlı Olmayan Esprit* – Eski Yunanlılar tüm düşüncelerinde betimlenemez bir biçimde mantıksal ve basittirler; en azından uzun iyi dönemlerinde, bundan bıkmadılar, sık sık Fransızların yaptığı gibi: Çok fazla seve isteye ters yöne küçük bir sıçrama gerçekleştiren, ters yöne böyle sıçramalar gerçekleştirecek onun** cana yakın gönül okşayıcılığını, cana yakın kendini inkârını açığa vurduğunda, mantığın ruhuna gerçekten tahammül eden. Mantık onlara gerçekten ekmek gibi, su gibi zorunlu görünür, aynı zaman da ekmek gibi, su gibi mahkûm azıdır. Saf ve basit olarak keyfi çıkarılmak durumundaysa. İyi topluluklarda insan yetkin bir biçimde tümüyle haklı olmayı asla istememelidir, bütün saf mantıkların istediği gibi: İşte bundandır az biraz akıldışılık tüm Fransız ruhunda,*** – Fransızların cana yakınlık duygusu Eski Yunanlılardan çok daha fazla gelişmişti, gelişmiştir: İşte bundandır çok az espri oluşu, en esprili insanlarında bile, bundandır en nüktedan insanların da çok az nükte oluşu – ah! Kimse bu cümlelerime inanmayacak, daha o kadar çok aynı türden cümle var ki kafamda! – Est res magna tacer**** der Martial***** tüm gevezelerle birlikte.

83.

Çeviriler. – Bir çağın tarihsel anlamının derecesi, çevirileri ve geçmiş çağları ve kitapları kendisine katma çabalarını nasıl gerçekleştirdiğine bakılarak ölçülebilir. Fransız Corneille'in,***** 1789 Fransız Devrimi'nin çağı, Roma tarihini bugün bizim artık cesaret edemeyeceğimiz biçimde kavradı – daha yüksek tarih duygumuz sayesinde. Eski Roma'nın kendisi de: Ne kadar şiddetle, yine de çocukça bir biçimde uzattı elini Eski Yunan geçmişine! Nasıl da tercüme etti geçmişi kendi yaşamına! Nasıl da bile bile, hiç aldırmadan an denen kelebeğin kanadındaki to-

* Esprit: Espri, ruh, tin. (Çev. n.)

** Mantığın. (Çev. n.)

*** Esprit. (Çev. n.)

**** Büyük şeydir, dilini unutmak. (Çev. n.)

***** Martial, MS. I. yüzyılda yaşamış hiciv şairi. Nükteli, kısa, vurucu, aforizmalı, Roma yaşamını eleştiren şiirleriyle tanınır. (Çev. n.)

***** Dram yazarı (1606-1684). (Çev. n.)

zu süpürdü, temizledi! Böyle çevirdi Horatius, Alkaios ya da Arkhilokhos'u* zaman zaman, Propertius, Kallimakhos ve Philetas (Theokritos'la** aynı ayarda şairdiler, yargılayabilirsek) için aynı şeyi yaptı: Dikkat ettikleri şey, gerçek yaratıcının şunu ya da bunu yaşayıp, onun işaretlerini şiirine koyuşuydu. – Şairler olarak tarih duygusundan önce gelen eskiye ait sorgulayıcılığa sıcak bakmıyorlardı, şairler olarak son derece kişisel şeyleri ve adları; maske ve kentın giysisi, kıyısı, yüzyılı olarak sayılabilecek şeyleri kabul etmiyorlardı; bunun yerine, onları hızla çağdaş ve Romalı olanla değiştirdiler. Şöyle soruyorlardı sanki: “Eskiye kendimiz için yenileştirip, k e n d i m i z i oraya yerleştirmemeli miyiz? Bu ölü bedende kendi ruhumuzu soluma hakkımız olmamalı mı? Çünkü eninde sonunda ölüdür o: Ölü olan her şey çirkindir!” – Tarih duygusunun keyfini çıkarmayı bilmiyorlardı; geçmiş ve yabancı olan, onlara acı veriyordu; Romalılar olarak onları Romalıların fethi için uyarıcılar olarak görüyorlardı. Gerçekten o zamanlar çeviri ile fetih yapıldı, – yalnızca tarihsel olanı terk ederek değil, ayrıca şimdiye imalarda bulunarak, her şeyden önce şairin adını çizip onun yerine kendi adını koyarak – hırsızlık anlamında değil en temiz vicdanıyla imperium Romanum'un.***

84.

Şiirin kaynağı üstüne. – İnsanın acayip yanlarını sevenler aynı zamanda da dürtüsel ahlak öğretisinin sözcülüğünü yapanlar şöyle düşünecekler: “Diyelim ki yararlılık tüm çağlarda en yüce Tanrısallık olarak saygı görmüş, öyleyse, söyleyin bakalım nereden çıkmıştır şu şiir? – Bu, konuşmanın ritimli hâle getirilmesi, iletişimi açık kılmaktan çok, tersine bir etki yapar; yine de amaca uygunlukla ve yararlılıkla alay edercesine bütün dünyada boy atmaya devam ediyor! Şiirin şu yabancı akıldışı güzelliği, yadsır sizi, siz yararcıları! Yarardan bir kez olsun kurtulmayı

* Arkhilokhos (MÖ. 7. yy.) ve çağdaşı Alkaios, Latin şiiri için model oluşturan ilk Eski Yunan şairleri. Horatius (MÖ 65-8) Latin şairi. (Çev. n.)

** Propertius (yaklaşık olarak MÖ 50-15) Latin Şairi. Kallimakhos, Philetas, Theokritos, üçü de MÖ 3. yüzyılda yaşamış Yunan şairleri. (Çev. n.)

*** Roma İmparatorluğu. (Çev. n.)

istemek – bu insanı yükseltir, ona ahlaka ve sanata doğru yürümesi için esin verir.” Şimdi bu durumda bir kez yararlıların yanında yer almalıyım, – o denli seyrek haklı olurlar ki acınur onlara! Şiirin varoluşa çağrıldığı o eski zamanlarda, gerçekten yarar, çok büyük bir yarar hedef alınmıştı – o zamanlar ritim konuşmanın içine işlediğinde, bir cümlemin atomlarını yeniden düzenleyen bu ritim gücü, sözcüklerin seçimini ister, düşünceye yeni renk verir, onu daha karanlık, daha yabancı, daha uzak yapar: Kör inançlı bir yarar, elbette! Bir şiirin sıradan bir konuşmadan daha iyi akılda kaldığı anlaşıldıktan sonra ritim sayesinde insanın talebinin, Tanrıları daha derinden etkileyeceği düşünülüyordu; ritimli tik taklarla daha büyük uzaklıklardan sesler işitebileceklerdi; ritimli duaların Tanrıların kulaklarına daha yakın olacağı sanılıyordu. Her şeyden önce, insanın müzik dinlerken kendinde yaşıntıladığı (tecrübe ettiği) her temel etkili güçten yararlanmak isteniyordu: Ritim bir zorlamadır; baş eğdiren, katılmaya çağıran, karşı konulmaz bir arzu yaratır; yalnızca adımlar değil ruhun kendisi de ritimle uyuma girer,– belki de düşünebilir ki Tanrıların ruhları da! Ritim sayesinde onları zorlamayı deneyebilir, onlara güç uygulayabilirdik. Şiiri Tanrıların çevresine bir büyücü ağı gibi atabilirdik: Şaşırtıcı bir anlayış daha var: Şiirin kökeni hakkında belki de en güçlüsü olabilir. P y t h a g o r a s c ı l a r arasında bir felsefe öğretisi, bir eğitim düzeneği gibi görünüyor. Oysa onlardan çok önce filozoflar vardı, müzik, duyguları boşaltma gücü olarak takdir ediliyordu, ruhu temizleme, ferocia animi’yi* yatıştırma gücü – gerçekten tümüyle, müzikte ritmik olanla ilgili, ruhun ahengi ve gerginliği kaybolunca, şarkıcının temposuyla dans etmek, – bu şifa sanatının reçetesidir. Terpander** onunla bir ayaklanmayı bastırmış, Empedokles*** onunla bir çılgını etkisiz hale getirmiş; Damon**** onunla kara sevdaya yakalanmış, ölmekte olan bir genci kurtarmış, oç alma duyguları azmış Tanrılar onunla yatıştırılmıştı. Duygu coşkunluklarını, taşkınlıklarını doruğa ulaştırır; öfkeli,

* Ruhun azgınlığı (Çev. n.)

** MÖ 7. yüzyılda yaşamış Eski Yunanlı müzisyen. (Çev. n.)

*** MÖ 5. yüzyılda yaşamış Eski Yunanlı şair ve filozof. (Çev. n.)

**** MÖ 5. yüzyılda yaşamış Atinalı politikacı müziğin insan ruhuna etkileriyle ilgilenmişti. (Çev. n.)

kızgın insanları deli, intikam peşinde olanları intikam sarhoşu yapar: – Tüm taşkınlık kültleri, Tanrı ferocia'sını* bir an önce boşaltmak ve onu bir taşkınlık törenine çevirmek isterler, böylece Tanrı daha özgür daha sakin olacaktır, tören sonrasında, insanı rahatsız etmeyecektir. Sözcük kökeni olarak melos** yatıştırıcı demektir, bu kendisinin değil de etkilerinin yatıştırıcılığındandır.

– Yalnızca kült şarkılarında değil, eski çağların günlük yaşamındaki şarkılarda da ritim özelliğinin büyüsel bir güç olduğu görüşü vardır, örneğin su ya da kürek çekerken, şarkı, orada iş başında olduğu düşünülen kötü ruhları büyülemek içindir; bu onlara boyun eğdirir, bağımlı yapar, insana yararlı bir araç haline getirir. İnsan ne yaparsa yapsın, yaptığı şeyle bir şarkı söyleme fırsatı yaratır, –her yaptığı, ruhların yardımına bağlıdır: Büyü şarkılarıyla, okuyup üfleme şiirin kaynağı olarak görülüyor. Şiir bilicilikte kullanıldığında– Eski Yunanlılar altılı şiir ölçüsünün Delfi'de bulunduğunu söylerler– ritim orada etkili olmuş olmalıdır. Geleceği önceden bilmek istemek– sözcüğün kökenindeki anlam (bana en uygun gelen Eski Yunanca sözcüğün anlamından çıkardığıma göre): Bir şeyi belirli kılmak; Apollon'u kazanarak geleceğin zorlanabileceğine inanılırdı: En eski görüşlere göre Apollon, önceden gören bir Tanrı olmaktan daha fazla özellik taşıyordu. Sözcük ve ritim olarak, kalıplaşmış söyleme biçimi nasılsa, geleceği öyle belirliyordu. Kalıplaşmış söyleme biçimi Apollon'un buluşuydu, ritim Tanrısı olarak, yazgı Tanrıçalarının yazgısını belirleyebilirdi. – Toparlarsak: Eski, kör inançlı türden insan için, ritimden yararlısı var mıydı! İnsan onunla her şeyi yapabilirdi: Bir işi büyüsel bir biçimde destekleyebilir, bir Tanrıyı görünür kılabilir, yakına getirir, sesini duyurabilirdi; insanın keyfine göre geleceği şekillendirir; bazı fazlalıklardan (korku, mani, acıma, geleceği şekillendirir, bazı fazlalıklardan (korku, mani, acıma, intikam duygusu aşırılıklar!) kendi ruhunu yalnızca kendi ruhunu mu, en kötü cinlerin ruhunu bile kurtarabilirdi; – şiir olmadan insan bir hiçti, şiirle bir Tanrı oldu. Bu temel duygu tümüyle ortadan kaldırılmaz – bugün hâlâ, böyle bir kör

* Azgınlık, aşırı kızgınlık. (Çev. n.)

** Melodi, nağme. (Çev. n.)

inançla bin yıllık savaş sonrası, en akıllımız bile, arada bir ritmin enayisi oluyor, hele bir düşünceyi sırf ritim taşıdığı, Tanrısal sıçramalar ve atlamalar sunduğu için daha doğru buluyorsa. Kesinlik konusunda ödün vermez katılıkta olan en ciddi filozofların bile kendi düşüncelerine güç ve inanılabilirlik kazandırmak için, hâlâ şairlerin sözlerine başvurmaları gülünç değil mi? Yine de bir hakikat için daha tehlikelidir, onun şairle uyum içinde olması, çelişmesinden! Çünkü ne diyor Homeros: “Çok yalan söyler ozan!”*

85.

İyi ve güzel. – Sanatçılar sürekli olarak yüceleştirirler – başka bir şey de yapmazlar –: Özellikle onlarda ve onlarla insanın bir kez kendini iyi ya da büyük ya da sarhoş ya da sevinçli ya da keyifli ve akıllı hissedebilmesiyle ünlü durumlar ve şeyleri yüceleştirirler. İnsanın mutluluğu için kesin ve iyi tanımlanmış kabul edilen bu seçilmiş şeyler ve durumlar sanatçıların nesneleridir. Sanatçılar her zaman bu şeyleri keşfedip onları sanatın alanına çekmek için pusuda dururlar. Söylemek istediğim: Kendileri mutluluğun ve mutlu insanın değer biçicileri değiller ama her zaman değer biçicilerin çevresine üşüşüyorlar büyük bir merak ve heyecanla, bir an önce onların doğrudan değer biçmelerinden yararlanmaya çalışıyorlar. Böyle oluyorlar çünkü sabırsızlıklarının yanında, tellalların büyük ciğerine, koşucuların ayaklarına sahipler daima, yeni bir iyiyi yüceltmede sıklıkla iyiyi adlandırıp iyi olarak değer biçmede ilk görünüşüyorlar, ilkler arasındadırlar. Bu yine de, dediğim gibi bir hata: Onlar yalnızca daha hızlı ve daha gürültücüler, gerçek değer biçicilerden. – Peki, kim bu gerçek değer biçiciler? – Zenginler ve aylaklar.

86.

Tiyatro üstüne. – İşte bugün güçlü yüksek duygularla doluyum yeniden; bir gün önceki akşam müzik ve sanatı seçme ola-

* Tam böyle söylemiyor Homeros, Eski Yunan’da yaygın bir görüştür bu. (Çev. n.)

nağım olsaydı, hangi müziği ve sanatı istemediğimi biliyorum artık, dinleyicisini uyuşturan, onu güçlü ve yüce duygularının yüksekliğine çeken türden olanı – akşamları zafer arabalarında zafer kazanmışlar gibi değil de yaşam tarafından sık sık kırbaçlanan yorgun katırlar gibi görünen, sıradan ruhlar için olan sanat. Bu insanlar “yüksek ruh halleri” hakkında ne bileceklerdi: Eğer bu uyuşturucu ortam, ideal kırbaç şaklatmaları olmasaydı! İşte neyse şarapları esin kaynakları da öyle. Onların içkilerinden sarhoşluğundan bana ne! Esin sahibi olana şarap ne gerek! O üstelik bir çeşit nefretle bakıyor, yeterli temel olmadan etki yaratmak durumunda olan araçlara, aracılara – bir yüksek ruh coşkunluğu durumunda olan araçlara, aracılara, – bir yüksek ruh coşkunluğu taklidi! – Nasıl? Köstebeğe kanatlar takılıyor, gurur kuruntusu veriliyor – yatmadan önce, deliğine girip kıvrılmadan önce? Tiyatroya gönderiliyor, yorgun ve kör gözlerinin önüne büyük gözlükler konuyor? Yaşamları “anamlı eylemler”den değil de işlerden ibaret olan insanlar sahnenin önüne oturup kendileri için yaşamın işten farklı olduğu tuhaf yaratıklara bakıyor. “Uygun olan da bu” diyebilirsiniz, “böyle eğleniliyor, kültür bul!” – Peki öyle olsun! Bu durumda çoğunlukla kültürsüzün biri olurum ben, çünkü bu görünüş, sık sık tiksinti veriyor bana. Kendinde yeterince trajedi ve komedi bulan, tiyatrodan uzakta kalmakla belki de elinden gelenin en iyisini yapmış olur: ya da diyelim ki bir istisna olsaydı, tüm olay –tiyatro, seyirci, şair– gerçekten trajik ve komik bir seyirlik olurdu onun için; böylece, tiyatrodaki gösteri bunlarla kıyaslandığında onun için çok az anlam taşırdı. Kendisi biraz Faust ve Manfred* olanı tiyatronun Faustları ve Manfredleri ne ilgilendirir? – Oysa asıl bu kahramanların sahnede olmaları, kesinlikle onun için düşündürücü bir şeydir. En güçlü düşünceler ve tutkular, düşünemeyen, duyamayan, ama yalnızca uyuşabilen insanların önündedir! Düşünme ve tutku, coşku sersemliği sonucu uyuşma için bir araçtır! Tiyatro ve müzik, Avrupalının afyon içmesi, Hint asması otu çiğnemesidir! Ah! Kim anlatacak bize bütün bu narkotik tarihini! – Neredeyse “kültür” tarihi o, sözde “yüksek kültür” tarihi!

* Manfred, Byron'un *Manfred* (1817) adlı oyununun kahramanı. (Çev. n.)

87.

Sanatçının boşunallığı üstüne. Sanatçılar çoğunlukla neyi en iyi yapabileceklerini bilmezler çünkü çok boşturlar, kafalarını bu topraklarında gerçekten mükemmel oluncaya değin büyüeyebilen, yeni, tuhaf, güzel görünen küçük bitkilerden çok daha gurur verici bir şeye takmışlardır. En son deminde kendi bahçelerinde ve bağlarında iyi olanın kıymetini tam bilmezler, aşkları ve sezgileri aynı düzeyde değildir. İşte diğer müzisyenlerden fazla olan, acılı, bezgin, işkence duyma alanında sesler bulmakta, dilsiz hayvanlara konuşma gücü vermekte usta olan müzisyen. Geç sonbaharın renklerinde, en son, tümüyle en son, en kısa keyif anının betimlenemez biçimde hareketli mutluluğunda eşi yoktur onun; neden sonuç ilişkisinin çarpık görüldüğü, herhangi bir anda bir şeyin "yoktan" varolabileceği o ruhun gizli, tekinsiz gece yarılarının sesini bilir; herkesten daha iyi ya da daha kötü en acı veren itici damlaların birbirine karıştığı, insan mutluluğunun dibinden, söz gelişi o boşalmış kaptan içer; artık sıçrayamayıp uçamadığında, yürüyemediğinde bile ruhun nasıl süründüğünü bilir; saklanmış ağrının, avuntusuz anlayışın, itirafsız vedanın mahcup bakışı vardır onda; evet, her gizli belanın Orpheus'u* olarak, herkesten daha büyüktür, dile getirilmeyen, hatı sanat için değersiz olan sözcüklerin korkup kaçtığı, özellikle sözcüklerle yakalanmayan şeylerle belirlenmiştir sanatı - ruhun bazı çok küçük, mikroskobik yanlarını: Evet, çok küçük olanın ustasıdır o. Ama böyle olmak istemez! Karakteri büyük duvarları, pervasız duvar resimlerini daha çok sever! Ruhunun farklı beğenisi ve eğilimi oluşu, her şeyden çok sessizce, yıkık evlerin köşelerinde oturmayı sevişi, ondan kaçır - Ancak orada, gizli, kendisinden bile gizli, gerçek başyapıtlarını gerçekleştirir; tümüyle iyi, büyük ve yetkin olur; belki de yalnızca orada. - Ama bilmez işte! Bilemeyecek denli boştur.

88.

Hakikat hakkında ciddi olmak. Hakikat hakkında ciddi olmak! Bu sözler ne denli farklı anlaşılabilir! Bir düşünürün

* Müziğin gücüyle karısını ölümden hayata döndürebilme gücü gibi olağanüstü güçlere sahip efsanevi kişi. (Çev. n.)

kendisindeki bir düşüncesizlik olarak kabul edip, utanç içinde şu ya da bu zamanda yenik düştüğü aynı görüşler, aynı kanıtlama ve doğrulama biçimleri –onlarla karşılaşp bir süre yaşayan sanatçıya şimdi hakikat hakkında derinlemesine ciddi olduğu duygusu verebilir, artık o sanatçı olmasına rağmen, görünüşün zıddına en ciddi arzuyu duyduğu için, hayran olunmaya değerdir. İşte bu ciddiliğin yarattığı duygusal ortamda, birinin çıkıp da şimdiye değin bilgi alanındaki oyununda ruhunun ne denli sığ ve talepsiz olduğunu göstermesi mümkündür. – Önemli bulduğumuz her şey ihanet mi eder bize? Ağırlığımızın nerede bulunduğunu, neresi için hiçbir ağırlığımızın olmadığını gösterir bize.

89.

Şimdi ve eskiden.– Bütün bu sanat eserlerimizin sanatının ne anlamı olacak, daha yüksek sanat olan, şenlik sanatını yitirmişsek! Eskiden tüm sanat eserleri, insanlığın büyük şenlik yolu üstünde sergilenirdi, daha yüksek ve mutlu anların anısı ve anıtı olarak. Şimdi sanat eserleri zavallı, tıkanmış, hasta insanları insanlığın ıstırap yoluna kısa şehvet anları için çekmek amacıyla kullanılıyor; onlara küçük bir sarhoşluk ve delilik sunuluyor.

90.

Işıklar ve gölgeler.– Kitaplar ve kayıtlar farklı düşünürlerle farklı anlamlar ifade ederler: Biri kitabında, birdenbire parlayan bilginin ışınlarından çabucak çalıp eve getirmeyi bildiği ışıkları bir araya getirir; diğeri yalnızca gölgeler sunar, onlardan ruhunda bir önceki günü kurduğun suretler.

91.

Uyarı.– Bilindiği gibi, Alfieri* kendi yaşamöyküsünü şaşkın çağdaşlarına anlatırken çok yalan söyledti. Örneğin, kendi dilini oluşturma biçimden, şair olmak için kendine yaptığı zulümden de ortaya çıkan kendine karşı despotça tavrı, yalanlarını besli-

* İtalyan dram yazarı (1749-1803). (Çev. n.)

yordu: – Sonunda ciddi bir yüceltme biçimi buldu, anılarını ve yaşamını sıkıştırdı: Kuşkusuz bütün bunlarda çok fazla acı var. – Platon'un kendi yazdığı yaşamöyküsüne de inanmıyorum: Ne Rousseau'nunkine* ne de Dante'nin Vita Nuova'sına.**

92.

Düzyazı ve şiir. – Büyük düzyazı ustaları her zaman çoğunlukla şairdirler de, ortalık yerde olsun ya da mahrem biçimde, ister dar odalara sıkışmış ya da sahiden öyle; ancak şiirle yüzleşerek düzyazı yazılır! Çünkü bu kesintisiz, uslu bir savaştır düzyazıyla: Tüm albenisi şiirin sürekli kaçması ve çelişmesine bağlıdır; soyut olan her şey şiire karşı sanki alaycı bir sesle, bir eşek şakası olarak sunulmak ister, her kuru ve soğuk olan sevimli Tanrıçayı sevimli umutsuzluğa sürmelidir; sıklıkla yakınlashmalar, anlık uzlaşmalar, apansız geriye sıçrama ve alaycı kahkahalar vardır, sıklıkla perde kalkar ve göz kamaştırıcı, çok parlak ışık süzülür içeri; Tanrıça kendi şafağından, boğucu renginden hoşlanırken; sıklıkla söz ağzından çıkar, hassas kulaklarını hassas elleriyle tıkayan bir melodiye göre türkü söyler – böylece bu savaşın bin türlü keyfi vardır, şiirden nasibini almamış düzyazı insanının hiç de bilmediği yenilgi de dahil: – Bundandır işte onların sadece kötü düzyazı konuşup yazdıkları! Savaş bütün iyi şeylerin babasıdır,*** savaş aynı zamanda iyi düzyazının babasıdır! Bu yüzyılda dört çok tuhaf, gerçekten şiirsel insan düzyazı ustalığına erişti, yoksa bu yüzyıl oluşamazdı – şiir eksikliğinden, söylediğim gibi. Haklı olarak yaşadığı yüzyılın talep ettiği Goethe'yi saymazsak, Giacomo Leopardi, Prosper Mérimée, Ralph Waldo Emerson ve *Hayali Görüşmeler*'in yazarı Walter Savage Landor'un**** düzyazı ustaları unvanını hak ettiklerini düşünüyorum.

* Rousseau'nun *İtiraflar*'ını (1781) kast ediyor olsa gerek. (Çev. n.)

** Dante'nin yarı otobiyografik şiirleri. (Çev. n.)

*** Herakleitos'a atfedilen bir deyiş. (Çev. n.)

**** Giacomo Leopardi (1798-1837). İtalyan lirik şairi, düzyazıları ile öne çıkmıştır. Fransız yazar Prosper Mérimée, (1803-1870), *Carmen*'in yazarıdır. Ralph Waldo Emerson (1803-1882), Amerikalı yazar, Nietzsche'nin övgülerini kazanmıştır. Walter Savage Landor (1775-1864), İngiliz yazar. (Çev. n.)

93.

Peki öyleyse neden yazıyorsun? - A: Elinde mürekkebe batmış tüyden kalemle düşünenlerden değilim, hele koltuğuna gömülüp önündeki kâğıda boş gözlerle bakan, mürekkep hokkasını açmadan önce kendini tutkularına terk edenlerden hiç değilim. Tüm yazılara kızar ya da onlardan utanırım; bana göre yazmak doğanın çağrısıdır – ondan konuşmak, mecazi anlamda bile olsa, itici geliyor bana. B: Peki, neden yazıyorsun öyleyse? A: Evet, dostum, bunu güven içinde söylüyorum: Şimdiye dek düşüncelerimden kurtulmanın başka bir yolunu bulamadım. B: Peki neden kurtulmak istiyorsun onlardan? A: Neden mi istiyorum? İstiyor muyum? İstemeliyim. B: Tamam! Tamam!

94.

Ölümden sonra büyüme.- Şu küçük korkusuz sözcükler üstüne, Fontenelle'in* o ölümsüz *Ölü Diyalogları* kendi zamanında bir paradoks sayıldı; tümüyle masum olmayan bir zekânın oyunları en yüksek beğeni ve tin yargıçları onda fazla bir şey görmediler – evet belki de Fontenelle'in kendisi bile görmedi. Şimdi inanılmaz bir şey çıkıyor ortaya: Bu düşünceler hakikat oluyor. Bilim onları kanıtlar! Bu oyun ciddileşmekte! Bu diyalogları Voltaire ve Helvetius'un** okuduklarından farklı okuyoruz, yaratıcılarını istemeye istemeye farklı ve tinin çok daha yüksek derecesine yükseltiyoruz. Doğru mu yapıyoruz? Yanlış mı?

95.

Chamfort*** İnsanı ve insan yığınlarını bu denli iyi tanıyan Chamfort gibi birinin yine de yığınlarının arasına karışıp, felsefi savunmanın ve vazgeçmenin uzağında kalmayışını ancak şöyle açıklayabilirim: Bilgelikten bile güçlü, asla doyurulmamış bir

* Fransız fabl yazarı (1657-1757). (Çev. n.)

** Bir tür hazcı maddeciliği savunan Fransız Ansiklopedisti. (Çev. n.)

*** Fransız politikacı ve yazarı (1741-94). Aforizmaları, Nietzsche'ye ilham verdi. Devrim olduğunda Bastille'e ilk girenler arasındaydı. Sonraları Devrim konseyi aleyhine konuşmaya başladı. Tutuklandı ve bırakıldı. Yeniden tutuklanmadan önce kendini öldürmeye kalktı. Birkaç gün sonra da öldü (Çev. n.)

dürttü vardı onda, kandan gelen tüm soylulara karşı nefret: Belki de annesinin eski, pek bilindik bir nefreti, annesine duyduğu sevgiyle kutsallaştırdığı, – çocukluğuna kadar gidip, annesinin intikam saatini bekleyen bir intikam dürtüsü. Ve şimdi yaşamı ve dehası – ah! kuşkusuz en çok da babasından miras aldığı damarlarındaki kan, onu uzun yıllar, onlarla eşit biçimde, bu soyluların arasına katılmak için ayartıyor! Ama sonunda artık kendi görüntüsüne dayanmıyor, eski yönetimin altında eski kafalı bir insan görüntüsüne; ona kaba bir giysi, rahip giysisi giydiren dehşetli bir pişmanlık tutkusu içine düşüyor. Kara vicdanı, intikam almaktaki başarısızlığıydı. – Chamfort biraz daha filozof kalsaydı, Devrim, trajik esprisine, en keskin sivrilğine sahip olmayacaktı. Çok daha budala bir olay olarak görülecek, bu denli çok düşünen kafayı kendine çekmeyecekti. Oysa Chamfort’un nefreti ve intikamı bütün bir nesli eğitti, en dikkat çekici insanlar geçti bu okuldan. Dikkat edilmelidir ki Mirabeau* Chamfort’u ondan özendirmeler, uyarılar, kararlar bekleyerek bunlara tahammül eden, kendisinden daha yüksek ikinci bir benliği olarak görüyordu, – Mirabeau insan olarak dünün ve bugünün en önde gelen devlet adamlarından oldukça farklı bir büyüklük düzenine sahipti. – Tuhaftır, böyle bir arkadaş ve avukat Mirabeau’nun Chamfort’a gönderdiği mektuplar elimizde, ahlakçıların en cin gibi olanı o da bu yüzyılın herhangi bir Fransızından daha düşünceli gözlere ve kulaklara sahip olan Stendhal gibi Fransızlara yabancı kaldı. Yoksa Stendhal temelinde, Parislilerin tahammül edemeyeceği kadar çok Almanlık, İngilizlik mi taşıyordu kendinde? – Ruhun derinliklerinde, arka bahçesinde zengin olan Chamfort’a gelince mahzun, acılı, ateşli düşünür; kahlkahayı yaşama karşı bir şifa olarak gören, gülmediği günleri kendisi için kayıp sayan, – Fransızdan çok İtalyan’a benziyor, Dante ve Leopardi’nin kanından! Biliyoruz son sözlerini Chamfort’un: “Ah! mon ami” der Sièyes’e** “je m’en vais enfin de ce monde, où il faut que le cœur se brise ou se bronze-”*** Bunlar kesinlikle ölmekte olan bir Fransızın sözleri değil.

* İtalyan dram yazarı (1749-1803). (Çev. n.)

** Emmanuel Joseph Sièyes (1748-1836), Fransız politikacı ve teoriyensen, Fransız devriminin oluşumunda etkili olmuştur. (Çev. n.)

*** “Ah dostum, yüreğin kırılmak ya da çelikten olmak zorunda olduğu bu dünyanın sonuna geldim.” (Çev. n.)

96.

İki konuşmacı. – İki konuşmacıdan biri ancak kendini tutkularına bıraktığında tümüyle aklın gücüne erişiyor: Öncelikle bu, yeterince kanı ve ısıyı beyne pompalıyor, onun yüksek tinsel liğinin* ortaya çıkmasını zorlamak için. Diğer i aynı şeyi arada bir yapıyor: Tutkunun yardımıyla sorununu tok sesli, şiddetli, coşturucu bir biçimde ileri sürüyor, – ama genellikle çok az başarıyla. Hemen bulanık ve karışık biçimde konuşmaya başlar; abartır, atlar, konunun çözümündeki aklın gücüne güvenmez: evet, kendisi bu güvensizliğe ulaşır, bu dinleyicisini tutkusunun gerçek olup olmadığı kuşkusuna götüren en soğuk, en itici tonlara birdenbire atlayışı açıklar. Bu durumda tutku, ruhu tufanı ile doldurur; belki de ilk konuşmacıdan daha güçlü olduğu için. Oysa, gücünün doruğundadır, duygularının fırtınalarına karşı direnir onlarla alay edebildiğinde: Ancak o zaman saklandığı yerden çıkar ruhu, mantıksal, alaycı, oyuncu, yine de korkutucu ruhu.

97.

Yazarların gevezeliği üstüne. – Öfkenin bir gevezeliği vardır, Luther’de sık gördüğümüz, Schopenhauer’de de. Aşırı derecede kavram oluşumları donanımından gelen gevezelik, Kant’ta olduğu gibi. Aynı şeyin daima yeni dönüşümlerinden alınan keyiften gelen gevezelik: Montaigne’de görülür. Başkalarının başına gelenlere sevinen kötü niyetli gevezelik: Çağımız yayınlarını kim okursa iki yazarı anımsayacaktır. Güzel sözcüklerden ve dil yapısından alınan keyiften gelen gevezelik: Goethe’nin düzyazılarında hiç de eksik değildir. Duyguların gürültü ve karmaşasındaki içsel doyumdan gelen gevezelik: örneğin Carlyle’da.**

98.

Shakespeare’e övgü. – Bir insan olarak, Shakespeare’e övgü olarak söyleyebileceğim en güzel şey şu: Brutus’a ina-

* Geistigkeit. (Çev. n.)

** İngiliz yazar; tarih ve politika konularında yazmıştır (1795-1881). (Çev. n.)

nıyordu, bu çeşit en ufak bir kuşku duymadı! Ona en iyi trajedisini adadı – hâlâ yanlış bir adla biliniyor,* – ona ve yüksek ahlağın en korkunç örneğine. Ruh bağımsızlığı! – Burada söz konusu olan bu! Hiçbir kurban daha büyük olamaz bunun için: En yakın arkadaşını bile bu uğurda kurban etmek zorunda kalmak, eşi bulunmaz bir deha, dünyanın süsü, en görkemli insan olsa bile, – özgürlük büyük ruhların özgürlüğü olarak sevilirse, bu özgürlük onun yüzünden tehlikeye giriyorsa: – işte Shakespeare’in hissettiği bu olmalı! Sezar’ı yerleştirdiği yükseklik Brutus’a verebileceği en ince onurdu: Ancak böyle yüceltebilirdi muazzam ölçülerde Brutus’un iç sorunlarını, bu düğümü çözecek düşünce gücünü! Bu şairin Brutus’a sıcak duygular duymasına – Brutus’la suç ortaklığı yapmasına yol açan gerçekten siyasal özgürlük değil miydi? Yoksa siyasal özgürlük anlatılamayan bir şeyin sembolü müydü? Yalnızca sembollerle anlatmak istediği şairin ruhundan çıkan, bilinmeyen, karanlık bir olayla, bir serüvenle karşılaşılıyor olabilir miydik? Brutus’unkiyle karşılaştırıldığında Hamlet’in ağır sıkıntısı ne ki? – Belki de Shakespeare, Brutus’u tanıdığı kadar Hamlet’i de tanıyordu – ilk elden bir deneyimle? Belki de onun karanlık saati, kötü meleği vardı, Brutus gibi! – Ne gibi benzerlikler, gizli ilgiler olursa olsun; Brutus’un tüm kişiliği ve erdemlerinden önce, Shakespeare kendini yere çaldı, değersiz ve uzak hissetti: Bunun belirtilerini trajedilerine yazdı. Trajedisinde bir şairi iki kez sahneye çıkardı, iki kez şairin üstüne öylesine sabırsız, öylesine son derece ağır bir aşağılama boca etti ki bir çığlık gibi cınladı – kendini aşağılama çığlığı gibi. Brutus, Brutus bile sabrını yitirdi, şair sahneye girince – kuruntulu, kurumlu, hastalık derecesinde duygusal, can sıkıcı, her şair gibi; eylem ve yaşam felsefelerinde alışılmış, alışıldık dürüstlüğe bile erişemeseler de, büyüklük, hem de ahlaki büyüklük olanaklarına sahipmiş gibi görünen. “Zamanını bilirse, bileceğim hevesini** / Çık hadi cıngıracıklı palyaço ile.” diye bağırır Brutus. Bu sözleri, onları yazan şairin ruhuna yeniden tercüme edilmelidir.

* *The Tragedy of Julius Caesar*. (Çev. n.)

** Nietzsche çizmiş altını, Almanca çevirisinden okumuş Shakespeare’i. İngilizcesi belki şöyle çevrilebilir: “Zamanını bildiğinde bileceğim şakasını / Bu kıpır kıpır Budalarla savaşların ne ilgisi var? / Çıkarın bunu hadi!” (Çev. n.)

99.

Schopenhauer yanlıları. – Ne olur barbarlar daha yüksek bir kültürle ilişkiye geçtiklerinde: Kural olarak, daha alçak kültür her zaman öncelikle, tüm erdemsizliklerini, zayıflıklarını, fazlalıklarını alır yüksek kültürün; ancak o zaman, bu temelde, yüksek kültürde bir çekicilik bulur, sonunda da, kazandıkları erdemsizlikler, zayıflıklarla, daha yüksek kültürün bazı değerli gücünü taşkınlıkla kabul eder: – Bu durum, yakınımızda, barbarlara kadar gitmeksizin, elbette, inceltilmiş, manevileştirilmiş, kolayca elle tutulmayan bir biçimde gözlemlenebilir. Almanya'daki Schopenhauer yanlıları ustalarından öncelikle ne devşirdiler? – Schopenhauer'i daha yüksek kültürüyle karşılaştırıldığında, kendilerini yeterince barbar gibi duydukları için, öncelikle Schopenhauer tarafından barbarca büyülenip baştan çıkarıldılar. Onu o kadar İngiliz, o kadar Almandan farklı gösteren, sıkı gerçeklik duygusu, açıklığı ve akla karşı iyi niyeti miydi? Yoksa, yaşam boyu sürüp varlıkla isteme arasındaki onu hemen her noktada sürekli kendisiyle çelişkiye zorlayan entelektüel vicdanının gücü mü? Yoksa kilise ve kilisenin Tanrısı konularındaki saflığı mı – Alman filozofları arasında bu saflıkta öncüdür, yoksa görünüm zihinselliği, nedensel yasaların önselliği, zihnin araçsal doğası, istemenin özgür olmayışı* gibi ölümsüz öğretileri mi? Hayır, bütün bunlar büyülemez, büyüleyici olarak hissedilmez: Oysa, gerçek düşünürün kendisinin dünyanın bilmece çözücüsü olmak için, boş bir dürtü tarafından ayartılarak, belaları yaşamaya izin verdiği yerlerde, Schopenhauer'in mistik sıkılganlığı ve kaçamakları, kanıtlanamaz tek isteme öğretisi (tüm nedenler yalnızca istemenin şu zamanda şu yerde görünüşünün rasgele nedenleridir; "yaşama istemi tümüyle bölünmez bir biçimde her varlıkta bulunur, en küçüğünde bile, var olagelmış, varolan, varolacak olanlarda"), bireyin yadsınması ("Tüm aslanlar, temelde tek bir aslandır"; "bireylerin çoğulluğu bir yanılsamadır," gelişmenin de yanılsama olduğu gibi – Lamarck'ın düşüncelerine "dâhice saçma, yanlış" diyor), deha üzerine baygın övgüler ("estetik görüde, birey artık birey değil, yalnızca saf, istemesiz, ağrısız, zaman dışı bilgi öznesidir; görülediği nesne tarafından tü-

* Bu kavramların sırasıyla Alıncaları: *Intellectualität der Anschauung, Apriorität des Causalitätsgesetzes, Werkzeug-Natur des Intellekts, Unfreiheit des Willens* (Çev. n.)

müyle ele geçirilen özne, nesnenin kendisi olur”) acıma hakkında saçmalık ve onun tüm ahlakın kaynağı olarak, nasıl *principium individuationis** kuralını bozabildiği; ayrıca “Ölüm gerçekten varoluşun amacıdır”, “Büyüsel etkin oluşum ölmüş birinden ortaya çıkmayışının *apriori* olanağı yadsınmaz.” yargıları: Bu ve bunun gibi filozof aşırılıkları ve erdemsizlikleri her zaman öncelikle kabul edilerek bir inanç konusu yapılır: – Erdemsizlik ve aşırılıklar, taklit edilmesi en kolay, uzun hazırlıklar gerektirmeyen işlerdir. Şimdi gelin Schopenhauer’lerin en ünlüsünü, Richard Wagner’i tartışalım – Ona olan diğer sanatçılara da olmuştur: Yarattığı karakterleri yanlış yorumlamış, sanatından örtük olan felsefeyi yanlış anlamıştır. Yaşamının ortalarına dek Richard Wagner, Hegel’in kendisini yanlış yönlendirmesine izin verdi; aynı yanlış Schopenhauer öğretisini kendi karakterleri açısından okumaya başlayınca, kendini “isteme”, “deha”, “acıma” gibi kuramlarla anlatmaya koyuldu. Yine de şu yargı doğru olarak kalacaktır: Wagner’in kahramanlarında, gerçekten bir şey Wagner’e ne kadar aitse, Schopenhauer’in ruhuna da o kadar aykırıdır: En yüksek ölçüdeki bencilliğin suçsuzluğu, kendinde iyi olarak büyük tutkuya iman, bir sözcükle kahramanların yüzlerindeki Siegfriedimsilik.** “Bütün bunlar benden çok Spinoza kokuyor”– diyebilir Schopenhauer. Wagner’in öylesine iyi sebebi vardı, Schopenhauer’den farklı bir filozofu aramak için: Bu düşünürle ilgili içine düştüğü büyülenme onu, yalnızca diğer düşünürlerle değil, bilime karşı da kör etti; onun tüm sanatı, kendini yükselen bir biçimde, Schopenhauer felsefesinin eşi ve tamamlayıcısı olarak sunmak istiyordu, oysa giderek yükselen bir açıklıkla, insanın bilgi ve biliminin eşi ve tamamlayıcısı olma hırsını yadsıdı. Yalnızca bu felsefenin tüm gizli tantanası değildi onu buna çeken, bir Cagliostro’yu*** da çekebilirdi kendine bu haliyle: Ayrıca filozofların belli tavır ve davranışları, etkileri de her zaman baştan çıkarıcıydı. Alman dilinin

* Bireyleştirme ilkesi. Schopenhauer “Wille”nin, isteme’nin (irade, istenç de denebilir!) tüm evreni bütünüyle kuşattığını, evrendeki her görünüşün ardında bir bütün olarak durduğunu söyler. İnsansa bu bütünü birbirinden ayrı parçalar halinde görür bu ilkeye uyma zorunluluğundan. (Çev. n.)

** Wagner’in *Der Ring des Nibelungen* operasının kahramanı Siegfried, enerji dolu, bozulmamış insanın geleceğini temsil eder.(Çev. n.)

*** 18. yy.’ın ünlü şarlatanı. (Çev. n.)

bozulması üzerine, Wagner'in ateş alması Schopenhauer'e yakışır örneğin; bu durumda Wagner Schopenhauer'i onaylamak zorunda olsa bile, Wagner'in üslubunun, ciddi bir biçimde, görüntüsü Schopenhauer'i dehşetli kızdıracak ülser ve tümörlerle hastalanmış olduğu olgusu saklanmamalıdır. Almanca yazan Wagnercilerle ilgili olarak, Wagnerciliğin Hegelcilik kadar tehlikeli olduğunu kanıtlamaya başlıyor. Wagner, onların en büyük eylemlerinde bile onlara karşı adil olamadığı Yahudilerden nefretiyle Schopenhauercidir. Evet, Hristiyanlığı keşfeden Yahudilerdir. Hristiyanlığı uzağa gitmiş Budizmin tohumu olarak görmesi, Katolik Hristiyan formüller ve duyarlılıklarla uzlaştırarak Avrupa için Budizm çağını hazırlama çabalarıyla Wagner, Schopenhauercidir. Wagner hayvanlarla ilişkimizde merhamet öğüdü verdiğinde bu konuda öncülü Voltaire'di; ardılı gibi belli şeylerden ve kişilerden nefretini hayvanlara gösterdiği şefkatle saldıyordu. En azından, öğüdünde ifadesini bulan Wagner'in bilimden nefreti kesinlikle iyilik ve merhamet ruhundan gelmiyor. Açıkça, hiç de herhangi bir ruhtan geldiği yok– Sonunda bir sanatçının felsefesi çok az anlamlıdır, yalnızca sonradan yapılan ilave bir felsefe ise, sanata zarar vermiyorsa. Bir rastlantısal, belki de çok talihsiz ve küstah maskelemelerden ötürü, sanatçıya karşı çok kötü niyet taşıma önlenemez; unutmayalım ki istisnasız, bizim sevgili sanatçılarımız belli bir ölçüde aktördürler; olmak zorundadırlar; aktörce eylemde bulunmazlarsa, yaşama uzun süre katlanamazlar. Wagner'deki doğruluğa ve özgünlüğe sadık kalamız, – özellikle onun izleyicisi, öğrencisi olarak kendimizde doğru ve özgün olana sadık kalarak, ona entelektüel kaprislerini ve kramplarını bırakalım, hakkıyla araştıralım, ne gibi tuhaf gıdalar ve gereksinimlere muhtaç onunki gibi bir sanat, yaşamak ve büyümek için! Onun bir düşünür olarak sık sık hata yapması önemli değildir; adalet ve sabır ona göre değildir. Yaşamının kendi önünde haklı kılınması, haklı kalması yeterlidir.– Bu yaşam her birimize seslenir: “İnsan ol, izleme beni, – kendin ol! kendin!”* Yaşamımız da kendi önümüzde haklı kılınacaktır! Biz de özgürce, korkusuzca, masum bir bencillikle büyüyüp çiçek

* Goethe'nin *Genç Werther'in Acları*yayımlandığında, romandaki kahramanın intiharı okuru derinden etkiler; okuyucular arasından Werther gibi giyinip intihar edenler olunca, Goethe kitabın ikinci baskısına (1775) bu sözleri yazar. (Çev. n.)

açacağız! Böyle bir insan üstüne dönüşürken, daha önce de olduğu gibi, şu tümceler geliyor kulağıma: "Tutkunun Stoacılıktan ve ikiyüzlülüğten daha iyi oluşu, kötülükte bile dürüstlüğü, geleceksel ahlakın içinde yitip gitmekten daha iyi oluşu; özgür olmayan insanın doğanın yüzkarası olup göksel ve yersel avuntudan hiç pay almayacağı; sonunda özgür olmak isteyen herkesin ancak kendi kendine özgür olabileceği ve özgürlüğün kimsenin kucağına gökten zembille iner gibi inmediği" (Richard Wagner Bayreuth'da). *

100.

Kıymet bilmeyi öğrenmek.- İnsan nasıl nefret etmeyi öğrenmek zorundaysa, kıymet bilmeyi de öyle öğrenmeli. Yeni yollar açanlar, birçok insanı da yeni yollara götürenler, şükranları dile getirmede ne denli beceriksiz ve zavallı olduklarını hayretle keşfederler; evet, gerçekten de minnettarlık ne denli seyrek ifade edebilir kendini. Sanki ne zaman minnettarlık konuşmak istese, boğazına bir şeyler dizilir, boğazını temizler sonra, temizleyerek sessizliğe gömülür. Bir düşünürün kendi düşüncelerinin etkilerinin, düzenleyici ve sarsıcı gücünün izlerini sürme biçimi hemen hemen bir komedidir; zaman zaman sanki etkilenenler, temelde kendilerini hakarete uğramış gibi hissediyor, tehdit altında olan bağımsızlıklarını ancak çeşit çeşit kabalıklarla dile getirebiliyor. Nice kuşaklar gerekiyor, yalnızca nazik bir teşekkür geleneği yaratmak için: Minnettarlığın bir ruh ve yaratıcılık olarak yaşandığı zaman, pek geç gelmiştir: O zaman genellikle ortalarda olan biri büyük bir teşekkür alıcısı olmalıdır; yalnızca kendi yaptıkları iyilikler için değil, çoğunlukla kendinden önce gelenlerin, en yükseğin ve en iyinin hazinesi olarak yavaş yavaş bir araya topladıkları şeyden dolayı.

101.

Voltaire.- Nerede saray varsa, orada güzel konuşmanın, bütün yazı yazarlar için üslubun yasaları vardır. Sarayın dili, yine

* Nietzsche bu sözleri *Çağa Ayları Düşünceleri* (1876) adıyla yayınlanmış yazısından alınıyor. (Çev. n.)

de saraylının dilidir, uzmanca bilgisi olmadığından, bilimsel konularda bile uygun teknik deyimleri yasaklar kendine, bu ifadeler uzmanlık alarından devşirilmiştir çünkü; bundandır saray kültürünün olduğu ülkelerde, teknik ifadelerle uzmanlıkla ortaya konan her şeye bir üslup özü gözünü bakılıyordu. Tüm sarayların geçmişi ve şimdinin karikatürü olduğu yerde, şimdi Voltaire'i konuşulmayacak ölçüde katı, aşırı, titiz gördüğünde insan şaşıyor (örneğin Fontenelle ve Montesquieu gibi üslupçular hakkındaki yargılarında), – biz tümüyle saraylı zevkten kurtulurken, bu Voltaire yetkinleştiriyor onu!

102.

Filologlar için bir çift söz. – Çok değerli, krallara layık kitaplar vardır, tüm bilginler kuşağı uygun biçimde kullanılarak, bu kitapları saf ve anlaşılabilir kılmaya çabalar, – filoloji bu inancı tekrar tekrar güçlendirmek için vardır. Gerçekten bu kitapları nasıl kullanacağını bilen: Bir olasılıkla bu kitapları kendileri yazmış ya da yazabilen, bu ender bulunur insanların hiç de eksik olmadığını varsayar. Filoloji bu soylu inancı varsayar, – her zaman “gelecek” olan, yine de orada olmayan birkaç kişi için çok büyük titizlik gerektiren, hatta temiz olmayan bir çalışma da yapılmalıdır. Bu kitaplar, tümüyle in usum Delphinorum.*

103.

Alman müziği üstüne. – Bugün Alman müziği, diğerlerinden daha fazla Avrupa müziğidir, çünkü yalnızca o, devrimle Avrupa'nın yaşadığı dönüşüme ifade katabilir: Yalnızca Alman bes teciler coşkulu halk kitlelerine ifade katmayı, hiç de yüksek olmayan yoğun yapay gürültü yaratmayı bilir, – oysa örneğin İtalyan operası “halkın” değil de yalnızca asker ve hizmetçilerin kollarını bilir. Tüm Alman müziğinde soyluluğa karşı derin bir burjuva kıskançlığı işitilebilir; özellikle, saraylı, şövalye ruhlu, eski, kendine güvenen toplumların ifadeleri olarak esprit ve élégance'a karşı. Bu müzik Goethe'nin kapı önündeki şarkıcı-

* Fransa kralının en büyük oğlunun kullanması için. (Çev. n.)

sının müziği değil, aynı zamanda “büyük salonların”, gerçekte kralın hoşuna giden; şu demek değil: “Şövalyeler cesurca baktı, peri de kucaklarına onların”^{*} Vicdan sızlamaları olmaksızın Alman müziğinde güzellikler bile ortaya çıkamaz; öncelikle güzelliğin taşralı kız kardeşi yerli zarafetle, Almanlar kendilerini ahlaklı hissetmeye başlıyorlar – bu noktadan itibaren gittikçe artarak, kendisinden geçmiş aşırı heyecanla, çok bilmiş, sık sık hırçın bir “yücelik”. Beethoven’ımsı yücelik. İnsanı bu müzik için düşünmek istiyorsanız, Beethoven’ın, Goethe’nin yanında görüldüğünü düşünün; örneğin, Teplitz’de buluştuklarını:^{**} Yarı barbarlığın kültürün yanında; halkın soyluluğun yanında; iyi huylu bir insanın “iyi” olmaktan öte bir insanın yanında; bir hayalperestin bir sanatçının yanında; teselli arayanın teselli bulmuşun yanında; abartan ve kuşkulunun, makul birinin yanında; haysus, kendine işkence eden, budalaca kendinden geçen, bahtiyarmutsuz, safdil bir ölçüsüz, küstah ve kaba – topu topu “ele avuca sığmayan insan.”^{***} İşte Goethe’nin kendi deneyimlerinden yola çıkarak yaptığı betimleme; Goethe o, müzikte eşiti henüz bulunmayan, Almanlar arasında sıradışı biri! – son olarak, Almanlar arasında, melodiye karşı giderek artan nefretin ve melodi duygusu körelmesinin, Devrimin ardından gelen etkiler sonucu demokratik münasebetsizlik olarak anlaşıp anlaşılmayacağını düşünelim. Çünkü melodi öylesine âşık bir arzu duyar ki kurallar düzenine; öylesine isteksizdir ki; oluşan biçimi olmayan, keyfi olana karşı, Avrupa’nın eski düzeninden geliyormuş da bir baştan çıkarmayı, bu düzene bir geri dönüşü istemiş gibi ses verir.

104.

Alman dilinin sesi üstüne. – Almancanın nereden geldiği ve birkaç yüzyıldır edebi Almanca diye kabul edildiği bilinir. Almanlar, s a r a y d a n gelen her şeye duydukları derin saygı ile mektup, belge, vasiyet gibi yazmak zorunda oldukları her şeye

* Goethe’nin *Wilhelm Meister* adlı romanındaki şüirden. (Çev. n.)

** Beethoven’la Goethe gerçekten Teplitz’de birlikte yürümüşlerdi. (Bilgi için Walter Kaufmann’ın *Şen Bilim* İngilizce çevirisindeki 53. dipnotuna bakınız, Vintage Boks, New York, 1974). (Çev. n.)

*** Goethe bir mektubunda Beethoven için böyle diyor. (Çev. n.)

model olarak evrak bürosunu aldılar. Evrak bürosu üslubuyla yazmak, saray ve hükümet gibi yazmaktı, – seçkin bir şeydi yaşanılagelen kentte konuşulan Alınancayla karşılaştırıldığında. Yavaş yavaş sonuca varıldı da yazıldığı gibi konuşulmaya başladı, – böylece sözcük oluşturmalarında, sözcük seçimlerinde, sonuçta da seste daha seçici olundu: Saraylı sesi taklit edildi, konuşula konuşula saraylı yapmacıklığı doğalllaştı. Belki de başka hiçbir yerde böyle bir şey olmadı: Yazılı dilin konuşulana egemenliği; tüm bir halkın yapmacıklığı, kibarlık taslaması, artık lehçelerden oluşmayan ortak bir dilin temeli olarak. İnanıyorum ki Ortaçağda, özellikle de Ortaçağdan hemen sonraki dönemlerde, Alman dilinin sesi derinlemesine köylü işi, kaba saba ve bayağı idi: Son birkaç yüzyıldır biraz daha inceldi, bunun sebebi öncelikle çok fazla Fransızca, İtalyanca, İspanyolca seslerinin taklit edilmesi için gösterilen aşırı çabaydı, özellikle ana dilinden hiç de memnun olmayan Alman (ve Avusturyalı) soyluluğu açısından. Böyle bir gelişmeye rağmen Almanca Montaigne’e, Racin’e bile dayanılmaz biçimde kaba gelmiş olmalı: Bugün için gezginlerin ağızlarında, hatta aşağı sınıftan İtalyanlarda bile fazlasıyla ham, ormana ait, boğuk ses veriyor, sanki dumanlı adalardan, kaba bölgelerden geliyormuş gib. – Şimdilerde evrak bürolarının eski hayranları arasında, benzeri bir sesleri inceltme arzusu yayıldığını not etmeliyim; Almanlar uzun vadede Alman dili için gerçek bir tehlike oluşturacak olan çok özel bir “ses büyüüne” kaptırmışlar kendilerini, – Avrupa’da bundan daha iğrenç sesler bulmak için boşuna uğraşırsınız. Sesinde aşağılayan, soğuk Almanların “soylu, seçkin” saydıkları – genç memurların, öğretmenlerin, kadınların, satıcıların seslerinde bu seçkinliğe yönelmiş bir iyi niyet işitiyorum; küçük kızlar bile bu memurların Almancasını taklit ediyor. Çünkü memur, özellikle Prusyalı memur, bu seslerin mucididir: Bu aynı memur, askerdir, uzmandır, bütün Almanların öğrenmeye tahammül edeceği, hayran olunacak, alçakgönüllü inceleğe sahiptir. (Almanca profesörleri ve müzisyenler dahil!) oysa konuşup hareket etmeye başlar başlamaz Alman subay eski Avrupa’nın en alçakgönüllü olmayan, en tatsız insanı oluverir – bilinçsizce kuşkusuz! Ne de iyi Almanlar farkındadır bunun, en ileri, en seçkin toplumun insanları olarak, Almanlar ona hayran olup seve seve “kendi sesini çıkarmasını” istediklerinde. O da öy-

le yapar!- Özellikle astsubaylarla yedek subaylardır onun sesini taklit eden, kabalaştıran. Dinleyin de görün Alman kentlerini saran yüksek sesli komutanları, bütün kapıların önünde gerçekleşen: Ne denli edepsizce, ne denli şiddet dolu buyurganlık, ne denli aşağılayıcı soğukluk çınlar bu haykırmalarda! Hani Almanlar müzik dolu halktı?- Almanlar kendi dillerinin sesleriyle askerleşiyorlar, burası kesin! Bir kez böyle asker gibi konuşmaya alıştırlarsa, bir olasılıkla, giderek öyle de yazmaya başlayacaklar. Belli seslere alışmak karakter üzerinde derin bir etki yaratır çünkü: Önce sözcükler, deyimler, sonra da bu sese uyan düşünceler! Belki de Almanlar zaten subaylar gibi yazıyorlardı; belki de Almanya'da yazılanın çok azını okudum ben. Ama bir noktayı, daha emin biçimde biliyorum: Ortalıkta dolaşıp diğer ülkelere ulaşan Alman bildirileri ilhamını Alman müziğinden değil de bu yeni tatsız edepsizlikten alıyor. Birinci devlet adamının* hemen hemen her konuşmasında, hatta imparatorluk sözcüsü kanalıyla seslendiğinde bile, yabancıların kulaklarını tırmalayan, itici bir aksan duyulur. Almanlar katlanırlar buna, - kendilerine katlanırlar.

105.

Sanatçı olarak Almanlar.- Alman kısmı (yalnızca tutkulara karşı iyi niyet gösterme değil de!) gerçekten bir kez tutkulara kapıldı mı davranması gerektiği gibi davranır, davranışın ötesini düşünmez. Oysa gerçek şu: Davranışı o zaman çok beceriksizce, çirkin olur, sanki incelikten ve melodiden yoksunmuş gibi, onları seyredenler yalnızca kendi acı ya da duygularını yaşıyorlar, daha fazlasını değil: Yeter ki Almanlar kimi tutkuların elverdiği yücelik ve büyük sevince doğru yükselsinler. O zaman Almanlar bile güzelleşir! Güzelliğin öcelikle büyüsünü Almanların üzerine serpmeye başladığı yükseklik fikri, Alman sanatçılarını yükseklerle çeker, çok yükseklerle, tutku aşırılığına: gerçekten derin öteye yükselme, en azından öteye bakma arzusuna, çirkinliğin, beceriksizliğin ötesine - daha iyi, daha hafif, daha güneyli, daha güneşli dünyaya. Krampları çoğu zaman tam da

* Bismarck olsa gerek! (Çev. n.)

dan s etmek istediklerinin bir göstergesi: Bu zavallı aylar, gizli perilerin ve orman Tanrılarının etkisindedirler – ara sıra da olsa hâlâ yüksek Tanrılar onlar!

106.

Savunucu olarak müzik. – “Bir müzik ustasına nasıl da samsamışım” dedi bir yenilikçi,* öğrencisine, “düşüncelerini benden öğrenip kendi diliyle konuşacak birine: Bu yolla daha iyi sızarım insanların kulaklarına, yüreklerine. Nağmelerle ayartılabilir insanlar her yanılsa, her doğruya: Kim çürütebilir bir nağmeyi?” – “Öyleyse çürütülemez olsun istiyorsunuz” dedi öğrenci. Yenilikçi yanıtladı: “Filizin ağaç olmasını istiyorum. Bir ağaç olmanın öğretilmesi için, epey bir süre inanmak gerekir: İnanıldığı için çürütülemez sayılmalıdır. Ağacın fırtınalara, kuşkulara, ağaç kurtlarına, kötülüğe gereksinimi vardır doğasının ve filizinin gücünün ortaya çıkması için; kırılсын kırılacağı varsa, yeterince güçlü değilse! Filiz yalnızca yok edilebilir – çürütülemez!” Bunları söylediğinde, öğrencisi sabırsızca fırlayıp haykırdı: “oysa ben senin davana inanıyorum, o kadar güçlü kabul ediyorum ki onu, yüreğimde olan her şeyi ona karşı çıkmak için söyleyeceğim.” Yenilikçi kendi kendine güldü, parmağını salladı öğrencisine. “Bu tür öğrencilik” dedi, “en iyisi ama tehlikeli, her çeşit öğretme yolunun kaldırabileceği bir şey de değil.”

107.

Sanata en son teşekkürümüz. – Sanatları baş tacı etmeyip de, bu tür hakikat dışı etkinlik tarzını icat etmeseydik, bugün bilimin sağladığı hakikat dışılığa, yalancılığa sezgimiz, son derece tahammül edilmez olacaktı – bilen ve duyan varlıkların koşulu olarak kuruntu ve yanılsa olan sezgimiz – dürüstlük tiksintiye ve intihara yol açacaktı. Oysa şimdi dürüstlüğümüz, böyle sonuçları önlemeye yardım edecek bir karşı güçtür. Görünmeyi iyi isteme olarak sanat.** Her zaman olmasa da gözümüzü şiiri yuvarlamaktan, sonunu getirmekten alıkoyuyoruz: O zaman ar-

* Almancası Neurer. (Çev. n.)

** Sanat görünüşe çıkmaya doğru bir irade, bir “iyi niyetli” irade, istemedir. Almancadaki “die Kunst, als den guten Willen zum Scheine” ifadesini görünüşe çıkmak için iyi istemeyi taşıyan (bir güç) olarak sanat biçiminde yorumlayabiliriz. (Çev. n.)

tık o, oluş nehri boyunca taşıdığımız, ebedi eksiklik değildir – o zaman bir Tanrıçayı taşıdığımızı, gururu, çocukçılığı hissederiz, bu hizmeti yaptığımız için. Estetik fenomen olarak varoluş hâlâ katlanabilirdir bizim için; sanat bizi gözle, elle ve her şeyin üstünde temiz bir vicdanla donatır, kendimize böyle bir fenomen yaratabilmek için. Zaman zaman kendimizi dinlendirmeliyiz, kendimize bakarak, aşağı doğru bakarak, belli bir sanatsal uzaklıktan kendimize gülerек, ağlayarak; bilgi tutkumuzdaki budaladan hiç de aşağı olmayan kahramanı keşfetmeliyiz; arada bir budalalığımızdan keyif almalıyız, bilgeliğimizden memnun kalabilmemiz için! Kesinlikle, bizler temelde ağır ve ciddi insanlar olup diğer insanlardan daha ağır geldiğimizden, hiçbir şey bize deli şapkası kadar iyi gelmez: Ona kendimizle ilişkimiz açısından gereksinimimiz var – coşkulu, yüzen, dans eden, alay eden, çocuksu ve bahtiyar sanata gereksinimimiz var; ülkümüzün bizden talep ettiği şeyler üzerindeki özgürlüğümüzü yitirmeyelim diye. Geriye düşüş olurdu bizim için, aşırı duyarlı dürüstlüğümüzle, kendimizi orada inşa etmemiz için çok aşırı ciddi talepleri olan ahlaka kapılmak olurdu; erdemli canavarlar, korkuluklar olmak için, Ahlakın üzerinde kalabilmek zorundayız ayrıca: Herhangi bir anda kayıp düşmekten korkan, düştü düşecek birinin kaygılı gerginliğiyle kalmak değil elbette; yüzmek ve oynamak ahlakın üstünde! Ona kendini kaptırmış budalalarıyla nasıl sanatsız kalabiliriz ki? Hele bir biçimde kendinizden utandığınız sürece hâlâ bizden olmazsınız!

*İnsanlara durup şöyle iyi ya da kötü
yanlarıyla bir bakmak istesem
onları daima tek bir ödevle ilgilenirken bulurum,
tümünü ve özellikle teker teker hepsini:
İnsan türünü korumak için iyi olanı
yapmak. Türlerini sevdikleri için değil
elbette, yalnızca basit bir nedenden,
içlerinde bu dürtüden daha eski,
daha güçlü, daha ödün vermez, daha
üstesinden gelinmez bir şey yok, çünkü
bu dürtü türümüzün ve sürümüzün özünü
oluşturuyor. Komşularımızı alışlagelen
basiretsizlikle sınırları çok belirgin beş
parçaya, yararlı, zararlı, iyi, kötü diyerek
bölmek kolay; oysa geniş bir açıdan
bakıldığında, bütün üzerinde biraz
düşündüğümüzde bu sınırları çok belirgin
ayırımın güvenilmezliğini anlar ve
ayrımdan vazgeçeriz.*

Friedrich Nietzsche

7,50 TL

online satış:
www.saykitap.com

